

DATA
DE
LECTURĂ

Luceafărul

Saptăzecimal editat de Institutul Scriitorilor din România

Str. univ. București II, nr. 131

13 (61)

Ziua de mâine

Să întâmpinăm cu fruntea sus ziua de mâine. Căci, vrem noi sau nu vrem, ea tot vine. Vine cu întregul ei alai de fapte contate și de întâmplări neașteptate și de „bucurii” economice sau/și spirituale. Ei, zilei de mâine, să ne dăruim deci trupul și sufletul, ca niște buni și de oameni iuitori ce sintem. Ieri-alaltăieri am votat, am văzut soarele răsărind exact cind se vea candidatul la președinție cel mai ubit, cel mai iubit fiu al poporului, 85% iubire și doar 15% altceva. Ieri-alaltăieri am țipat subțire și răgușit, cu excitație nuferescă la apariția altui fiu iubit al poporului, care mai apoi avea să și devină arăși ceea ce deja era, adică prim-ministru l mai apoi, ceea ce dorea să fie : lider național. Avem președinte, avem prim-ministru, avem lider național, dar n-avem mălăi, carne, tutun, piine, unt etc. Mai nimic, în afară de persoanele de mai sus și de persoanele care-i însoțesc ? Pășim cu pași rezelzi, în felul acesta spiritualizat, tot mai lesprinși de cele materiale, spre „viitorul uminos al omenirii”, spre ziua de mâine, spre „comunism în zbor”. În așteptarea acestei frumoase zile, în realitate un șir de zile, să mai ieșim în stradă, mărșăluind în nonom, și să strigăm plini de elan : „Liberali și țărăniști, puneți mina și muniții !”, cu aceea rimă curat inefabilă, curat esențială, încă dinainte de „convenția națională”, sau : „Rațiu și Câmpeanu, afară în țară !”, cu aceeași rimă, același tip de rimă, ori fără nici o rimă, însă cu o noimă remă : „Jos intelectualii !”, „Moarte intelectualilor !” și, în sfârșit, iarăși rimat : Noi muncim, nu gîndim !”

În 1947, Gh. Gh.-Dej și Petre Groza, care șogau știți ce și în cine, l-au făcut pe regele Mihai I să plece și să le lase lor și urmașului lor locul, amenințându-i pe rege că altfel vor fi uciși circa 1000 de țitleri pe care îi aveau în mina lor tare, zapăt al brațului de fier (lung) al revoluției. În 1989, ca să ni se pară că am scăpat de comunism, au murit circa 1000 de oameni, majoritatea de virsta primei tinereții. Printre ceilalți, se va fi aflat cine știe, și vreunul dintre cei care au scăpat cu viață prin abdicarea de la 30 decembrie 1947... Oricum, în felul acesta, cercul s-a închis. Ziua de mâine poate pași triumfătoare peste capetele noastre, călcînd pe-un strat ca de pămînt, cum pe-un strat subțire pășim noi, nepăsători, peste oasele celor care sint îngropați dedesubt.

Ziua de mâine vine repede, în fiecare secundă, cu tot alaiul ei de murdării și nenorociri.

S-o întâmpinăm cum se cuvine.

Nicolae Prelipceanu

ALBERT KEIP (sec. XVII) „Vite la adăpat” Muzeul Pușkin — Moscova

Forma întâmplării

apoi am ațipit
și-același viscol
ne-ntimpina și dincolo : ca viscol al
unui stejar cu frunze de secunde
și amindoi ne asumasem riscul
de-a ne-ntilni mereu — dar unde ? unde ?

în preajma noastră se-ntimpla ceva
iar noi eram chiar singele-ntimplării
un singe ce curgînd se întreba
ce martori va avea la ce se-ntimplă

(ciudată era ora pe perete —
un cap pe brațu-ntins și-aceeași timplă
pe care -același zvicnet se grava)

o gură numai gură se-ntreba-nt-un
suris al nimănuui : cine va crede ?

și ne-am trezit

și-aveam același cuantum
de inocență-n ochi și-același sfredel
fora sublima formă-a întâmplării : —
spumă rizînd pierînd pe țărîmul mării

Ștefan Aug. Doinaș

BREUGEL CEL BĂTRIN (sec. XVI) „Vânători pe zăpadă” Muzeul de Artă — Viena

În pag. 16:

CONFUZIA

o picșă de

VÁCLAV
HAVEL

scriitorii de

SALVATORE
QUASIMODO

În pag. 15

chenar

Uniunea (III)

Într-o caracteristică prin care „partea reproduce întregul” este rotirea drăcească a cercurilor vicioase. Finalitatea lor „filifind”, deja, ca steagul mortului: falimentul. Inflația de facilități — consecință aproape logică — a declanșat hemoragia financiară. Orice „nu”, orice suspendare, orice raționalizare ar fi fost (și este) resimțită, scut, ca o cenzură. Noi reviste, noi redacții, noi posturi, care mai de care mai „imperios necesare”, frăgezirea vechilor matrite cu noi cadre și experimente, adesea alivionale orbete, spulberarea embargoului la iesirile din țară, paralel cu ameițoarea fugă valutară, progresia geometrică a obligațiilor diplomatice de reprezentare, sporurile de salarizare, paralel cu scumpirile din toate, noul sediu (care numai piscină și aeroport nu are), noi case de odihnă, noi chirii, secții de ceramică și strunguri în concsecință, mă rog, cereri, lume, scheme și state de plată supraincărcaute, un puhoi contabilicesc, tâmbălu, soferi, aprovizionare, deplasări, foi de drum, aproape-o mie de noi membri, s.a.m.d. — totul, cum știm, pe fondul barbariei arghirofile de pe piața hirtiei, din tipografii și transporturi, pe fondul stopării producției de carte, al parazitării (și sabotantului sistem) de difuzare a presei, al incapacității de adaptare din sistemul editorial de stat, în fața concurenței editurilor particulare etc. Pe scurt, „intrările” bugetare par a fi de 3—4 ori mai mici decât „iesirile” și „necesarul”. Eu, unul, nu aud nimic altceva la Uniune, oriunde m-aș întoarce, decât: „gata! în 2—3 luni s-a terminat”. Balaur pluricefal, administrația a înghițit creația. Totul a fost necesar, pentru ca, acum, totul să ne sufice. Vicioasele cercuri ale „condițiilor obiective”, plus exercitarea absolut anemică a (cu vorba lui A. Pleșu) „imaginației noastre financiare”, plus alergația oficială la relația politică-scriitorime, cu efectele bine știute ale sadismului „cenzurii economice”, tradiționala noastră nepăsare bugetivă, autismul pecuniar și obsesia rentabilizării în scopuri exclusiv individuale, alături de conjugarea fatidică a elanului megaloman cu precaritatea tot mai accentuată a mijloacelor — au conturat imaginea de acum. Care este aceea a unui urias ierbivor cocolat în codac și care, pentru a reveni la iarbă, nu vede altă soluție, decât a-si roade toate crengile de sub tălpi. Și, desigur, cu mirosul lor cel rafinat, carnasierii su și înconjurat prada, încurajați chiar de Vinător, după cum au arătat-o recentele „inițiative de pace” (!) ale „instituiției prezidențiale”. Noi, ce vom alege? reformismul moderat, reformismul radical, sau autodestruirea? Analistul, dacă e de bună credință, ar decreta rece: a se intra în regim de austeritate! opriti, evaluați, adunați și scădeți, că de ipotecă nu mai aveți ce ipotoca, în afară de voi înșivă. (Ori — chiar asta și vreți?!). Noi, fie sangvini, fie melancolici, nu vrem să auzim de recesiune, de austeritatea autoimpusă, de urgentarea montării acelor faimoase tipografii, paralel cu stricta dozare, ori suspendare vremelnică, a unor facilități și supradotări. Balzacul din noi încă soarbe din cafea (tacticos, inconștient, disprețuitor, sau naiv, după caz) ori se strecoară pe usa de serviciu, când portăreții bat la poartă. Mă rog, boieri, d-voastră, mi-am spus și eu o părere, iertati de vorba proastă!

Dan C. Mihăilescu

dictatura personală

Cine urmează?

Vom avea o nouă primăvară contestatară?

Azi e baba mea! Aud lângă mine, repetind fericită, o tinăre unei alte tinere adăugate, de pe margine, coloanei de manifestanți: așa va fi tot anul! E o zi splendidă, însoțită, de primăvară, plină de promisiuni amoroase...

E un marș pașnic, 1 martie. Pășese în cadența manifestanților: după ce am salutat discret, cit am stat pe trotuar, pe Mihai Șora sau pe Victor Rebenjiuc, Sorin Dumitrescu sau Stere Gulea, abia dînd din cap, solemn... E un marș împotriva violențării oamenilor de cultură... Sunt câteva sute în coloană: dar vor fi câteva mii de protestatari adăugați pe traseu scriitorilor, artiștilor plastici, actorilor și regizorilor, profesorilor, elevilor de liceu (e și o pancartă cu „Liceul de Informatică”!) și studenților, îndeosebi studenților... E bine: măcar să trăim cu iluzia demnității...

E un marș împotriva calomniei creatorilor adevărați de azi, care nu vor să colaboreze cu această Nouă Putere, Neocomunistă, compromisă iremediabil pe plan politic. Recitind în gînd o pancartă: „Calomnie — Violență”... Un marș „enerwant de pașnic”, organizat de Asociația Solidaritatea Universitară și Convenția studențească bucuresteană: de la Piața Operei la Universitate și Piața Victoriei...

Ce spuneti? Vom avea o nouă primăvară contestatară? Dacă vom avea o contramanifestație la manifestația de azi... Ha-ha. Asta deja e o stare de reflecție! Și starea de reflecție nu e o stare contra naturii? A naturii...

„Cine dorește moartea intelectualilor?”: altă pancartă, era mai în față. În timp ce, odată ajuns în fața unui sediu al Justiției, peste drum de Cișmigiu, manifestații scandau „Ilescu și ai lui, bătușii neamului!” și „Unde-s teroriș-

ti?”: iar în dreptul Primăriei Capitalei, „Jos primarul comunist!” Măi, dragă: la te uită...

De o parte și de alta a coloanei de manifestații, pe trotuare: trecători curioși opriti, unii exteriorizându-se, aplaudind sau făcînd acel gest al mîinii cu degetul mare desprins de pumn, de balansare în jos, cînd se scanda obsedant „Jos Ilescu”, alții doar curioși să recunoască vreo figură „cunoscută” între manifestații, indiferenți, alții înnegruși, încrunțați, injurînd și mirînd nemulțumiți! Existînd totodată acel spectacol al mașinilor, zeci și zeci staționate una în alta pe străzile ce intersectează bulevardele străbătute: coloană de manifestații ce se întinde, să aveți idee, la un moment dat de la Piața Universității și pînă la Piața Romană pe o bandă întregă a carosabilului, pe aceeași lungime de undă a tendințelor sufletesti...

„Secera și Ciocanul: Ilescu — Birlădeanu!”, era alt slogan, la care manifestații rideau, surprinși de inventivitatea lingvistică a celui ce a strigat-o primul. Așa cum rideau cu bunăvoință la scandarea „Ilescu asasin, mai ceva ca Hussein!”, citind și pe fața celor de pe margine, gură-cască, stupefacția lipsită de umor... Întîrînd provocarea la protest pentru cei nehotărîți: „Cine stă deoparte, nu vrea libertate!” Mergînd, oricum, înainte...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos:

Una, alta...

● Remunerație mică: Aflăm din presă, dar și de la purtătorul de mustăți (pe vremuri se spunea bărbi!) al guvernului că domnul prim-ministru Petre Roman este dator Trustului Carpați suma de 63 639 lei pentru cîteva draperii, perdele și becuri. Să mai spună cineva că unii s-au îmbogățit peste noapte. Poate privatizării, dar nu domnului prim, care are o familie formată din șase persoane și este în Pană de bani. Pînă va jumoli de tot țara, îi pot oferi împrumut o monedă de 10 lei, cu o dobîndă de 6% pe an.

● Academice: Extraordinar „prietenu!” nostru, profesorul Eugen Simion este co-

leg de bancă cu Ilustrul prozator Eugen Barbu! La Academie, fiindcă altfel nu se prea înghiteau. Cu toate că profesorul Eugen Simion i-a acordat prozatorului „disident” un capitol în Scriitorii români de toate felurile, domnul Eugen Barbu a continuat să-l denigreze pe viitorul coleg de Academie. Să vedem acum.

● Iar Simion: Multă sînt Simionii pe lumea asta, dar unul este Eugen Simion, profesor fără studenți la Universitate, proaspăt academician. Domnul profesor ne-a făcut recent onoarea să accepte alegerea domniei sale în Academia Română. Drept pentru care a și ras un articol în

România literară nr. 11, în care cere insistent scriitorilor să nu se mai ocupe de politică (făcuse asta și în ultimul Consiliu al U.S., dar colegii i-au ris în nas și, deoarece, nesuportînd risul a părăsînt sedința, toată lumea a trebuit să-l ridă în spate). Scriitorii trebuie, insistă dl. Eugen Simion, să se ocupe de opera lor, înții și înții. Politica le omoară opera și astfel vom fi curînd în situația de a nu mai avea literatură. Îi asigur pe domnul Simion că face două greseli, una de logică, cealaltă de istorie literară. Cei care se ocupă acum de politică și sînt numiți de către domnia sa scriitorii, au operă, fiindcă orice prost își dă seama că nu poți fi numit scriitor dacă n-ai dovedit aceasta printr-o operă. A doua gresală se referă la memoria de istorie literară a domnului Simion. Fără opera politică a lui Eminescu, cultura română ar fi fost mult mai săracă. Marii scriitori au și operă politică și ea a fost creată conștient cu opera literară.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● BOGDAN BALTAZAR: „Mi-ar place ca și dizidenții noștri să albă o tinută”; „Chiar mă întrebați serios dacă se pot găsi trei derbedei care să-l bată pe Creția?”; „Sînt și scriitori care mă laudă. Ei, mi se pare un procent bun...”. (A.M. Press) ● BOGDAN BALTAZAR: „...cu excepția citorva ziare, milioane de oameni ai acestei țări ne plac și mă plac”; „...dacă nu înțelegeți cine sînt, și că sînt un domn, atunci mă lepăd de caracter”. (Citate preluate din Dreptatea) ● Dl. Bogdan Baltazar, purtător de cuvînt — un Saddam Hussein al guvernului român”. (Cuvîntul). ● CORNELIU VADIM TUDOR: „Dar, cu siguranță, noi avem mai mulți mincihoși decît indienii” (România Mare) ● „Ziarele inteligenței artistice ne informează că șomajul e o invenție, e o emanatie a Frontului (trăiască P.C.R.)”, și totuși noi sîntem cu Frontul. Sîntem asigurați de cel mai competenți analiști politici (Ticu Dumitrescu și V. Arachelian) că Frontul e un partid totalitar format din «legionaro-

comuniști» și totuși noi sîntem cu Frontul. Noi nu sîntem normali, ce ne-a apucat?”. (AZI) ● VIOLETA CĂCOVEANU: „Alegerile de la 20 mai nu sînt valabile pentru ei, cei ce se închină la prima adiere a valutei din Vest”. (AZI) ● GHEORGHE DUMITRĂSCU (istoric și senator F.S.N.): „Pe ambele maluri ale Dunării s-a vorbit dintotdeauna limba română!” („Maxima săptămîinii”, publicată în Adevărul) ● DOGARU CRISTIAN: „GH. DUMITRĂSCU — Un astfel de specimen se naște o dată la un milion de ani”. (Cațavencu, „ziar scris de americani”) ● TEODOR BULZA: „...însi fără calca lactee a șirei spinării...”. (AZI) ● Din „Jurnalul unei prostituate” (YOLANDA-LUNA CICEU): „10 august. Negresa e și lesbiană iar lui Ioanidis îi place s-o vadă cum își face curte”; „Dacă nu ne despărțea el, o omoram”; „Chel-fâneața i-a aprins și mai tare poftele. Cînd Ioanidis a făcut amor cu mine mi-a fost frică să nu o apuce damblausa. A-bia se stăpinea să nu se repeadă la noi”;

Istorie și libertate:

27 martie 1918

Asociația de Istorie „Nicolae Iorga”, împreună cu un colectiv de inițiativă a organizat în sala „DALLES” din București, duminică, 24 martie a.e. o adunare festivă prilejuită de aniversarea a 73 de ani de la „REUNIREA BASARABIEI cu Tara-Mamă ROMÂNIA”.

Au vorbit Alexandru Chirilac — președintele Asociației de Istorie „Nicolae Iorga” și Alexandru Ioachimescu care a evocat momentele marelui eveniment.

A urmat un spectacol artistic, la care și-au dat concursul actorii Cornel Vulpe de la Teatrul de Comedie și George Oancea de la Teatrul Național, actrița Doina Ghițescu, profesoara Iuliana Radu, studentul Alin Gubernu, profesoara Viorica Ghia, pictorul Nicolae Șchiopu și pianista Mihaela Fole, precum și corurile reunite al Regionale de cale ferată București și corul „Musica Viva” al Casei de Cultură „Ion Slătineanu” a sectorului 1 București, dirijat de Traian Buhlea.

„Cînd a început să se masturbeze am crezut că într-adevăr inebunise. Urla ca o dementă”; „Iar Ioanidis nici nu se gîndește să nu svireze spectacolul amorului dintre ea și mine”. (Scorpion) ● CLAUDIU IORDACHE: „Știm împreună ce înseamnă C.V.T. în societatea românească a anilor '88—'89. El, împreună cu întreaga redacție a «Săptămîinii» a reușit să inhibe tot ceea ce a fost mai curat în cultura română”. (Interviu în România liberă) ● OBELIX: „Aurelia Boriga, reușește să-l țină permanent în corzi pe versatul Emanuel Valeriu pe parcursul unui amplu interviu publicat în FLACĂRA (nr. 9). În zadar încearcă cunoscutul om de televiziune, uns cu toate ali-fiile, să scape din încercătura prin răspunsuri diplomatice. Autoarea interviului îi cere să spună adevărul, tot adevărul și nume adevărul — pretenție care îl enervează pe Emanuel Valeriu ca un spray cu gaze lacrimogene. Cită cruzime!” (Zig-Zag) ● ADRIAN PAUNESCU: „Într-un interviu din «Flacăra», domnul Emanuel Valeriu minte din nou”; „Cîtă logică are acest organ al minciunii, care e Emanuel Valeriu, această abjecție împardonabilă!”; „Omul călcase legoa în mod foarte grav. O mai călcase și cînd era redactor șef la «Sportul» și tot așa faultase și după plecarea sa în străinătate. Mi-era milă de el, mi-era, într-adevăr, milă. Deși aflasem că, pentru a fi iertat el, turnase pe cei de la care luase valuta”; „...i-am obținut dreptul la semnătură, i-am mărit salariul atît cît îi permiteau studiile, pentru că, ocupat cu revoluția socialistă, Valeriu nu apucase să facă și ceva studii”; „Acum își reconstruiește biografia. Bineînțeles că va cădea de la Televiziune, va rămîne un nimenea, un intrigant de cartier...” (Totuși iubirea) ● ECATERINA OPROIU: „Puiu Călinescu nu e nici Shirley Temple, nici «George Vrcoa al zilelor noastre»”. (Timpul, cel tipărit în București) ● VALERIU CRISTEA: „Iar dl. Nicolae Manolescu se lasă bîntuit de asemenea patimi cam de cînd s-a întors din America”. (Adevărul). Păi l-au cumpărat cei de la C.I.A. cu bancnote a 150 dolari... ● C.V.T.: „...«Expres» se pare că e finanțată cu bani sosiți de la Londra...” (R.M.) ● B.M.: „Contabil 26 ani, Tg. Jiu, simpatie, tandru, caut companie feminină pentru a plonja împreună în abisul plăcerii”. (Sex și crimă) ● MARIN IONESCU (Rom. Vilcea): „Sînt un adevărat cititor al ziarului dv. pe care-l consider realist și cinstit, spre deosebire de «România liberă» care, în loc să îndemne la muncă și cumpătare, acționează împotriva intereselor poporului”. (AZI). Mare mai e grădina lui Dumnezeu! ● VALERIU CRISTEA: „Nu era mai bine să stau deoparte și să-mi văd frumos de treabă, să tac și să observ, așa cum procedază destui maeștri ai expectativei, răsplătiți de obicei pentru înțelepciunea lor?”.

Petre Stoica

Zodia necromantului

fără îndoială că răspunsurile pe care scriitorii noștri le-au dat ideologiei colectiviste s-au înscris într-o largă paletă, mergând de la acceptare, la tăcere și la împotrivire fățișă. Există romane — cele ce urmează se vor referi la o scriere epică — în care predomină în mod vizibil replica și care sînt astfel marcate de ani. Există însă câteva care au reușit — păstrîndu-și adresa polemică — să treacă dincolo de bariera efemerului și să se înscrie în sfera creațiilor lizibile fără un dicționar de epocă. Cred că este vremea să le privim prin această prismă, desprinzîndu-ne de făgașul mult prea restrictiv al lecturii dizidente „post factum”. Este firesc însă ca, pe alocuri, cele două demersuri să aibă puncte comune, dovadă astfel că din istorie nu se poate ieși decît făcînd istorie. Mărturisesc totuși că apar dificultăți numeroase în ceea ce privește acuratețea unei citiri făcute sub specia eternității, deoarece, deocamdată, criticul are mult prea multe amintiri de ordin personal, încît trimiteră la un trecut apropiat este ca și imposibil de ocolit. Însă departajarea nu apare atît de dificilă pe cît pare la prima vedere și istoria literaturii române contemporane trebuie scrisă. Și nu oricum, ci prin tentativa de a rezista celor două pericole: al supraevaluarii pamfletului antiolektivist și al subevaluării creațiilor de exemplară tinută epică. Desigur, problemele care se ridică aici sînt extrem de numeroase, dificile, pline de capcane, ispita paradoxului este neînchipuit de mare, iar a filipicii — irezistibilă.

Poate fi citit romanul *Biserica Neagră*, oare, prin prisma detașării de timp în care a fost scris? A fost terminat în 1970, a avut probleme cu cenzura, a apărut peste graniță. Motive suficiente pentru a răscoli zgura obsedantelor decenii, a descifra cine ar fi, în realitate, cutare personaj, la ce evenimente concrete se face aluzie s.a.m.d. Nimic mai la îndemînă, chei pentru astfel de interpretare „la minut” puțîndu-se găsi în toate culerele istoriei literare contemporane. Vom coborî însă la un nivel inacceptabil de jos motivațiile romanului lui A. E. Baconsky, sărăcindu-le de rezonanțele lor profunde, Baconsky, asemenea multor alora, este un scriitor autentic și nu autor de diatribă antiproletariată.

De altfel, toate volumele sale, de poezie ori de proză, converg spre sugerarea și crearea unui univers original,

cu trăsături inconfundabile, de o forță subliniată de mai fiecare critic. Baconsky a imaginat o lume a ambiguității captivante, care, generată și întreținută de actualitate, iese din temporar și se manifestă în chip de premoniție. O lume a vidului și a neîntîlnirii, localizată, după caracterizarea lui Baconsky însuși, în „paraistorie”. Se trăiește, dacă se poate scrie astfel, într-o continuă stare de vacuum, într-un spațiu crepuscular („Abendland”). Inexistența se materializează, devine cotropitor și, prin forța pe care o demonstrează, înlocuiește viața, fără a fi, prin această forță, viată. La rîndu-i, aceasta este de o inconsistență uluitoare, prin să în „metalul cătușelor”, singurul care nu se transformă — vai! — în nematerie. Tot ce reprezintă istoria ucide omul, îl transformă în „cadavru”. Pentru Baconsky, realitatea este constituită de un „vid” în care plutesc „cadavre”. În aceste condiții, singurul care mai poate spune ceva interesant rămîne necromantul, ghicitorul în morți, magicianul care prezice un viitor de altfel cunoscut dinainte și care îndeplinește decît un simplu ritual, de o grațioasă înspăimîntătoare. „Robii sînt morți / Și cadavrele lor / putrezesc în galere”.

Simbolistica acestor versuri va fi dezvoltată în romanul *Biserica Neagră*, frescă în care tentația spre caricatură se pierde frecvent într-o subtilă poli-fonie. Explicația mi se pare a fi, totuși, cît se poate de temporală, ținînd de terestrul alegoriei. În principal, romanul lui Baconsky năzuiește către schițarea condiției intelectualului dintr-un anumit interval al epocii postbelice. În 1957, cînd apărea *Un om între oameni*, Camil Petrescu nu-și încerca nici el forțele într-un roman istoric, cheia fiind cu totul alta. În acei ani de aparent dezgheț, noocratul era extrem de încîntat de a fi se vedea atribuit, în utopia în care intrase, un rol de Preafericit. Superbia lui se dovedea factice și el nu era deloc un ales, „un om între oameni”, ci numai un rob măgulit. Peste un deceniu însă lucrurile vor lua o altă întorsătură: intelectualul român, mai ales acela din generația lui '60, se dezmeticise de-a binelea și își făcea un portret dintre cele mai sumbre. Fără îndoială, dacă nu și-ar fi prețuit excesiv imaginea din oglindă, ar fi ieșit din condiția de intelectual. Dar, pe lângă aceasta, el realizează precaritatea statutului său social și pune sub semnul întrebării valoarea de membru al

TIȚIAN (sec. XVI) „Fuga în Egipt” Ermitaj — Leningrad

„elitel”. Povestitorul plin de sine, care, în 1957, încercase să acopere istoria cu propria lui trufie (Bălcescu nefiind altceva decît o proiecție a lui Camil Petrescu) va prefera, în 1970, lumea fantomelor și se va coborî la rangul de necrofor. Ajuns propar-sef peste un cimitir, el, intelectualul subțire, din a doua generație, constată oarecum satisfăcut, că „a lucra cu intelectualii era grețos și comod”. O constatare, desigur, de-ajuns de incomodă. Vitalismului narcisic anterior i se opune trăirea euforică a unei cazuistici nocive, în care narcisismul se întemeiază pe o imagine negativă: a ceea ce nu ar fi trebuit să fie. Romancierul construiește migăloasă arhitectura, o retusează cu delicatețe, cu intervenții care, nu o dată, subliniază caracterul baroc al ansamblului. Spațiile sînt umplute de cuvinte, unorii de avalanșe de cuvinte, în care nimic nu rămîne fără determinant, vocabulele se înlăntuie cu spor, parcă dintr-un fel de teamă a recunoașterii asemănării, a identității cu respingătoarea dublură.

Individul baconskyan se transformă, devine exact contrariul a ceea ce fusese la începutul romanului, acceptînd o lume în care ceremoniile erau atît de perfide, încît, prin neîncetata succesiune, creau impresia de stabilitate. Dintr-un adversar al Celor Trei Gropari, adică al anunțătorilor unei false nasteri a noocrației, — tenta parodică este vizibilă — povestitorul ajunge el însuși un Cavalier al Apocalipsului, fiind cooptat în rîndul Groparilor. Luce curios: groparii fuseseră dintotdeauna Trei Gropari, dar el, povestitorul, nu-și recunoscuse dublura în niciunul din ei. Cu alte cuvinte, intelectualul nostru de la 1970 dobîndise deja forța de a-și recunoaște o anume stare de morbiditate. Ceea ce ar și explica rapida cădere în rîu, în Gropar (nu într-un Cerseter oarecare).

De altfel, lumea imaginată de Baconsky era una puternic ritualizată, dominată de ceremonialurile morții, în fel

și fel de chipuri. Ritualurile sînt atît de numeroase, încît prin imensa lor foială lasă impresia unui statism funciar, a unei imobilități gratuite și vane. Excesul de ritualuri este provocat de dorința de a inculca o stare de inertie, de a o inocula treptat și, în același timp, de a oferi o revelație brutală a ei. Precauțiile nu-și au rostul, deși se iau oarecare măsuri, nu însă totale, și se ridică uneori colțul cîte unei cortine, spre a intriga și înspăimîna, a trezi curiozitatea și a cultiva astfel imbolnăvirea întru autopenetrare. Ciudat, pentru un intelectual atît de rafinat, de decadent rafinat, de morbid rafinat, cum este povestitorul din *Biserica Neagră*, este refuzul, sau neputința, de a avea prea multe presimțiri, încrezîndu-se mai mult în premonițiile altora și dovedind astfel inertia profundă care l-a cuprins. Intelectualul baconskyan preferă imobilismul și din rațiuni exterioare, nu numai din propria-i vanitate: din frica de schimbare, căci a observat că, pe insula cerseterilor, nu se produce nici o schimbare în bine.

Astfel, *Biserica Neagră* ajunge un simbol al perversității universale, spațiu al ritualurilor dezgustătoare și obscene. Nu în van devine povestitorul un locuitor permanent al ei, ba chiar și clopotar, ispitit în secret de savoearea emanațiilor fetide ale necroforilor. Toate îi îndeamnă către „un enorm și inexprimabil NU” pe acei „fanatici ai neantului” care sînt Cerseterii. Calea de salvare este și ea pe măsura neputinței, anume identificarea cu ticăloșia, pentru a se încerca eliberarea de ea. Este singurul mecanism de apărare pe care acest intelectual dezabuzat îl găsește potrivit pentru sine. Altfel zis, procedul este acela al imunizării prin acceptarea treptată a dozei de otrăvă. Imunizarea ar fi, cred, un alt mod de a spune „neputință”. Insula este stă-

Dan Mănuță

(Continuare în pag. a 6-a)

povestea vorbel

Poliptoton, parigmenon etc.

Sonoritățile rebarbativă și sugestiile pedante ale terminologiei vechii retorici a figurilor n-ar trebui să împiedice confrunarea conceptelor tradiționale cu realitățile moderne; nu e lipsit de interes să constatăm în ce măsură structuri de un anumit tip, de mult inventariate, sînt productive acum în poezie. Între figurile „de dicțiune” sau „prin consonanță” erau înregistrate câteva, evident înrudite, bazate pe coprezența în enunț, la mică distanță, a unor unități lexicale apropiate sau identice fonetic (fără a fi totuși implicate, ambele, în rimă — aceasta reprezentînd un alt caz, cu alte caracteristici): de la forme flexionare ale aceluiași cuvînt (figura numită de obicei poliptoton) și de la derivate cu sur-să comună (parigmenon) pînă la paronime (paronomază) și omonime (antanaclază). Simpla descriere a procedurii pare să-l fixeze în sfera jocurilor de cuvinte mai mult sau mai puțin gratuite, al căror efect de artificiu tehnic e incontestabil, dar a căror valoare estetică nu e la fel de evidentă.

De multe ori, unul dintre termenii

apropiați formal e un nume propriu. Distihul „Broasca dase, după mari strădani, / slab curent galvanic lui Galvani” (Gh. Măgheru, *Poezii antipoezice*, EPL, 1966, p. 86) oferă câteva argumente pentru susținerea valabilității și modernității figurii. Nu efectul aliterativ contează aici, iar funcția poetică (în sens jakobsonian) a echivalenței fonice nu face decît să sublinieze paradoxul de a pune efectul înaintea cauzai, scurtcircuitînd succesiunea temporală; tautologia aparentă e masca unei situații absurde — a desemna cu un derivat de la numele autorului ceea ce va căpăta realitate ca termen științific de abia ulterior — pe care contextul imediat o sporește, introducînd sugestia de intenție, chiar de scop („după mari strădani”) acolo unde acestea erau logic excluse: „regula semantică” impusă de parigmenonul aici de față se vede deci confirmată — ca inversare a raporturilor temporale, cauzale și a celor dintre agent constient, obiect și acțiune; în contextul mai larg, regula se integrează temei tratate ironic a „naturii puse în slujba omului” („Azi curentele din batracian / stăpînesc pămînt, cer și ocean”). Un mic poem foarte cunoscut al lui Serban Foartă, *Balada baionetei din Bayonne* (în volumul *Simpleroze*, Facla, 1978, p. 34—35), e construit în întregime pe un model similar, în care nu-

mele propriu apare alături de corespondentul său comun, obținut prin derivare sau direct prin **antonomază**: „De la Berlin venea berlina / și îndigoul, de la Ind”; „sclipește faianțele-n Faenza / și baionetele-n Bayonne”. Fenomenul lingvistic al evoluției semantică și lexicale devine, cu mare pregnanță, metaforă a temporalității, integrîndu-se perfect unei teme nostalgice a degradării; e depășit astfel, cu mult, nivelul simplului joc de cuvinte. În același timp, în text acționează un principiu bine cunoscut, străvechi, conform căruia surprinderea legăturilor etimologice uitate, neobservate prin forța obișnuinței sau neștiute, constituie un gest magic, revelator, de natură să conducă spre corespondențele secrete care structurează lumea; tratarea în cheie lejer-ironică a acestei teme intră într-un aliaj extrem de modern cu sentimentul temporalității. Dualitatea de esență pe care o face să se manifeste figura „de dicțiune” prin suprapunerea a două puncte de vedere, a două repere temporale și logice („Volaire dormea într-o volteră / și, între timp, filosofa”) e definitorie pentru o atitudine lirică; nu întîmplător, un text care începe gnomic și aparent tautologic cu enunțul „Olanda vine din Olanda” sfîrșește cu o ipostaziere simbolică în lumea textuală, a principului ambiguității: „Sclipește-n soare, echivocă, / o baionetă, la Bayonne...”

În alte cazuri, predomină totuși ludicul pur, facilitatea asocierilor dintre numele propriu și un substantiv comun — „Aria lui Lear ce liră are”, „Ereica arie a lui Arie” (exemple de paronomază și antanaclază — din Leonid Dimov, *ABC, Cartea Românească*, 1973, p. 13—14) — fiind contrabalansată de puternica aliterare incantatorie (în l și r) a contextului mai larg; dacă exemplele anterioare explicau sursa nume-

lui comun, aici asocierea e orientată în cealaltă direcție, tinzînd să sugereze, parțial și fantezist, un „sens” al numelui propriu. Figura (bine cunoscută și ea) de „reetimologizare a numelor” nu e prezentă aici mai mult decît ca o vagă tendință de motivare, devenind totuși parte a unei micro-dezvoltări narative („Aria lui Lear ce liră are / și aleargă orb peste ponoare” s.a.m.d.). Un poem poate grada și detalia mecanismul motivării, al asocierii unei forme cu alta — invocînd, de pildă, scenariul mitic al visului — „I-am agrăit ghicindu-l printre roze: / o Paradesha! Pardes! Paradise / cu țigle verzi pe edificiul roze! // și-n vis un leopard pîrîndu-mi-se / ajuns-am la trezie zoolatru” (Stefan Aug. Dolnaș, *Vinătoare cu volim*, Cartea Românească, 1985, p. 153); oricum, asocierea e mediată (de cel puțin o aluzie) și conduce de obicei la construirea unei figuri globale, metaforă sau simbol — „Sînt ochii gazelei cea oarbă din Gaza” (Ion Stratan, *Lumină de la foc*, Cartea Românească, 1990, p. 132). Aproape întotdeauna e de presupus existența a cel puțin o sursă de ambiguitate asociată simplei similitudinii formale; ea e foarte vizibilă într-un vers pe care îl alegem, pentru a reveni la punctul de plecare, din același Gh. Măgheru: „Sintem Orient. Să ne dezorientăm!” (vol. cit., p. 32). Funcționarea figurilor de acest gen nu poate fi descrisă, indiscutabil, în afara contextului; ea e determinată de un mecanism anume, a cărui explicitare nu ni se pare inutilă — dar, mai ales, nu ni se pare inutil să observăm că opinia curentă, care include aceste „jocuri ale inteligenței” în sfera agerimii, a purii ingeniozități manieriste, e, totuși, nedreaptă cu ele.

Rodica Zafiu

Povestea unui mort printre vii

Inci nu se putea altfel. Monarhia de drept dialectic, cartea lui Belu Zilber (Andrei Șerbulescu), apărută postum la Editura „Humanitas” (București, 1991) este amintirea de mai multe ori nedusă la capăt a unui mare eșec.

În primul rând pentru că omul, născut la 14 octombrie 1901, s-a aflat, fără nici o îndoială, sub o zodie rea, care l-a urmărit ca pe un blestemat toată viața. A fost mai întâi eliminat din toate școlile de stat din țară, pentru că ar fi participat la demonstrația socialistă din Piața Teatrului Național, la 13 decembrie 1918. A fost apoi arestat în 1930, sub acuzația de spionaj în favoarea Uniunii Sovietice, dar pentru că lucrul era adevărat și vremurile erau ale putredului sistem burghez-moșieresc, n-a rămas în închisoare decât până în 1932, când a fost achitat cu ajutorul lui Nae Ionescu. În schimb, având mult mai puțin umor, comunistii de după 23 August 1944 n-au mai repetat greșelile celor pe care i-au înlocuit. Pentru că a avut nechibzuința să rostească mai multe adevăruri incomode (ba că „Socialismul va purta la noi pecetea lui I.V. Stalin și a lui I. L. Caragiale”, ba că muncitorii nu vor avea timp „să aștepte pînă ce Gheorghiu-Dej își va fi luat bacalauratul curs seral”) a fost exclus din Partidul Comunist și apoi arestat în 1948, pentru a nu mai ieși din închisoare decât după aproape 17 ani, cu prilejul amnistiei generale a deținuților politici, din 1964. Între timp, a fost pur și simplu „programat” pentru a juca rolul de martor și denunțator al crimelor politice fictive pe care Colegiul Militar al Tribunalului Suprem i le-a imputat lui Lucrețiu Pătrășcanu, la procesul din 6—14 aprilie 1954. Abia în 1968 Belu Zilber va fi achitat (fără alte reparații) de același Tribunal Suprem, dar sentimentul de vinovăție față de Lucrețiu Pătrășcanu nu i-l va mai putea lua nimeni. G. Brătescu, îngrijitorul recentului volum de la „Humanitas” l-a surprins rostind, la Spitalul „Elias” din capitală, cu puțin timp înaintea morții din 1978, aceste cuvinte cutremurătoare: „Niciodată n-o să le mai spun ce-o să-mi ceară.” Niciodată, adică a doua oară. Dar viața nu ne-o putem trăi decât o singură dată.

Ca eșec poate fi privit și faptul că prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber a dispărut. Redactate de prin 1969 și citite unor cunoscuți, ele au fost sustrate în 1970 de la domiciliul autorului, împreună cu suma de 9.000 de lei, cu o ediție veche din Machiavelli, cu *Posedații* lui Dostoevski și

chiar cu mai multe caiete de probleme matematice, suspectate că ar ascunde un mesaj secret. Și cu toate că a încercat să refacă textul din amintiri, Belu Zilber n-a mai apucat sau poate că pur și simplu nu a mai avut puterea să-l încheie pentru a doua oară. Căci în vreme ce momentul 1968—69, când începe să scrie, a fost acela al unei revizuii („Nu mai aveam îndoială că regimul nostru este incompatibil cu adevărul și dreptatea”), după furtul din 1970 resemnarea (sau poate remușcarea) începe să-i machine autorului toate forțele. De aceea, manuscrisul publicat astăzi, într-o ordine care nu se știe dacă o mai respectă pe cea a originalului, trebuie considerat incomplet.

După cum se vede, lui Belu Zilber i-a fost risipită nu numai viața, dar și literatura.

Pe cea dintîi este mai greu s-o judecăm. Tot ce putem face deocamdată este să ne întrebăm de ce a „acceptat” Belu Zilber rolul de „acuzator” în procesul Pătrășcanu?

O primă explicație a dat-o chiar victima înscenărilor din 1952—1954: „Cînd toți sînt de acord să falsifice, nu există apărare posibilă” și „solidaritatea la crimă a întregului aparat este o forță împotriva căreia nu se poate lupta”.

L-a pierdut apoi propria convingere, „spirocheta marxist-leninistă” de care cei atinși nu mai au cum scăpa: „Nu mă puteam despărți de partid, cum nu se pot unii despărți de femeia vieții lor, curvă, hoată și sperjură. A căzut la femeie, spune poporul. Marxismul practicat din tinerețe devine viciu. Căzusem la partid.”

Și nu mai puțin, de vină a fost „eru-

JEAN FRAGONARD (sec. XVIII)
„Grădina Casei d'Este”
Colecția Wallis — Londra

EL GRECO (sec. XVI—XVII)
„Toledo”
Metropolitan Museum — New York

diția politologului”, faptul paralizant de a fi cunoscut în toate detaliile lor procesele regizate la Moscova, în 1936—1938, de Andrei Vișinski, împotriva lui Buharin, Zinoviev, Kamenev sau Racovski. Pornind de la această „experiență istorică”, acuzatului din procesul Pătrășcanu nu-l mai răminea decât să repete un scenariu știut pe de rost. A făcut-o, ajutat de brutalitatea anchetatorilor din beciurile Securității, prin mâinile cărora a trecut. Rezultatul? Un dezgustător roman de spionaj, inventat de la un capăt la altul. În total, mii de pagini, pe care alți deținuți politici le-au învățat pe dinăfară, pentru a le debita la rîndul lor la proces.

Mai accesibil unei discuții amănunțite rămîne eșecul textului. Dar înainte de aceasta, un mic amănunt. Pe mai multe pagini, Belu Zilber se întreabă de ce i s-a furat manuscrisul? Într-o logică normală, spune el, și dacă s-ar fi publicat, cartea lui n-ar fi adus nimic în plus față de tot ceea ce s-a scris în Europa pe această temă și prin urmare nici de prejudiciul n-ar mai fi avut cum prejudicia. I-a scăpat autorului, ca de obicei, o explicație simplă. Poate că hoții lucrau în virtutea unui reflex. Poate că doreau, exact ca anchetatorii din camerele de tortură, încă un rînd de memorii, cu diferențele inevitabile, pe care să le poată apoi adnota. Securitatea ca redactor de carte și ca editor perfecționist — iată o ipoteză care i-a scăpat lui Belu Zilber.

Privită ca literatură (operațiune mai dificilă astăzi, dar inevitabilă odată cu trecerea timpului), memorialistica lui Belu Zilber impresionează prin virtualitățile ei artistice, cu totul ieșite din comun. Regăsim în ea „ancestrala patimă judaică pentru idei”, inteligența capabilă să despice firul în patru, ironia casantă. În tradiția oratoriei politice de la sfîrșitul secolului trecut, în fine, un fel de „disponibilitate” vecină cu amoralitatea și comparabilă cu mentalitatea prozatorilor „experiențialiști” ai anilor '30. Despre Mircea Eli-

ade, Belu Zilber ar fi scris într-un articol, fără sentimentul gravității celor insinuate, că scriitorul era „puțin mistic și puțin agent de siguranță”, ceea ce i-a atras din partea lui Mihail Sebastian (în *Cum am devenit huligan*) o replică pe măsură: Belu Zilber, „puțin agent de siguranță și puțin martir...”.

Există apoi în *Monarhia de drept dialectic* un fel de „caragialism” radicalizat și adus la zi, căci lumea peste care dăm aici nu are nimic din absurdul castelului kaffian și nici măcar din violența programată a comunismului de tip orwellian. Dimpotrivă, este o lume în care toți știu că împăratul e gol, dar se fereșc s-o spună.

Ar mai fi de observat că aproape toți cei care se perindă prin cartea lui Belu Zilber nu sînt doar simple existențe umane, comice sau tragice în adevărul lor, ci și adevărate personaje literare, unele dintre ele de neuitat.

Mai întîi publicistul Victor Aradî, legătura lui Belu Zilber din anii '30, la București: „Pentru a nu fi recunoscut cînd mergea pe stradă, vara purta o rubașcă, în semn de solidaritate cu Revoluția Rusă, iarna un fel de mantie călugărească și o căciulă țuguiață. Astfel, făptura lui firavă și înaltă se lungea atîta că putea fi distinsă și într-o pădure de oameni. Era convins că nimeni nu-l vedea, însă poliștii urmăreau ușor, în forfota străzii, acest straniu turn de observație mișcător.”

Apoi „oamenii realizați în închisoare”. Ștefan Nenițescu, Harry Brauner sau George Ivașcu (devenit director al revistei *Contemporanul* și șef al Catedrei de literatură de la Facultatea de filologie din București, pentru că „în temniță s-a dovedit cuminte”).

În cele din urmă, cu un grad de pregnanță literară și mai ridicat, pentru că totul ia consistența unor adevărate schițe, lumea fascinantă a hoților de la Văcărești sau figura țăranelui Mușegai, autor al unui șir de crime „justițiare”, care le aplică victimelor „procedura de urgență”, după ce, invariabil, le-a stabilit identitatea, ca la tribunal, și le-a luat interogatoriul.

Cu toate aceste elemente în față, avem de ce să regretăm eșecul experienței literare din *Monarhia de drept dialectic*. Că nu a mers pînă la capătul dramei sale (din manuscrisul tipărit lipsește tocmai capitolul referitor la procesul propriu-zis, în care Pătrășcanu i-ar fi strigat fostului său prieten: „Monstrule!”) este o problemă de asumare a unei traume și ea îl privește numai pe Belu Zilber. Că memorialistul nu și-a mai asumat pînă la capăt nici măcar talentul literar este un fapt pe care avem dreptul să-l discutăm. De aceea, fraza de început din *Monarhia de drept dialectic*, care are în centrul ei regretul pentru ceea ce ar fi putut să fie („aș fi putut fi un om bogat”) trebuie completată cu încă un regret. Căci dacă ar fi vrut și mai ales dacă ar fi știut să se ferească la timp de „spirocheta marxist-leninistă”, care i-a distrus viața, Belu Zilber ar fi putut rămîne în amintirea noastră ca un foarte bun scriitor. N-a fost să fie. Sau, cum spuneam la început, nici nu se putea altfel.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune (XVI)

Oamenii aleargă la cozi. Cum necum, reușesc să fie în mai multe locuri deodată; idealul, nu-l așa, din-totdeauna al omului, de neatîns. Înnebuniți, sute de oameni la un și mai multe sute de oameni la puși de la Crevedia. Se discută politică, fotbal, politică; sînt forfecăți, mărunt-mărunt, oamenii zilei. Tot e bine, pe vremuri aveam un singur subiect și un singur om al zilei, mereu același. Se-nghesuie, cînd în sfîrșit se bagă mult așteptata îmbucătură, se string rîndurile ca pentru asalt. E o anume ordine, o cumînțenie tristă și resemnată pînă cînd ajung aproape de fîntă. Atunci, se dezlănțuie, brusc, puterea de luptă, teama stupidă că marfa se termină. Începe circul, gratis, noi pentru noi înșine: îmbrînceli, injurături, ai fost/n-ai fost, idoato, nemernico, bărbosule, du-te la muncă, ba chiar, din ce în ce mai des, pîruiești, nasturi și pîlării zburlind prin aer, spre abstrahul unui cer indiferent.

Cum să scapi, cum să te aperi de această isterie colectivă pe care, de multe decenii, ne-o provoacă neputința noastră de-a înțelege faptul atît de

simplu că noi, oamenii de pe stradă, sîntem cei importanți, iară nu guvernării ori șefuleții de azi, de ieri sau de mâine? Traducți, cu poticneli, în tipele care urcă din stradă, „Pietrele” lui Roger Caillois. Ele vor rămîne, e sigur. Însă de trăit noi sîntem cei care trăim și, Doamne, cum nu înțelegem că ne este dat acest dar o singură dată?

Vine ecomarul? Marea lui Eco, care va să zică. Nu, deocamdată, încă o dată, vine Scumpirea, vine Sărăcia, vine Foamea. Dar noi, noi oare cînd o să venim?

Oamenii privesc „actualitățile”. Cu religiozitate, cu patimă sau oh, atît de rar, cu ironie, nu se pot totuși desprinde de ora omului negru, sau chiar roșu pe dinăuntru, cum vrei. Înghit știrea ca pe o morfină care plămăiește — cu dărnicie, vai, și cu slugarnică știință — o realitate secundă, alta, în care se reface invers drumul de la jocul pur al adevăratului către înecarea cirezilor agreste.

Eu, eu îl privesc cu mirare pe Incomparabilul Ștefan Augustin Doinaș cum reușește să-și rețină durerile lăuntrice izbutind să nu mai fie el însuși și, disperat în adine, fiți siguri, încercînd să facă „propagandă” Poeziel. Cutremurătoare încredere în noi, ceilalți semenii, în frumusețea care trebuie, nu se poate să nu mai fi rămas o fărîmă în adinecul nostru.

La cozi, sau la televizor, oamenii vorbesc despre Marin Sorescu. Eu, eu îl citesc pe Marin Sorescu. Tot, pentru a treia oară în douăzeci de ani. Chiar dacă nu mi-a plăcut și nu-mi place, dar asta nu are absolut nici o importanță, e o problemă personală.

Tot mai mulți, fără să se mai ferească de ei înșiși sau de ceilalți, oamenii au început să-l regrete pe Ceaușescu. Eu, eu nu. Ne-a distrus, mie și celor de vîrsta mea, cei mai frumoși ani, chiar și fără nici o agresiune directă; am ajuns, la 35 de ani, niște nimeni. Acum însă sînt, sau măcar am iluzia că sînt liber. Un ziar franțuzesc titrează dur într-un colț de pagină, numindu-l pe regele Marocului nici mai mult, nici mai puțin decît Hassanescu, pe *motu* amenințării unor imobile cu bulldozerul. Va să zică Eminescu, Enescu, E. Ionescu n-au reușit să impună acest sufix specific nouă; a trebuit să vină nenorocitul de Ceaușescu. Știu, în sincronie, dar nu numai, politicul este mai important decît cultura. Știu, e vorba de o nuanță pelorativă. Dar tocmai asta mă doare de fapt. Vrînd-nevrînd sîntem și noi, ceilalți români, asociați

numelui său și penibilului său renume mondial, de o bună bucată de vreme și încă pentru destulă. Habar nu au francezii că Cioran ori Celibidache, Eliade ori Lipatti sînt români. Dar de Ceaușescu știu și copiii. Uite, d-ăia l-am urît, îl urăsc și nu-mi pare rău după el.

„Obsidianul este negru, transparent și mat. Se fac din el oglinzi. Acestea reflectă mai curînd umbra decît imaginea ființelor și lucrurilor”.

Oamenii aleargă, cu limba scoasă, după „Groapa Mare”. Este exact ceea ce au nevoie. Cine nu pricepe asta ori e prost, ori se mînte singur. Eu, am mai cumpărat un Rimbaud, tipărit pentru occidentali la tiparnița P.C. Român. Chiar dacă n-are sumar la coperta, roșie cu brizbrizuri bronzului, îți întoarce stomacul, înăuntru, pe albul curat al colii. Venus Anadyomene încă mai iese din cadă.

Eu, eu și ceilalți, eu altfel, din nefericire. Căci, de fapt, nimic nu-mi doare mai mult decît să ajung, cum, la visata normalitate. Dar, această normalitate, care îți se oferă (pretinde?), poți oare să ți-o dorești?

„Diphia este o piatră hermafrodită, albă și neagră, traversată la mijloc de o fisie care separă cele două culori”.

Mihail Oprea

sergiu radu ruba

Lotul martor

Noi stăm aici nefăcînd nimic
avînd adică acru că oricînd am fi gața
să ne luăm după fetețe pe stradă
să privim neputincioși cum începe
școala.

Stăm
aflați în treabă cu fumatul
apoi cu cititul
din nou cu fumatul
de la o vîrstă cu scrisul
de la altă vîrstă devenim brusc
inteligenți

și ne gîndim exact la noi
la-nfățișarea noastră adevărată
cu lobul drept din creier
controlînd partea stîngă a corpului
cu lobul stîng ordonîndu-i părții drepte
tot la crucificare ne gîndim
deși oglinda arată altceva
în timp ce afară
departe
asupra altora ca noi
experimentul continuă.
Iar datorită ne-o facem
față de trecerea timpului
cu mari planuri matrimoniale
pină la bilbiială repetate an de an
meru abandonate
și vorbim mult...

Vorbim întruna ca să nu acționăm
Instigatori la paradisiuri verbale
între pereții căptușiți cu cărți
nu atît pentru citit
cît pentru absorbit
sunetele multor monologuri.

VAN DER WELDE (sec. XVII)
„Bărci pescărești“
Ermitaj — Leningrad

Mărturisim
despre ce?
despre alții asemenea nouă
care însă nu scriu
egali cu propriile lor inchipuiri
căci pentru a visa
e nevoie cel puțin de un corp care să
doarmă

ori ei nici măcar nu dorm
lipsiți cum stau de propagandă
instituției
păzind un loc al neîntîmplării
cu suprapuneri atît de perfecte de
plecări și sosiri
că nimic nu pare să se schimbe
iar Dumnezeu cîmpiei rămîne tot
clădirea gării
ieșim și noi la admirat clădiri.

Ba nu ieșim.
Scriem.
Nu pentru că n-am putea trăi fără asta
ci mai mult din obligație față de școlile
absolvite
scriem despre orice asfințește
în dosul mimicii personale

a blegerii
în familie
iar peste ani corăbioare jucăușe
din toți pantofii maronii
și despre orice cîntă
plouă
persistă
driblează
răspunde
machiază
inoată
consistă
retrage
conțează
se stinge
apretează
escaladăm pină la urmă și visul
și dăm peste tenul ei gol.

Lipsa cerului aproape că ne scoate din
minți.

Facem hm.
Și iar... hm.
Facem... aha!

Gîndul de frică se lipește tot de
farmacista din colț
urmat îndată de corpul nostru subtil.
Ne gîndim la chiulurile posibile
ca la niște orbite goale în nesfîrșită
linia orelor

bune de ținut în ele
precum în urechile sanitarului clasei
șuruburi, ceaiuri, cuie, sare
șuruburi și sare.

BERNARDO BELLOTTO (sec. XVIII) „Piața orașului Pirna pe Elba“
Muzeul de Artă — Houston

Iar ei
experimentați să-și iubească femeile
și le iubesc așa cum sint
niște curiozități luminiscente
ieșite cu desprimăvărarea
ascuțimi
avînd ceva de rază
multă vreme-neînsă-n castraveți
eroine ale crosului
preotese.
Și le iubesc
deși la o lectură mai atentă
ADN-ul lor nu spune nimic despre așa
ceva

cum nimic nu spune despre Dumnezeu
nimic despre antic.
ADN-ul lor e tot un șarpe de-al casei
făcut una cu spirala sa
(nici vorbă de papirus)
confirmînd însă școala
care și ea se sfîrșește
cu ferestrele frumos disimulate în
oglinzi la Syracuza

că-ți este imposibil să te-appropii
val cum te afli
pornit de tare departe
din adine
înaintînd cu greu
sfișiat în colțuri de arhipelag
regenerat lacrimă cu lacrimă
acumulînd vrme de sute de ani
și sute de ani visînd odihna pe o plajă
lîți e cu neputință să te-appropii
să te oglindești de unul singur
decît ca lavă incandescentă
ca sfîrșit de necrezut al navigației.

Tirziu
după escaladarea și a visului
ne pomenim în față cu tenul gol al
dimineții.
Noi care nimic nu știm mai mult

decît să fim simpatici
noi care cu ochii numai la —
a singurătății
noi care numai la steaua —
stăm
și de la mină la gest
de la-ntrebări la răspunsuri
stăm și constatăm
desăvîrșită lipsa cerului...
Ori ridem. Ori plingem.
Iar dacă nu —
murim. Altă cale de aici unde-am ajuns
nu are cum să se arate...
Absența cerului!
Omul o vede o dată în viață.
Și totuși
forțăm vîrsta mentală
s-ajungă din urmă vîrsta corporală
care iubește dar cu măsură
așa că de trei ori pe zi de urechi
o tragem afară din boschet
și tot de trei ori concediem servitoarea
care se întoarce
pentru că nici ea nu știe să facă
altceva.

Și vin de data aceasta direct la mine
fetele dintr-a XII-a B
cu politețea lor de acum celebră
să-mi ceară voie să asiste
la formarea oamenilor din clasa mea.
Le pun în mină cite o lopată și începem.
Greu se mai lasă azvirlită pe țarm
umbra aceasta dintre român și limba
românească
dar încercăm... Tra-la-la! Încercăm
cînd capul
chiar și tăiat
continuă să plutească încet
cîntînd de unul singur
dar cit îl ține gura
pină la insula Lesbos.

(Urmare din pag. a 4-a)

Zodia necromantului

pinită de neputincioși și de obsedați de
ideea neputinței. De aici, acuplările și
orgiile în lant, făcute pentru a se de-
monstra contrariul. Rai al sterilității,
insula ridică nimicnicia la rangul de
lege, ceremoniile fiind gratuite tocmai
pentru ca, prin acest fapt și prin frec-
vența lor ridicată, să creeze și să in-
tretină impresia de inutilitate. Aici to-
tul funcționează în gol, avînd un rost
limpede: de a întretine mecanismul
și principiul lui printr-un cerc vicios.
Un mecanism destinat să fabrice un fel
de „suflete moarte“ — locuitorii care
deambulează bezmetici într-un crepus-
cul ucigaș. Tot ce mai are îndrăzneala
de a încerca să rămînă viu trebuie su-
pus degradării. „Biserica Neagră“ își
merită deci din plin numele și desti-
nația. Magia neagră de pe insulă îi
omoaie pe cei vii prin distrugerea iden-
tității, pe care le-o înlocuiește cu sta-
rea de mort. Năzuința aceasta trebuind
păstrată cu orice preț. Cerșetorii inven-
tează dușmani și-i pedepsesc crud, in-
timidînd evadările și erezile și înles-
nînd canalizarea fricii.

Ceea ce trapează în romanul lui Ba-

consky este absența descrierilor de chi-
puri umane. Fizionomiile sînt extrem
de rare și de precare. Interesul este a-
tras în primul rînd de vestimentație,
descrișă cu lux de amănunte, garde-
roba personajelor fiind impresionantă,
dacă se are în vedere faptul că locui-
torii joacă roluri de milogi. Explicația
este una singură: trăsăturile oamenii-
lor de pe insulă sînt fie otova, fie ne-
interesante, fie aplatizate. În schimb,
îmbrăcămintea face parte din ritual,
are menirea, deosebită, de a-l accentua.
De a accentua, adică, un ritual al mi-
zeriei.

Dominantă, în universul insulei, este
atmosfera de clar-obscur, de ceață, de
noapte ori de semiîntuneric. Astfel,
contururile se șterg, dispar diferențele
specifice, oamenii devin lucruri, obiec-
tele se confundă cu oamenii, un mular
din ipsos poate fi luat drept om viu, în
sîcrie, cînd se întîmplă să nu moară
cineva, se așează artefacte umanoide.
Cultul este al morții, singura care șter-
ge cu adevărat personalitatea. Aceasta
fi este recunoscută individului abia
după moarte. Povestitorul asistă la pro-
pria-i descoperire postumă, el fiind, în
realitate, încă viu. Dar de el nu este
nevoie, suflul vieții este stînjinitor
(„cară-te de aici, pină nu te vede lu-
mea“). Iar „lumea“ s-a înscris, confor-

mîndu-se, în angrenajul standardizat
și se revoltă numai și numai pentru
perfectionarea acestuia.

Cu adevărat, **Biserica Neagră** este un
text găsit într-o sticlă ce plutea pe va-
luri, autorul lui fiind dispărut în nau-
fragiu. Cuvintele răsună de dincolo de
mormînt, cu obscura forță de persua-
siune a necromantului: viitorul nu va
fi în nici un caz unul senin, el aparține
unei zodii sumbre, este prihănit de că-
tre prezentul nenorocit. Urmele caba-
listice din final subliniază caracterul
voit confuz al ansamblului, orientează

interpretarea mai curînd către genera-
lizare și interzicere datarea. Din amănun-
tul că Cerșetorii au început să apară,
deocamdată sporadic, în diverse locuri
de pe pămînt se poate deduce că Liga
lor, cu tenacitatea-i feroce, va pune stă-
pînire peste toate. Viziune apocaliptică,
din care a rezultat un roman al pre-
carității omului standardizat de o so-
cietate căreia, fiindu-i teamă de ea în-
săși, amplifică mecanismele de morti-
ficare. Între acestea, cu deosebire, ca-
cealmaua obedienței smerite.

Invitație

Fundația „NICHITA STĂNESCU“
Departamentul culturii Prahova

Vă rugăm să luați parte sîmbătă, 30 martie 1991, orele 11, la Filarmo-
nica din Ploiești, la lucrările Fundației, unde, cu prilejul celei de a 58-a
aniversări a lui Nichita Stănescu, după simpozionul „Poetul ca martir și
profet“, se va hotărî organizarea primului festival internațional, cit și
decernarea unui premiu care să cinstească memoria marelui poet.

APEL

Disponînd de condiții optime de conservare și valorificare a publicați-
ilor, în vederea imbogățirii colecțiilor existente, Biblioteca județeană Buzău
(strada Unirii nr. 140, cod 5100; telefon 974/3 34 09) organizează, în perioada
1—15 iunie 1991, primul „Salon al cărții românești cu autografe“, pe secți-
unile: literatură, artă, istorie, filosofie, știință.

Pentru aceasta, biblioteca face un călduros apel tuturor autorilor ro-
mâni din țară și străinătate — scriitori, îngrijitori de ediții, traducători,
publiciști etc. —, cu rugămintea de a dona și expedia, pe adresa de mai
sus (pină la 25 mai a.c.), exemplare cu dedicație din opera lor. Același apel
este adresat și colecționarilor de pretutindeni.

În cadrul salonului vor avea loc întîlniri cu cititorii, comunicări pe
teme de bibliofilie, precum și finalizarea unui concurs de ex libris-uri.

Din loggia desăvirșitei florentine

Atunci, scriitorul se refugiază — „enfant sage” — în balcon, cu mașina de scris...

(incipit posibil)

Să admitem că am descoperit din întâmplare cărțile unui poet despre care nu mai știm nimic altceva.

Adâncind lectura textelor, vom ajunge într-un clar impas al înțelegerii, în ciuda aparențelor de comunicabilitate extremă ce se degază din ele. Ceea ce poate să inducă, în primul rând, în eroare este **utopia construcției** din aceste „poeme nouă”, care, acceptată, duce la căutări inutile de-a lungul numeroaselor trasee de semnificație identificabile. Arhitecturarea are, la nivel de volum, pre-text de puzzle absurd, reconstituirea, de pildă, a „pădurii de mesteceni” (din unghiuri variate: Dante, Schumann, Strauss, Graham Greene etc.) neducând la stabilirea, prin reducere logică, a unui numitor comun cert. Fiecare nouă ipostază o boicotează pe cea anterioară, neintegrându-se unui ansamblu dat. Senzația este că poetul ia în persiflare preceptele (să zicem ale) „artei seriale” și că, la limită, nu vom găsi un set definit și controlabil de „constante nucleare”, ci numai anumite trăsături contextuale, recunoscibile intuitiv la suprafața poemului. Autorul își ia aproape orice libertate în a dejuca refacerea puzzle-ului, ajungând chiar în situația de a nu-și cunoaște deliberat, întregul capital de semne pe care le exploatează.

Simetria, marcă formală — semn de adâncime, nu va fi întotdeauna satisfăcută relațional, sau va implica o doză mare de echivoc. Finalmente, s-ar putea spune că, dacă Mircea Ivănescu „face lucruri cu cuvinte” (Austin!), el nu acționează de dragul textului propriu-zis, ci de dragul texturării, ca operație superioară, similară unui **Glasperlenspiel** al lui Hesse. Nu finitudinea expresă a actului este avută în vedere, ci devenirea sa continuă, generarea sa trans-frastică, implicând noțiunea (în accepție aproape **tel-quel-istă**) de productivitate. Iată cu câtă acribie filologică este descrisă necesitatea umorală de a se scrie pe sine și de a se (com)place în scenarii textuale: „aici, o virgulă între subiectul propoziției / acesteia, întortocheate, și uneori / inutil explozive căci înțelesul ființei / îl cuprinzi de la primele vorbe uneori, / între subiect, deci, și predicat / — predicatul aici fiind, cum se spune, cuantificat — / ca în filosofia scoțienilor — virgula fiind însă / în viața, pe care gândirea cu plinsă / față căută să o nege, adevărul este că un semn / o virgulă, poate să facă să se poticnească / mersul acesta într-o noapte cu însemn / al veșniciei — cînd, fără să te privească, / mergea alături de tine o ființă-albastră, și tu / îi țineai mina-ntr-o ta — cu / atîta spaimă că nu e adevărată” (**amintire complicată despre o seară simplă**). Gramatica textului devine, în aceste condiții, valabilă numai dacă acceptăm axioma, de pe acum clasică, a poetilor generative și ilocuționare americane, potrivit căreia se poate opera, în analiza lingvistică a cimpului literar, o distincție clară între creativitatea guvernată de reguli („rule-governing creativity”) și cea care modifică intenționat aceste reguli („rule-changing creativity”).

Realizarea perlocuționară, capabilă să aducă mult râvnita și mult discutată **suspendare a neîncrederii** (principiul lui Coleridge de „willing suspension of disbelief”) poate căpăta contur doar în condițiile aprofundării unei distincții și mai complexe în cadrul triadei coerență-consecvență internă-coeziune, care face trecerea între planuri, de la unitate tematică la unitate lingvistică, printr-un tipar generalizat al expresiei.

Construcția în sine este denunțată, deci, ca fiind a falsă problemă, rămânând de domeniul zborului de mică altitudine pe deasupra textului. Ceea ce, prin indicarea unui complicat scenariu dedicațional, prin elemente de structurare (părți numerotate, bis-uri, incipituri subliniate grafic etc.) și prin mărima, „amenințată” cu un veritabil (**Bildungs**) roman poetic, rămîne o chestiune de atmosferă, firește cu ro-

stul ei (auxiliar), ca în odiseea coboririi din mașină, o discretă parodie a lui Leopold Bloom surprins într-un locomobil oarecare: „le dai peste degete / celor care ar trebui să fie adevărați-ca și cum ar cînta / greșit la ora de pian — și nici cuvintele nu le faci / să fie riguroase, să spună exact ce crezi / că ar trebui să spună — păcatul leneviei / de a simți——”. Regulile de constituire — a „lanternei” — minează neîncrețat fidelitatea și volumul unei „gramatici a memoriei”.

„Peisajul” rămîne un simplu pretext al competenței fără performanță (marcată grafic prin „———”, nu numai în fragmentul citat) — motorul originar al stării poetice absolute. Modelul e departe de a fi unul asociaționist, părțile izolate nu se reintegrează unul tot, unei structuri primare, mai degrabă ipoteza opusă a modelului configuraționist pare a fi viabilă. Din pasta continuă a (universului) discursului pot fi decupate ne-numărate secvențe cu relevanță situațională, în interiorul cărora pot opera, cu relativă eficacitate, unele criterii sub-paradigmatiche. La împlinire, alegând, să zicem, setul situațiilor caracterizând **facerea enunțului**, am putea grupa și ierarhiza unele mecanisme ale poezității, așa cum le demască Mircea Ivănescu, în postura sa de „lector ideal” și dublu erou al comunicării (atît emițător cit și, mai ales, receptor al propriilor texte). Se pot cita situații variate în care nu se mai pune atît problema legalizării prin analogie a deviației, cît cea a efortului de autoclarificare relativ la sinteza textului: „ea face tapiseria cu noi în pauză” (creșterea discursului din chiar perioadele sale de incertitudine), „un joc chinezesc în care trebuie să așezi cioburi” (pre-textul de puzzle) deja citată **amintire complicată despre o seară simplă** ori enunțul: „cum își poartă smochinul smochinele în crengi, își poartă / și eu gândurile despre o după amiază cu soare”, sau subtila parodie a perspectivei lui Propp din (textul) **morfologia — și sintaxa — basmului**: „se pare, deci, că ne integrăm în modelul după care / se constituie (pornind, scrie acolo — de la structuri abstracte fundamentale), / universul antropomorf al narațiunii”, terminată cu „scandalul” auto-referențialității obsesive: „și mă trezesc, deodată, înspăimîntat, străbătînd o pădure / uscată, apele dense ale lacului, eu fugărindu-mă...” (dacă ar fi vrut să-l parafrazeze, în tonalități de basm, pe Xavier de Maistre, Mircea Ivănescu ar fi scris, fără să se jeneze de rolul vulpii dintr-o cunoscută poveste pentru copii, „voyage autour de ma... queue” !!!). Poetul nu se cruță nici pe sine, după cum abordează ironic, uneori caustic, personaje sacrosante pentru orice textualist modern: Proust, Joyce, Virginia Wolf, Kafka ș.a. Referințele la fapte de ordin cultural sînt mai mult decît frecvente, iar **diversiunea** în **Commentarius**, într-o **scholie**, reia o afirmație a lui Hugh Kenner în legătură cu anumite necesități „tehnologice” care l-au îndemnat pe T. S. Eliot să marcheze multiplele conexiuni livresti din textele sale, prin la fel de celebrele sale „note” explicative. Autor și cititor în același timp, Mircea Ivănescu își fictivizează de bună voie, la vedere, rolurile, discursul său — care presupune complicate scenarii dedicaționale (în forme clasice, explicite, sau indirecte, integrate textului) și face uz, în chiar **Commentarius**... de un personaj-ogîndă, simetric (și care chiar există în realitate, Rodica Braga împărțind, justificat, colile de tipar cu Mircea Ivănescu) — fiind, practic, nu un **discurs polifonic**, ci unul **stereofonic**. Operația trans-lingvistică se debarasează de personalizări inutile, reconstituirea **geno-textului** neimplicînd perspective diferențiate pronominale. De fapt, generarea continuă face inutilă însăși reconstituirea în cauză, **feno-textul** fiindu-și propria sa realitate, ducînd la limită căreia ideea acelei utopii a productivității fără produs, iar denunțul referențialității — asumat organic de către autor — ca prim deziderat al unei poezii interne, fiind operant încă de la I. A. Richards.

Revenind la posibilitatea (...fără utilitate expresă) a decupării unor secvențe din fluxul discursului, un enunț precum **ce ne trece prin cap ascultînd muzică** — se poate constitui într-un „frame” (cadru) în interiorul cărui distingem „nu

VELASQUEZ (sec. XVII)
„Villa Medici”
Prado — Madrid

mai știu ce nuvelă cu soare de vară la țară”, pe ducesa de Guermantes, „înfilnirea cu marele om”, pisica desenată de Tudor Jebeleanu, inevitabilitatea unui „cum se destramă romantismele”, dar și o sumedenie de alte „-isme”, alese de poet cu grijă de colecționar excentric, asediul Constantinopolului, vocea egală, înghețată, a lui Eliot (ca ecou la un text aparținînd lui Romulus Bucur), o întrebare ca „sînt adică frații Karamazov un roman polișt(?)”, „pădurea de mesteceni” dar și „elogiul suppei de zarzavat”, ori „foisorul de foc” etc. La fel, lumina strînge mîerca ca în **alveolele unei muzici tăcute** (și aici, mai că-mi vine să exclam „ca-un cunoscut interpretator, „vers mare!” — dar mă tem de sacrilegiul profanării prin contaminare) ne permite să alăturăm pașii poetului cu ai unui retor din Sienna, rătăcit în capriciile unei „eglise baroque” sau să ne imaginăm un mandarin cu fața întoarsă, dincolo de care gîndim împăratul la ora subtilă a cuburilor de ananas în boluri micute de lemn vopsit ori geometrul așteptării descoperind „cum definește Kant muzica”. Și, din nou, **fuga de poezioara de muzică** (umbra lui Hesse, poate marele zeu tutelă al „poemelor” lui Mircea Ivănescu). Atunci, scriitorul se refugiază — „enfant sage” — în balcon, cu mașina de scris. Gata de a se (com)place în scenariu și în personaje („să întemeiez o ființă-o lume”, „degetele ei subțiri și reci miroseau a pine cu unt”, „un joc de cuburi, / mereu așezîndu-le altfel, și în fiecare din poveștile astfel colorate / o aceeași — sublimă, D. — S.B. — făptură”!) Regina cartierului („o ființă odinioară reală”), cu jeans-ii suflecați și batic alb de cașmir — cu ciucuri, mută o ladă în unghi favorabil, umbra donjonului să bată exact în sectorul pătrat de tablă lucitoare-parasol, de metal alb pentru canarul („mal enchainé”) al unui optimist. Ea, cu oglinda exersînd un joc copilăresc. Ceasul incredibil cînd femeile ar vrea să vină pe sirme și sfiori, elegante, flexibile, sfidînd limitele vreunei cuviințe și, bronzate, contururile canonice („două fete în ciorapi negri exersînd la ora de sport pe zgură în curtea liceului Domnița Bălășa”). Toate: „un autobuz de noapte, plin cu lucrătoare de la fabrica de parfumuri numai în schimbul trei”. Cu sentimentul acela jenant, ceva între bravură și gafă, gata să privești pe gaura cheii, să dai chip, nume și consistență unei obsesii a „personajului” prins între pagini ca o filă-tip (liniată discret cu fus albastru) în caietul mecanic... decît că, pentru tine, închis / în globul unde lumina se izbește molatec / și nu lasă înăuntru decît chipurile mereu clătinate / ale lucrurilor de afară, închis aici / tot nu iei parte la joc”! Brus-cind cu eleganță studiată — din **poignee** — limita de sus a unui masochism auctorial, autorul se va fi fost mărturisit, aproape cu teamă, că gestul ar putea fi interpretat ca o ridicare a poalelor în public, dezvăluind un rafinat eros al neputinței, demn de cavalerul cauzei dinainte pierdute: „propria mea activitate de conjugare atît de înecată a obiectelor lumii, nu e deloc de natură / să mă ducă mai departe, — sau, dimpotrivă, mai aproape / de cîte o ființă — nu-mi ajută deloc să dau adevăr / acestui atît de încet, și zadarnic, drum al meu prin zăpadă / către turnul rotund”. Dar modelul livresc nu înseamnă nimic pe lângă dispoziția de moment reflectînd imaginea, alta-aceeași a **donnel compiuta**: „stau acum sub semnul / frumoasei ei, și înalte nemiscări, cu mîinile ridicare / și strîngă frumos la piept imaginea lumii acesteia de piatră / în care sîntem cu toții”.

Lumea reprezentărilor cuprinde însă ne-numărate alte exemple în care linii paralele se caută la apogeul unei deveniri unice, însă, cu bună știință, Mircea Ivănescu introduce anti-climaxul unor teribile „time sparse” nelăsînd la voia întâmplării faptul că o anumită temă ar putea culmina în defavoarea

altela sau că două asemenea configurații s-ar putea reuni spre a triumfa împreună. El frînge programatic fluxul „serialelor” sale, poetica sa vrînd să imprime un efect de **contra-memorie**. Continuitatea nu trebuie niciodată să (de)genereze (în) aglutinare. „Poemele” se nutresc, în primul rînd, din infinitudinea explicită (altminteri caracterizînd întreg corpusul literar) a traseelor de semnificație. Tema jocului său festiv este una la care un **magister ludii** ca Joseph Knecht n-ar fi îndrăznit să se gîndească vreodată și ea constă dintr-o serie nesfîrșită de improvizatii jazz-istice, de tip jam-session, în care vocile / instrumentele sînt reprezentate de ceea ce am numi: **n-fictivizările sale la vedere**. Un joc ce permite transformarea „**Marșului turcesc**” al lui Mozart într-o capodoperă a jazz-ului împotriva protestelor unor esteți întîrziți și obosiți care ar putea susține că un asemenea demers este similar cu „a pune lui Apollo o cască de motociclist și lui Venus un sutien” (Benjamin Britten sau, iar rîși, **ce ne trece prin cap ascultînd muzică**!). Totuși, asta nu înseamnă că Mircea Ivănescu poate fi considerat în marș către fronda (gramaticalizată!) a lui Marcel Duchamp & Cie. Parodia se ascunde, cu afecțiune maternă, frustrarea provocată de situații de comunicare aberante, prin **mal de siècle** înțelegîndu-se aici... **mal-entendu**! De aici, arta citării, utilizată cu scrupulozitate și rară minuție în **Commentarius**... de aici aflutul reperelor livresti introduse în tot locul, în descendența vizibilă (și chiar, evident, parodiată) a lui Pound și Eliot. Tot astfel, în jurul refuzului concatenării pronominale a textelor și a actelor de vorbire elementare, ia naștere o mitologie întregă: „vorbeam întotdeauna prudenți / să evităm singularul”, „ești singur tu, / care stai într-un colț sufletești, și mormăi”, „din cînd în cînd, îmi aduc aminte de glasul ei / fragil, parcă mereu sfîrîmîndu-se — / aș vrea să pot spune asta așa cum vocea fărâmicioasă-a unei ființe lasă urme în suflet multă vreme după ce a încetat puțința / de a o mai auzi” ș.a.m.d.

Treptat ni se relevă că aparentul discurs despre construcție este un discurs auto-centrat despre vorbire și despre cel care vorbește. Corpusul general de texte reprezintă o antologie vie, auxiliară celebrei conferințe a lui Jakobson asupra celor șase funcții ale limbii, între care, ca din paginile (fie și orale) ale unui curs universitar, se desprinde decisiv **funcția poetică**, al cărei rol este tocmai autovizarea mesajului. Cu mențiunea, întărită, că, pentru Mircea Ivănescu, lectorul ideal, capabil de utopia competenței fără performanță, este — marcat explicit și la suprafața textului — tot Mircea Ivănescu. **N-(auto-)fictivizarea** la vedere și-o argumentează, în tradiția ellotiană (am arătat sensul „preluării”) printr-o „notă”, la **altă scholie sau despre seriozitatea jocului**, care „reia” afirmația lui Gary Snyder: „(poetul) trebuie să-și cunoască propriul inconștient și modulile convenite de a se întîlni cu ființele care trăiesc acolo”. Impasul situației de comunicare este „cită” după Cesare Pavese („Tutto questo fa schifo. Un gesto-non più parole. Non scriverò più”), iar concluzia îi „aparține” lui Nietzsche: „pe cel care privește prea mult prăpastia, pînă la urmă prăpastia îi privește și ea” („nota” sugerînd bineînțeles că este vorba de o „traducere aproximativă”, în tradiția, de data aceasta nerăstălmăcită, a unui George Steiner, alături de care și Mircea Ivănescu afirmă, de dincolo de text, că „înțelegerea” este „traducere” — sublimă, D-S.B.).

Analizînd triplu travaliu (per-, l- și locuționar) al lui Mircea Ivănescu, descoperit — așa cum stabileam la început — la capătul unui adevărat **lustru poetic**, nu putem decît să remarcăm că, în **loggia desăvirșitei florentine**, în fața mașinii de scris și umbrind foala de hirtie ce iese din ea, stă **POETUL** (autorul de text care se face, de fapt, pe sine — apud Sartre): „**Cel cu înfățișarea cea mai regească, e rege!**” 1 (2)

Dan-Silviu Boerescu

Note (și Epilog)

1. Th. Hardy, citat de Graham Greene în **Sub grădina, II, 6**

(2). «Scrierea notelor a constituit o ultimă complicație în Istoria agitată a compoziției poemului... Notele au fost adăugate ca o consecință a faptului de natură tehnologică în virtutea căruia cărțile sînt tipărite în multiple a(le) colilor de 32 de pagini... Astfel ca Eliot... s-a pus la treabă spre a adăuga un număr de adnotări în care să identifice citatele, „urmărind să-i dezarmez pe criticii poemelor mele anterioare care mă acuzaseră de plagiat” (Hugh Kenner citat de Mircea Ivănescu în **Commentarius perpetuus**).

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

IV RENȘTEREA ȘI REFORMA

Aspirațiile umane includ în ele nevoia schimbării. Schimbarea, dobândește, și aceasta, semnificații diferite în vremuri diferite, în contexte variate, în grupuri sociale diverse. De un secol și jumătate țara aceasta a trecut prin mișcări sociale violente culminând, acum puțină vreme, cu o revoluție. În aceste mișcări ființa profundă a unui popor se revoltă împotriva existenței sale exterioare. Când lucrurile merg bine, existența exterioară constrângătoare sau mutilantă este eliminată și înlocuită cu o alta mai potrivită, sau care dă măcar sentimentul de a fi mai mult din ceea ce ar trebui să fie. Țara a trecut de asemenea, prin războaie și dictate. În asemenea momente o națiune încearcă să își conserve structurile, spre a rezista dezlănțuirilor istoriei. Zeci de ani România, ocupată și dominată de comunism, a fost supusă unei enorme repressiuni a încercărilor de identificare a propriei naturi. Pe scurt România a trecut prin mișcări interioare interesând suprastructurile ființei sale, precum și prin mișcări impuse, străine. Desigur însă că ea a fost angajată și într-un flux de schimbări implicând natura sa profundă.

De la 1848 națiunea noastră visează, așteaptă și aspiră la o renaștere. Nu a avut-o, a avut însă parte de numeroase reforme, și astfel deși prea adesea deziluzionată, a evoluat.

Renașterea care s-a încercat în 1848 ar fi fost poate prea timpurie, precum, probabil s-a întâmplat și cu aceea sperată în 1859. Oricum, revoluția din 1848 a fost înăbușită, iar, mai târziu, domnitorul Cuza a fost detronat. Independent de acestea, obiectivul concret românesc de atunci a fost unirea principatelor. Poate că încercarea de renaștere cea mai puternică, din istoria noastră este schițată după 1877. Insuficient difuzată în structurile inferioare ale poporului ea sfinsește în răscoala

din 1907. Speranțele suscitade de victoria din primul război mondial și de reîntregirea din 1918 sfinsește în criza economică de la sfârșitul deceniului trei și începutul deceniului următor. Ceea ce se mai încearcă odată cu refacerea economică de după criză eșuează în evoluția dictatorială a Europei acelei vremi. După cel de al doilea război mondial, comunismul pune capăt repede, violent și crud, oricăror tendințe de renaștere românească. Marele entuziasm popular din 22 decembrie 1989 continuat apoi zile și zile, încorporează în el, neîndoielnic, speranța renașterii adevărate a națiunii noastre. Din 12 ianuarie și până în 15 iunie 1990 ideea renașterii a fost reprecizată prin atacuri și acțiuni corozive, nevenind doar dintr-o singură direcție dar, mai ales, această idee a încetat să fie vie și activă, pentru că a fost simplă și clar abandonată în ceea ce ea nu poate să nu aibe, în caracterul absolut și aproape transcendent al care are a-l împingea schimbării. Din 15 iunie încoace încercăm să ne obișnuim, și să ne mulțumim, cu ideea reformei, cel mult văzând-o pe aceasta într-un mod sau în altul, drept mai avantajoasă sau mai puțin avantajoasă unul grup social sau altuia, administrată de cine o administrează sau, eventual, nu de aceștia ci de alții. Reforma, în sine, este un lucru demn, este o schimbare de esență a vieții unei națiuni și chiar a ființei sale, dar ea nu este o renaștere și ne hotărîm greu să acceptăm înlocuirea, care, în cea mai mare măsură, ni se datorează tot nouă și vom vedea cum. Cu siguranță însă că dacă timpul va fi suficient, voința noastră constantă și istoria nu de tot ostilă, vom avea și renașterea noastră.

A existat o Reformă făcută de un Luther, un Calvin și un Melanchthon. Și a existat o Renaștere făcută de un Da Vinci, un Rafael, un Petrarca, un Erasmus, un Shakespeare și de alte câteva sute de genii aproape la fel de

mari. Nu este de contestat (și nici măcar de supus comparației) geniul unui Luther — și poate nu trebuie să avem îndoială nici în privința sprijinului divin care l-a dus la victorie. Reforma este unul din cele mai mari momente ale vieții umanității. Numărul de personalități implicate într-o transformare istorică sau în alta nu spune prea multe, de vreme ce aici nu operează statistica. Pentru milioane de ființe omenesti de astăzi memoria lui Calvin poate fi mai prețioasă decât cea a lui Botticelli, dar o simplă comparație a unor implicații spirituale legate de Reformă și Renaștere poate sugera totul cu privire la rolul acestor fenomene de reformă și renaștere în viața omenescă. Să avem în vedere ce înseamnă renunțarea la tradiție și supunerea exclusivă în fața textelor sfinte, plus doctrina arbitrarului aservit, plus permisiunea acordată preoților de a se căsători, acestea în raport cu schimbarea de perspectivă a conștiinței umane, atunci când Bachus este reprezentat cu tot atâtea pasiune și drept, pe cât Sfântul Ioan sau chiar pe cât Fecioara. În raport cu dreptul omului de a experimenta totul în propriul suflet, așa cum fac personajele tragediilor lui Shakespeare. Păstrînd proporțiile firești între ceea ce a reprezentat schimbarea întregii lumi și ceea ce reprezintă schimbarea necesară a unei singure națiuni — și încă nu a uneia mari — rămîne totuși ușor de înțeles de ce o națiune cu un destin demn, îndelung asuprită, nesigur liberă o vreme, și umilită apoi de comunism în însăși identitatea sa, aspiră la o renaștere, chiar dacă provizoriu se mulțumește și cu o reformă. Nu sînt aici nici speculații și nici jocuri de cuvinte, este cazul să nu neglijăm că reforma poate fi adesea un lucru mai necesar, eventual inevitabil.

Semnificația Renașterii, precum și cea a nevoii de renaștere este una dintre cele mai înalte ale existenței omenesti. Omul-om nu este omul revoltat al lui

Camus, deși nu are cum fi de acord cu ceea ce îl înconjoară, nici homo religiosus al lui Mircea Eliade (aparținînd cărei religii? — omul nu este niciodată subiect indefinit), deși nu are cum fi altfel decât credincios sau inexistent, nici omul liniștii și păcii post-comuniste sau al sfârșitului de istorie (în varianta Hegel-Fukuyama), deși își dorește liniștea, echilibrul și calmul. Omul este cel care încearcă să renască. Ce este această renaștere? Dumnezeu a făcut omul după chipul și asemănarea sa. La pedepsirea lui Adam, de pe ființa omenescă nu a fost retrasă amprenta divină. Iisus a venit pentru noi și ne-a cerut să îl așteptăm cu răbdare, precum cel care veghează noaptea în așteptarea stăpînului Acolo, în punctul ultim al acestei lumi, modestia noastră va fi răsplătită și vom fi salvați. Dar mai este o cale: conformarea la cel mai puțin repetat dintre îndemnul lui Iisus, la îndemnul aproape ascuns: „fiți perfecți precum este și Tatăl Vostru”. **Renașterea este tocmai această reintrare în lumea grației, prin transfigurare directă a umanului în divin.** Nimeni nu a ajuns chiar pînă la capătul acestui drum, dar mulți s-au apropiat sensibil de țintă. Europeanii bătuseră drumul cruciadelor. Nu dincolo de orizonturile geografice se afla supraumanul, ci în totala fuziune a memoriei, rațiunii și pasiunii creației. Cel mai puternic îndemn înspre această schimbare îl constituie sentimentul insignifianței omului ca ființă recreativă, pură supraviețuire temporară. Românii au realizat conștiința originii lor latine și au trăit această conștiință corect, ca o obligație istorică la civilizație, cultură și demnitate morală. Au verificat apoi capacitatea lor nu de a asimila o cultură sau alta, ci de a sintetiza în ființa lor, programatic, Occidentul și Orientul, au arătat apoi că pot juca un rol semnificativ în jocul de forță al marilor puteri europene și extraeuropene. Au mai arătat că pot rezista și se pot sacrifica pentru un ideal sau pentru confirmarea propriei lor identități. Ceea ce a ieșit, de fiecare dată, nu a părut să fie pe măsură dreptului, meritului sau a sacrificiului lor. De aici puternica aspirație renașteristă a ființei românești. **Ceea ce am dorit cu toții în ziua Revoluției nu a fost doar o schimbare favorabilă a destinului și istoriei, ci transformarea noastră interioară într-o mare (în sens spiritual și moral) națiune civilizată, în rînd cu cele mai mari.** Aceasta ar putea fi o renaștere, în acest moment încă îndepărtată, după cum ne-am dat cu toții seama curînd după acele zile de sfîrșit de 1989. Îndepărtarea de grație, în istorie, nu este altceva decât incapacitatea de a investi cu semnificație efortul, suferința, munca și sacrificiul la care simpla existență biologică și socială umană o impune ființei umane, fără a face din aceasta, în chip nemijlocit, fie și o mi-

stop-cadru

Fuziunea dintre două arte

Înărunul arhitect erudit Dan Păcurariu publică a doua sa carte: **Arhitectura în viziunea pictorilor** (Albatros, 1990), în care cititorul poate urmări diacronic nu numai evoluția celor două arte și interacțiunea lor, care a ilustrat specificul cultural al altor centre de mare reputație artistică, dar și drumul sinuos al talentelor, al curenților și realizărilor prin care spiritul creator a îmbogățit continuu cultura universală.

Premiza cărții se află în volumul precedent al autorului un capitol al său fiind: „Motive arhitecturale în pictură”; — pentru tratarea lor Dan Păcurariu folosește o amplă documentare ce reface drumul ascendent al evoluției arhitecturii de care a vorbit în „Arce stilistice” (1987), iar în conexiune cu registrul vast, pitoresc, specific epocilor trecute, pictura consacră aspecte grăitoare ale artelor plastice, sensibile la creația arhitecților. „În șapte secole — scrie autorul după studierea și analiza detaliilor, cu o documentare impresionantă —, pictura și arhitectura, pornite de pe niveluri diferite de dezvoltare,

în timpul dominației autoritare a stilului gotic, au parcurs drumuri oarecum deosebite, lucru explicabil prin faptul că fiecare artă își are natura sa proprie. Dar în permanență a existat o relaționare subtilă, mai strînsă și mai intimă decât ar părea la primă vedere”. (p. 166). Studiul de față o demonstrează, avînd în vedere delimitările cronologice, operate competent de la început: barocul ține de secolul XVII, cînd predomină noul stil formal al Renașterii, după ce goticul a prelungit Arcul medieval. Fapt important: barocul aduce manifestări sincronice de stil în cea mai mare parte a țărilor europene. Mare parte din secolul XVIII este dominată de neoclasicism, iar secolul trecut este eclectic, dar cu mari realizări ce poartă pecetea geniului unor creatori, în arhitectură ca și în pictură, în conexiunea lor specifică, de mare strălucire și de continuă forță propulsivă în creația de artă.

Această forță vine de departe, acumulînd valori proprii istoriei culturii universale; goticul reflecta contradicțiile Evului Mediu, dar și o mare biruință în arhitectura catedralelor, în vreme ce, concomitent, pictura era săracă, uniformă, schematică, — puțin inspirată din arta mare a unor capodopere arhitecturale. În numai 20 de ani, — spune autorul —, către 1440, intervine o schimbare adîncă, semnificati-

vă: „Supraîncărcarea formală a goticului ultimei faze și contextul spiritual impregnat de cultura antică sînt factorii determinanți ai transformării”. — Sînt urmărite în carte, în detalii, raporturile complexe dintre cele două domenii mari ale artei, reîntîlnind aici pe un spațiu dens, cu bogată documentare și cu referințele cele mai noi, pe reprezentanții de seamă ai picturii universale, pe cînd în arhitectură capodoperele catedralelor, de pildă, de-a lungul secolelor, sînt opere anonime, reflex al spiritului popoarelor, al talentelor rămase în negura vremurilor. Așa cum scrie autorul, în pictură artistul ia în mod subiectiv ceea ce-i oferă perspectiva imediată, în consens cu ansamblul tabloului lucrat. De la Evul Mediu la

Baroc „se poate formula o regulă generală în pictură, — scrie Dan Păcurariu — decorurile arhitecturale sînt cele pe care pictorul le-a putut vedea în jurul lui, — concordanțele istorice și geografice fiind excluse”.

În ansamblul universal al celor două arte, citim cu interes aparte paginile consacrate mănăstirilor din Bucovina despre care a scris un studiu de superlativă apreciere („Una dintre cele șapte mituri ale lumii” în „Revue des deux mondes”, Paris, 1976), Gerard Stephanesco, cu cîteva reproduceri, textologic, de inclus în bibliografia viitoare ediții a cărții acesteia. „Sînt de o foarte mare valoare și reprezentările arhitecturale — citez din nou —, din pictura murală a bisericilor din nordul Moldovei”, fiindcă ele sînt aproape, din unele puncte de vedere, de gotic și de pictura italiană veche a sec. XII—XIII — cum indică referințele și motivările adecvate acestei teze. În privința Barocului ca stil, am întreba însă dacă este întru totul justă afirmația că „termenul de Baroc (ca și cel de Gotic) se aplică numai artelor vizuale, indicînd un stil propriu zis”?, — căci istoricii literari îl folosesc frecvent și a fost studiat în ultimul timp în profunzime (chiar de părintele tînarului autor erudit al acestei cărți, de Dim. Păcurariu ca și de Al. Ciorănescu, profesor la Universitatea de la La Laguna, Tenerife, — Spania, cartea sa fiind publicată în urmă cu cîteva ani și la „Dacia” — Cluj).

Epoca recentă, a secolului nostru, este concentrată în numai cîteva pagini, pentru că lucrurile ne sînt mai la îndemînă. „În pictura noastră predomină înclinația spre arhitectura rurală... fără vreo preocupare particulară spre redarea materialelor de construcție” — zice autorul, citîndu-l întîi pe Luchian apoi pe Petrușcu; multe tablouri cu „monumente celebre din Europa, Ponte Rialto, Ca D'Oro, San Antonio

THOMAS GAINSBOROUGH (sec. XVIII) „Cotigă în drum spre iarmaroc” Tate Gallery — Londra

nimă plată pentru un pic de existență întru spirit. Renașterea, oriunde s-ar fi produs ori se va produce ea, înseamnă resemantizare a acestui efort, a acestui sacrificiu dureros pe liniile numeroase, dar nu foarte numeroase, ale principalelor valori prin care se constituie existența spirituală a ființei omenești. **Reforma înseamnă încercare de a diminua consumul inutil, deprivat de semnificație și dureros al forțelor colectivității umane. Renașterea este creație de spirit. Reforma este diminuare a uzurii sufletești lipsite de randament spiritual.**

Fiind creație de spirit, de semnificație și deci de viață, renașterea nu poate fi condusă și, de fapt, realizată decât prin intermediul celor care dezvoltă în ei, sau dovedesc a deține, o maximă și spontană putere a producerii estetice, intelectuale și, de fapt, de conștiință. Reforma aparține, ca obligație și împlinire, spiritelor analitice, inflexibile, apte de conjuncția scopurilor și mijloacelor. Astfel, **reforma este totdeauna un fapt politic, și, consecutiv, istoric. Renașterea este un fapt istoric scurtcircuitând nemilos și, poate, arrogant, politicul.** Dușmanii renașterilor sînt ratații, complexații, veleitarii. Dușmanii reformelor sînt conservatorii.

Puține lucruri mai trebuie spuse despre renaștere și reformă în România de azi. **Nu ne vom simți impliniți fără o renaștere, dar nu putem supraviețui fără o reformă.** Nu aceeași oameni sînt destinați renașterii și reformei. Renașterea românească nu a început pentru că aceasta necesită un cunant important de dispreț și ataraxie în raport cu concretul politic. Într-o lume în care forța politică a prevalat asupra creativității manifestată intelectual sau estetic este lesne de înțeleasă că un proces de restructurare spirituală și de resemantizare a existenței se amorsează deosebit de greu. Cînd viața creativă nu are altă sursă materială decît subvenția de stat, dificultatea sporește încă mai mult. Cu toate acestea, nu există decît o singură cale a civilizației, libertății, democrației, comunicării și deci valorii umane: să se arate continuu puterii politice, lumii de influențe, structuri și acțiuni politice, că viața națiunii se reconstituie, se împlinește, renaște dincolo de politic. Filozofii francezi și germani, oamenii de știință englezi, inventatorii americani, artiștii italieni, scriitorii ruși acum un secol și mai bine au făcut ca lumea să fie ceea ce este cu un total dispreț și o totală ataraxie în raport cu evenimentul politic. Acești filozofi, inventatori sau artiști au făcut, de fapt, adevărata politică a vremii lor, aceea care șuntează concretul cotidian, spre a deveni — cum spuneam mai sus — nemijlocit, istorie. Muzeul național de istorie din Washington uimește vizitatorul străin prin faptul de a fi în pro-

porție de 90% un muzeu al invențiilor tehnice prin care Statele Unite au ajuns la proeminența mondială de azi. Tot restul este tratat ca simplă consecință a adevăratului lor progres, cel tehnologic. Spre a putea urma exemplele arătate, și a ne insera în istorie printr-o mișcare de renaștere, nu este nevoie, din punctul de vedere al sistemelor de guvernare decît de un singur lucru: să nu fie chiar, chiar comunism sau, mai bine, să nu fie deloc comunism.

Reforma înseamnă a nu accepta dezintegrarea comunistă a societății, cu nenumăratele sale efecte pe termen lung, manifeste în planurile cele mai diferite ale vieții. Scopul ei prim este supraviețuirea. Abia dacă ne mai putem gândi că ar putea să țintească și la un oarecare progres și la realizarea unei modeste bunăstări. Pentru a avea succes trebuie să propunem reformei un scop încă mai ambițios: să susțină și chiar să impulsioneze o mișcare de renaștere. Stimulul astfel produs va reverbera înapoi, favorabil, în zona politică și socio-economică. Oamenii creativității și spiritului vor înceta să mai fie — ori să mai poată fi socotiți — competitori pe terenul activității politice concrete. Tentația arbitrajului în zona spirituală va diminua probabil la omul politic. Creația nu este un capital politic actual ci unul istoric.

Nu propun intelectualului să nu facă politică, îi propun însă, dacă face politică, să înceteze a fi un amator, devenind specialistul acestui domeniu. Intelectualul care rămîne omul productivității spirituale va trebui să creadă că astfel se plasează în sfera pură a istoricității, care nu se mulțumește cu accidentalul ci inseră în sine eternul. Intelectualul-politician va trebui să știe cît de departe are de mers cu sacrificiul primei sale meniri, iar intelectualul-intelectual are a înțelege că se dedică unui sacrificiu, măcar parțial, al concretului politic.

Dacă masele acordă un mare credit omului politic disprețuind nu rareori — fie și în chip ignorant — creditorul, este numai și numai întrucît cel din urmă procedează mult prea adesea la fel. Creatorii de spirit să lase politicienilor reforma. Nu este vorba aici, desigur, de politicienii care conduc, ci de oamenii politici ai puterii și de cel al opoziției, în egală măsură. Intelectualii să aperse de impurificării renașterea noastră. Politica este voință, iar spiritualitatea este reprezentare. Dar în lumea voinței reprezentarea este neant — spune Schopenhauer — iar în lumea reprezentării voința este neant. Două neanturi care formează istoria. Omul politic și creatorul intru spirit nu pot avea decît împreună picătura de fericire a unei împliniri a destinului, fie și minimă.

Caius Dragomir

din Padova și celebra Catedrală din Senlis (sec. XII), una din primele mari realizări ale arhitecturii gotice. O serie mai bogată de „vederi citadine“ ne-a dat Lucian Grigorescu, inspirat atît de arhitectura prestigioasă occidentală, cît și de aspectele semnificative ale civilizației istorice interne (Bărăția, Mogoșoaia etc.).

Cartea lui Dan Păcurariu este un ghid istoric, în domeniul artelor plastice, remarcabil prin erudiție, prin documentare și corelații de cultură, îmbogățind cu fiecare pagină orizontul cunoașterii cititorilor. Trimiterile, ci-

tatele, detaliile din subsolul cărții sînt o dovadă a muncii de informare a autorului, — o garanție a elucidării atîtor aspecte complexe din trecutul celor două arte, care atestă procesul evolutiv al creativității spiritului uman. E o satisfacție, pentru orice iubitor de cultură, lectura unei astfel de cărți, mai ales în penuria editorială de azi, și e o datorie a celor competenți în materie de a pune în relief meritele reale ale unei cercetări valoroase care îmbogățește cultura noastră actuală.

Gh. Bulgăr

CLAUDE VERNET (sec. XVIII)
„Intrarea în portul Palermo“
Ermitaj — Leningrad

andrei

burac

Fotografie de Tudor Jelebeanu

Prea tîrziu

M-ai trezit doar atunci
cînd devorat de un vis eram.
Prea tîrziu. Și ce dacă dimineața era?
Să fi îndrăznit ceva mai în zori.
Pe atunci pe cînd ochiul,
seninătate de lumină trăia.

Pe atunci pe cînd
pornirea-ți vegheam. Și venirea.
Și chemam. Și strigam.
Și bucuria în faceri era.
Și mintea-mi de nerăbdare seca.

M-ai trezit doar atunci
cînd devorat de un vis eram —
coșmaruri viermuinde
în scrumul așteptărilor.
nu ne rămîne decît să constatăm
că totu-i o chestiune de viteză.

Supliment

A ris ca un disperat.
Într-un picior. Apoi în altul.
Cînd a văzut cum se prăbușește
tot ce zidi o viață —
începînd cu prima zi,
încă de pe cînd o întilnise.
La plecare, tot de dînsa,
se mai lăsă convins
fiindcă-o zidise în speranța lui
cu miini prea dibace.
Pînă și fratele din preajmă,
suplimentar, descoperi cîte ceva:
pe cel murit de ceruri,
de regulă, îl poate trăda oricine.
Și iar a ris ca un disperat
Într-un picior. Apoi în altul.
A ris, a ris, a ris
pînă chiar el mai făcu o descoperire —
ultimă: Săndăluța! —
tot ce mai rămase de la plecarea ei.
Era cu adevărat a Cenușăresei.
Acelei din serialul de vise
de sub bradul copilăriei.

Ca pe o pedeapsă

Ea mereu spune că astăzi nu ar mai
vrea
să-l vadă așa cum îl vede.
Iar el nu înțelege cum îl vede ea
Și ce vede acolo
Unde el nu știe să vadă,
Și ce oare o fi văzut ea
În altă viață acolo? Și o fi îndrăgît.
Și o fi urît. Și o fi răpît. Și o fi cărat.
Și o fi tănuît în retina ochiului
ca pe o povară de mare preț.
Pe care, ce mult ar vrea astăzi
din nou să i-o retrocedeze.
Ca pe o regală pedeapsă
aplicată în fața întregii lumi.

CU MAI FĂRĂ

Plouă cu rușine
ca în anii cei grei.
Iar ei, de la un timp,
nu mai știu de odihnă —

fug cîte doi, stau cîte cinci

și tot numără norii,
de noroc aducătorii —
fără ca să-și dea seama
că norocul străin și adus
începînd cu ziua z — 3 + 7
nu va mai fi valabil
nici măcar pentru bănușii
de pus pe ochiul sticlos
al celui invins și pregătit,
și în straie scumpe împodobit,
și cu mare alai pornit
într-o altă viață,
hăt, cu mai fără de noroc.

ÎNTEPĂTURA DE MATCĂ

Puis-je, mademoiselle, vous proposer mes services sans risquer d'être importun ?

Așa a început toată povestea asta din care nu mă aștept să înțelegă cineva ceva. Cel mult, s-ar putea să fie luată drept unul din semnele unei bolnave minti. Dar ce importanță mai are.

Mă întorceam de la piață sau de la școală (e ciudat cum putem înregistra nefirescul într-un mod atât de general), oricum aveam în mină o sacoșă destul de grea. Glasul venea de undeva dintr-o parte și cam la un pas în urma mea. Am văzut că ați tresărit la auzul acestor cuvinte, a continuat vocea. Nu mai încapă îndoială că sînteți persoana pe care o căutam.

Ca să fiu sinceră pînă la capăt, nici nu-mi trecuse prin minte că mi se adresează mie. Și nici nu tresărisem, deși era de așteptat să mă încerce oarecum teama la ora aceea destul de înaintată pe o stradă cu un bun renume într-ale „zcoș-tărilor”. Nu-i exclus ca vocea subțire, aproape pițigătată să-mi fi stîrnit curiozitatea sau cine mai știe ce și, pentru o clipă, să fi întors capul în direcția de unde venea. (Abia mai tirziu aveam să-mi dau seama că individul mizează pe tresărirea mea așa cum mizează pe moartea cuiva pentru a plasa vorba de duh cum că a fost singurul lucru inteligent din viața sa.)

Mi-am continuat drumul și l-am auzit alergînd precipitat pentru a mă ajunge din urmă. M-a depășit, apoi s-a întors și s-a oprit în fața mea. A păstrat totuși o distanță respectabilă și și-a dus mina stingă la pălărie. Putea fi un bătrîn sau un băietandru nu tocmai înalt, nici prea corpulent, cu o pălărie de fetru cu boruri largi care-l ascundeau fața. Era o anumită distincție în mișcările lui, n-am reușit să-mi dau seama dacă pălăria avea sau nu vreun rol în toate acestea. Oricum, sint sigură acum, că amestecul sau confuzia (luați-o cum vreți) de tînăr-bătrîn erau întretinute tocmai de pălăria aia demodată și, dacă stau bine să mă gândesc, cam mare pentru capul lui.

Am încercat să-l evit, iar el s-a tras într-o parte, o mină la spate, cealaltă la nasturele de sus al pardesului, inclinîndu-se ceremonios de parcă m-ar fi invitat într-un restaurant de lux. Aproape fără să-mi dau seama, mi-a venit să zimbesc. Sint convinsă că în tot acest timp a fost cu ochii pe mine, urmărindu-mi fiecare mișcare, pentru că în aceeași clipă s-a aplecat și mi-a luat sacoșa din mină. N-am avut nici cel mai mic răgaz să mă împotrivesc. Făcuse deja vreo doi pași înaintea mea și cine ne-ar fi văzut ar fi putut foarte bine să-l închipuie că sintem o pereche care se întoarce spre casă. Acum eu păream că mă țin după el. Dincolo de nefirescul și stupidenia ei, trebuie să recunosc că situația mă amuza puțin. Imi amintesc că, în copilărie, cînd cineva încerca să mă sperie din întuneric, prima mea reacție era un hohot de ris care-l scotea din sărite pe toți. Trebuie să fi fost ceva asemănător, nu știu. Atunci mi-a trecut prin minte să-l las să văd pînă unde merge; și la propriu și la figurat, vreau să spun.

Omul începuse să vorbească repede de parcă ne-am fi cunoscut de cînd lumea și tocmai reluasem o conversație între-ruptă puțin timp înainte. În fond, nefirescul se isca chiar din contradicția între considerațiile banale pe care le făcea (prețuri, cozi etc.) și neașteptata lui apariție. Nici un cuvînt despre cum dăduse peste mine sau despre credința lui că tocmai eu aș putea fi persoana căutată de el.

În fața blocului s-a oprit ca și cum ar fi făcut lucrul ăsta de multe ori pînă atunci. Stau la parter, am îngnat, iar el a sărit repede, știu, nu-i nevoie să-mi spuneți. Cînd am văzut că mă însoțește în holul blocului, m-am gândit o clipă că se mutase de curînd la unul din etajele superioare și, distrată cum sint, nu-l băgasem în seamă, iar omul, ținînd să-mi vorbească se văzuse nevoit să mă abordeze în modul ăsta original.

Am luat sacoșa pe care mi-a întins-o la fel de spășit și, mulțumindu-l, m-am îndreptat spre ușa apartamentului. Ceea ce este curios e că, odată depărtată de el, m-a cuprins un fel de moleșală și mi s-a oprit un nod în gît; un sughit pe care nu mă învredniceam să-l scot. Înainte de a intra l-am mai aruncat o privire. Rămăse în același loc de parcă ar fi vrut să se convingă că într-adevăr

am să intru în apartament. Pînă am descuiat ușa mi-am păstrat calmul. Abia în spatele ei, ferită de privirile lui și totuși urmărită de ele, m-a apucat un tremur nervos pe care nu mi-l puteam stăpîni nicidecum. N-am crezut niciodată în presimțiri sau în alte chestii de astea. Dar atunci, fără nici o noimă, mi-am amintit de ce-mi spusese Cornelia cu cîteva zile în urmă. Unuia dintre pictorii din cercul pe care-l frecventam și se îmbolnăvisese nevasta de cancer osos; o boală dizgrațioasă și infernală se pare. Nenorocirea era că el mai fusese căsătorit și prima nevastă murise tot de cancer. Cînd și se împlîia una ca asta nu se poate să nu fii bîntuît dintr-o dată de cele mai năstrușnice gânduri. Cred și eu că încerci să faci legături și să cauți dedesubturi incredibile.

Am stat o vreme sprijinită de ușă, cu sacoșa încă în mină. Apoi cu un gest reflex m-am uitat prin vizor. Nu se vedea nimic, bineînțeles. Am lăsat sacoșa în debara și, fără să știu de ce, am trecut prin toate camerele și am aprins lumina. Mi-aș fi dorit să fac o baie, dar nu mai curgea apa. Cînd m-am mai liniștit cît de cît, am încercat să o sun de vreo cîteva ori pe Cornelia să-i spun ce mi s-a întîmplat, însă n-am dat de ea. M-am lăsat păgubașă, am stins luminile și m-am băgat imediat în pat. Curios lucru, am adormit foarte repede.

Și ce mi se pare și mai anapoda e că dimineață aproape că nu-mi mai aminteam de incidentul din seara precedentă. Parcă aș fi avut un vis înfricoșător pe care-l uitasem cu desăvîșire și doar senzația de sîrșeală din trup îmi amintea vag de el. În fond, ce putea să fie alt de ieșit din comun ca un bărbat să se poarte politicos și să-și ofere serviciile unei femei nemăritate ca mine?

Mi-am făcut obișnuitul duș și cele cîteva mișcări de gimnastică, am băut o cafea tare și m-am pregătit să merg la liceu. Vorbisem cu cineva să vină să acordeze pianul (și așa nu era mare brînză de capul lui) și trebuia să ajung cel puțin cu o oră înaintea primului elev, o felicită slabuță și timidă, care reușea cu greu să apese pedala pianului.

Cînd am ajuns în sala de etajul al doilea al clădirii (treceam destul de rar pe la cancelarie), l-am văzut în jurul pianului cu ciocanul de acordaj în mină, încercînd un si bemol. Cred că m-am schimbat la față și m-a luat amețea. M-am sprijinit de o bancă din apropiere. Atunci el mi-a sărit în ajutor, întrebîndu-mă ce s-a întîmplat. Nu mai știu ce am bîguit, dar văzîndu-mă în aceeași stare de prostrare a început să-mi explice că prietenul său îl rugase să vină în locul lui și n-a putut să-l refuze, deși, dacă ar fi fost după el, n-ar fi venit nici în raptul capului, întîind că așa o să se întîmple. Adică șocul meu va fi destul de puternic.

Explicația era dintre cele mai normale. Am vrut să mă ridic să merg pînă la baie, dar am constatat că picioarele îmi sint destul de firave. Abia am putut să îngin că vreau un pahar cu apă. Nu m-a întrebă de unde să ia paharul, unde e chiuveta — nimic. S-a întors cu paharul cu apă și mi l-a întins. L-am băut pe nerăsuflăte sub privire lui de astă dată iscoditoare, de parcă l-ar fi păscut vreun pericol din partea mea. Simțeam că se străduiește totuși să fie calm și plin de bunăvoință.

După un timp, s-a reîntors la pian și a început să lovească corzile cu un fel de artag și îndărătnicie. Sau poate mi s-a părut. Oricum imediat am simțit o senzație de vomă și am țișnit din locul meu, mirîndu-mă și eu de rapiditatea cu care am ieșit din clasă.

Am stat destul de mult la WC. O vreme am auzit loviturile în corzile pianului ca și cum le-aș fi înregistrat pe propriul meu stern.

Cînd m-am întors în clasă, nu l-am mai găsit. Paradoxal, plecarea neașteptată m-a neliniștit și mai mult decît prezența lui. Pianul, atît cît se mai putea face din el, era în stare bună. Mi-am ținut lecțiile cu destulă căznă.

Înainte de a termina, a trecut Cornelia pe la mine și m-a invitat la o cafea la barul „Melodia”. Am acceptat mai ales pentru a-i povesti cele întîmplate. Pe drum însă m-am răzgîndit. Ironiile ei nu mi-ar fi făcut deloc bine și eram convinsă că n-ar fi lăsat să-i scape ocazia să mă tachineze ca de fiecare dată.

Am insistat destul de mult asupra acestui început pentru a fi cît de cît coerentă în cele ce vor urma. N-aș vrea s-o lungesc prea mult pentru că dintr-o clipă-ntr-altă m-aștept să apară.

În săptămîna aia nu s-a mai întîmplat nimic deosebit. Mi-am văzut de-ale mele așa cum făceam de obicei. Totdeauna m-am considerat o ființă banală ca-

re-și duce viața fără prea multe complicații.

Intr-una din seri m-am întîlnit cu George, profesorul de desen. De cele mai multe ori ne întîlnim la el acasă. Fără să stau prea mult pe gânduri și să-mi fac cine știe ce probleme, de data asta l-am invitat la mine. Aș putea spune că legătura noastră era una de rutină, dacă în spatele ei nu s-ar fi ascuns ceva mai a-dînc și mai nelămurit. Nu mi-au plăcut niciodată prețiozitățile. Vreau să spun că știu că o iubește pe Cornelia, dar la fel de bine știu că are nevoie de mine. Nu știu cît de complicată e chestia asta. În fond, nici nu mă interesează. Important era că știu fiecare ce și cît punem în relația asta. În rest, cum se spune, cu toatele am lăsat un naiv în urma noastră.

George a plecat dimineața devreme ca să nu-l vadă cineva ieșind de la mine. Am ținut întotdeauna la acest lucru. L-am condus pînă la ușă, apoi m-am băgat iarăși în pat și cred că am ațipit încă vreo oră.

M-am trezit într-un zgomot infernal. Am sărit speriată în virful patului crezînd că-i cutremur. Mulțimea de seisme, anunțate și neanunțate, din ultima vreme îmi dăduse o stare de neliniște pe care altădată n-o aveam. Zgomotul venea de la baie. M-am îndreptat într-acolo cu destulă precauție. Cînd am deschis ușa, mi-a fost dat să văd un spectacol dezolant. Bucățile de faianță se desprindeau de perete și cădeau, zdorbindu-se în mii de bucăți. Am încercat să țin cîteva rînduri cu miinile, dar faianța se umfla și plezneea în partea opusă. Am apucat să recuperez vreo cîteva, desprinzîndu-le cu mîna. Celelalte s-au făcut toate țîndări. Mi-a venit să urlu așa din senin. M-am lăsat pe capatul WC-ului și am început să plîng în hohote.

Aveam programată oră la coafor, așa că m-am îmbrăcat, mi-am luat caietele cu mine cu gînd să nu mai trec pe acasă. (Trebuia să merg și la repetiție, spectacolul se apropia.)

Imediat ce am ieșit din bloc, l-am descoperit în colțul străzii plimbîndu-se într-o parte și alta. Am încercat să o tau printre blocuri, făcă să mă vadă. Tocmai atunci însă a ridicat capul și s-a apropiat de mine cu brațele întinse. Nu-i nevoie să-mi spuneți. Dacă-mi dati voie, am să vă fac eu rost de faianța și de cineva care să o pună la loc. Imi trebuie doar cheia. Fără să-mi dau seama și fără să scot un cuvînt, mi-am scos portcheiul ca hipnotizată, am ales una dintre chei și l-am întins-o. Mi-a mulțumit și s-a îndepărtat imediat.

Abia după ce-am făcut vreo cîteva pași am realizat ce gafă făcusem. M-am întors să-l strig, dar nu mai era. Parcă intrase în pămînt. Mi-era atît de ciudă de prostia mea, încît am mers mult timp fără nici o țință. M-am trezit aproape de halta dinspre partea de est a orașului. Se făcuse tirziu, riscam să întirzii și la repetiție, dar mi se mai părea că merg la coafor. M-am întors.

În după-masa aia, dirijorul mi-a atras atenția de vreo cîteva ori că atac prea repede partitura și că sint cu capul în nori. Nu mi se mai întîmplase una ca asta. Mi-am reținut cu greu lacrimile.

După repetiție, Cornelia m-a invitat la obșteasca și nelipsita cafea. La început am acceptat, dar pe drum am refuzat-o. Deși mă cuprinsese teama sau ceva de soiul ăsta, mi-am luat inima-n dinți și m-am îndreptat spre casă. Am dat cîteva ochuri blocului. În apartament nu era nici o lumină. M-am apropiat ca un răufăcător și am descuiat ușa. Nu prea știu la ce trebuia să mă aștept să mi se întîmple, dar simțeam prin toți porii că cineva mă privește și-mi urmărește fiecare mișcare. Am aprins lumina din hol, apoi în sufragerie, în dormitor și, la urmă, în baie. Aici nu mai era nimic din ce lăsasem dimineață. Ba am constatat, cu puțină invidie evident, că niciodată parcă nu fusese atîta ordine și curățenie. În primul moment am trăit un sentiment de bucurie. Sărmanul om! Și cîte nu-l pusesem în circă în timpul plimbării mele de dimineață și cît de mult regretasem gestul de a-i da cheia!

Cînd m-am reîntors în sufragerie, am descoperit pe masă o chitanță pe care era trecută suma de patru sute șaptezeci și șase de lei și douăzeci și cinci de bani. Suma era într-adevăr incredibil de mică, dar, în sfîrșit, m-am gândit că lucrurile

astea le vom pune la punct cînd ne vom reîntîlni. Atunci mi-am dat seama, deși undeva în adîncul meu se prea poate să o fi știut tot timpul, că n-am de unde să-l las. Nu știu nimic despre el, nici măcar numele mic. M-am liniștit însă destul de repede, spunîndu-mi, fără să mi se pară o enormitate, că va veni să-mi aducă cheia și atunci vom rezolva totul.

În dimineața următoare n-a dat nici un semn de viață. Nici a doua zi. Abia într-a treia, spre seară (aveam două ore la liceu de la patru), m-a condus o bună bucată de drum. N-a amintit nimic despre baie, nici despre bani. Am vrut eu să o fac în vreo două rînduri, dar de fiecare dată el mi-o lua înainte și-aducea vorba despre altceva.

N-am ținut socoteala zilelor în care mă conducea la școală sau mă însoțea pînă în fața blocului cînd mă întorceam de la repetiție. Cel puțin așa credeam atunci. Din una-n alta, a aflat destul de multe lucruri despre mine. Cînd mă gîndesc acum mi se pare o idioțenie. Atunci însă nu-mi zbura gîndul la așa ceva. Pot spune chiar că mă învățasem cu el. Imi vorbea despre garniturile de la chiuvete care trebuiau schimbate, despre pastilele pe care trebuia să i le trimit tatii, despre cartea lui Romain Rolland despre Beethoven pe care o promiseseam unei eleve, în sfîrșit, despre destule lucruri. Pe măsură ce trecea timpul, descopeream că-mi făcuse rost de toate, fără să-mi ceară nimic în schimb și, mai ales, fără să-l găsec niciodată acasă. Pentru că deși hotărisem de multe ori să-i cer cheia, de fiecare dată se întîmpla cîte ceva și uitam să o fac. S-ar putea crede că profitam din plin de jocul ăsta, de vreme ce aveam doar de cîștigat. Dar mărturisesc sincer că aveam cele mai bune intenții (cînd mă gîndeam, de exemplu, să-i cer cheia), dar ca un făcut nu-mi reușea deloc chestia asta.

Cred că Cornelia simțise că ceva nu-i în regulă, cum de altfel și George, pe care începusem să-l evit în ultima vreme. Nu știu dacă au discutat pe seama mea, vorba e că acum cîteva seri Cornelia nu m-a mai lăsat să dau bir cu fugiții. George tocmai își deschisese o expoziție, după care au făcut o mică sindrofie la Cornelia acasă. La un moment dat am vrut să plec, însă mi-au interzis-o categoric. Și deodată, din momentul ăla am simțit nevoia să beau. Cornelia și George s-au mirat, dar nu m-au tachinat prea mult. Cred că mă cherchelisem puțin, cîntam destul de tare cînd am avut impresia că-l descopăr într-un colț al camerei, stînd turcește cu un pahar în față și cu una din invitate agățată de gîtul lui. Au început toate să se invîrtă cu mine și cred că atunci m-a luat Cornelia și m-a dus în dormitor.

M-am sculat a doua zi spre prînz. Aveam capul greu și un gol insuportabil în stomac. Cornelia nu mai era. Resturile petrecerii îmi accentuau și mai tare senzația de greață. Mi-am făcut o cafea și am băut-o pe nerăsuflăte. Apoi am ieșit orezînd că aerul îmi va face bine. Afară însă m-a luat amețea și m-am prins de gîrdulețul viu din apropiere. Încercînd să vomit, vreau cîteva trecători și-au întors capetele curioși. Un nesăpăt s-a apucat să ridă în hohote, arzoaico, te-a luat amețea, ai? Am mers spre parc și m-am așezat pe o bancă. Cine știe cît oi fi stat acolo? Cînd mi-am mai revenit, am tulit-o spre casă.

Am dormit pînă dimineața a doua zi. Asta se întîmpla acum trei zile. În sufragerie, am găsit pe masă o cutiuță. Părea să fie din lemn de nuc, încrustat pe fețele laterale și cu un cap de leu parcă pe mijlocul capacului. Cînd am deschis-o am văzut inelul. Un inel micuț, cu o piatră care nu era deloc dintre cele ieftine. Am vrut să mi-l pun pe deget, dar fără să știu bine de ce m-a cuprins teama și am lăsat imediat cutia pe masă.

N-ar fi răst s-o mai lungesc. De atunci n-am mai ieșit din casă. Știu că el trebuie să vină. O știu foarte bine. Tremurul care m-a cuprins nu este deloc întîmplător. Încerc totuși să mă stăpînesc. Cînd voi auzi deschizîndu-se ușa, pentru că sigur o să se deschidă și asta destul de repede, poate voi mai avea puterea să-l întreb, nu cine este, ci măcar ce este.

Restul îl veți afla cu siguranță peste o zi, cel mult două, din ziare, la rubrica faptil divers.

VERMEER (sec. XVII)
„Străduța”
Rijksmuseum — Amsterdam

Noi studii de istorie medie

Șerban Papacostea este cunoscut ca specialist în istoria medie românească și universală. Cercetările lui cu privire la influența Reformei în Moldova secolului al XVI-lea la relațiile agrare din Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, la încercările de dominație habsburgică la sud de Carpați — analizate într-o masivă lucrare de referință — **Oltenia sub stăpînirea austriacă (1718—1739)**, la istoria husitismului în Moldova lui Alexandru cel Bun, la geneza și difuzarea narațiunilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeș, la campania eșuată a lui Matei Corvin în Moldova, la poziția internațională a Moldovei la finele secolului al XV-lea și la alte aspecte ale epocii feudale evidențiază efortul consecvent de înnoire documentară și integrare a istoriei noastre în contextul european.

Recent Șerban Papacostea a publicat un nou volum de studii critice intitulat **Geneza statului în Evul Mediu românesc** (Editura Dacia, Cluj-Napoca). El abordează în aceste studii o problemă de importanță capitală în istoriografia românească și universală pentru simplul motiv că statul, ca instituție supremă care are ca scop apărarea unui teritoriu și a locuitorilor asupra cărora el își exercită autoritatea, ca realitate organizatorică și ca ierarhizare a puterii, ca formă de guvernare superior structurată și indeosebi ca țară a unui popor angajat în diverse tipuri de acțiune politică, decisive și vitale pentru întreaga comunitate, este unul din cele mai complexe fenomene sociale și spirituale din cîte a cunoscut omenirea.

La răscrucea celor două milenii, respectiv în secolele VIII—XI, evoluția procesului de organizare politico-statală pe teritoriul României a cunoscut noi forme, în concordanță cu modul de viață feudal și cu condițiile concrete ale dezvoltării sociale. Voievodatele (ducatele) din Transilvania conduse la finele secolului al IX-lea și începutul secolului al X-lea de Gelu, Menumorut și Glad coexistă cu formațiunile statale românești cunoscute drept Țara Birscl, Țara Făgărașului, Țara Hațegului, Țara Maramureșului, cu altele asemănătoare, precum și cu organizațiile politice ale românilor de la sud de Dunăre — consemnate documentar sub numele de Valahia, Vlahia Mare, Vlahia Mică, Vlahia de Sus etc. În Dobrogea de la finele secolului al X-lea conducătorii de organisme politice precum Dimitrie (care purta lupte cu bizantinii) și Gheorghe sint de asemenea atestați documentar. Ulterior, la finele secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea, Imperiul romano-bulgar, în a cărui fază de început rolul conducător a revenit românilor, a însemnat o nouă etapă în afirmarea politico-statală și militară a poporului nostru demonstrând același efort de organizare superioră. În coronarea în 1204 a lui Ioniță ca „Iustrii rege al popoarelor valahe și bulgare”, cum se spune în scrisoarea pastorală a papei Inocențiu al III-lea, echivalează cu un moment istoric de o semnificație cu totul deosebită. Sursele diplomatice și narative surprind de asemenea în prima jumătate a secolului al XIII-lea frecvența formațiilor statale pe tot teritoriul românesc, afirmarea confederațiilor de obști, a „țărilor”, a cnezatelor și voievodatelor.

Evoluția aceasta va fi puternic marcată de marea invazie mongolă de la 1241—1242. În confruntarea armată cu noii invadatori au fost antrenate forțe de pe întreg teritoriul românesc. Deși afectată de șocul invaziei, evoluția cnezatelor și voievodatelor românești nu a putut fi oprită. Eforturile românilor pentru afirmarea statală independentă au continuat însă. Tocmai contribuția adusă de români la lichidarea dominației mongole și consolidarea cnezatelor și voievodatelor din sudul Transilvaniei, Oltenia și vestul Munteniei, aflate la adăpost atât față de noii invadatori asiatici cît și față de tendințele expansioniste ale regatului maghiar, au configurat începuturile unei noi etape, decisive, în efortul poporului român pentru constituirea statelor feudale independente. Este tocmai etapa de care se ocupă Șerban Papacostea în recentul său volum.

Fapt este că existența în secolul al XIV-lea a statelor feudale românești avea o puternică și îndelungată tradiție cu rădăcini în obștile și romanile populare de la Carpați, Dunăre și Marea Neagră, iar înaintea lor — în statul dăc centralizat și independent condus în secolul I î.e.n. de Burebista și, mai departe, în trecut — în primele entități statale ale geto-dacilor. Pe baza acestor tradiții „**Intemeierea unor state proprii de către români în Evul Mediu**”, remarcă Șerban

Papacostea, printr-un excepțional efort de despresurare de sub dominațiile străine, a fost faptul decisiv al istoriei naționale, care a salvat însăși existența poporului român” (pag. 8).

Considerată într-o astfel de perspectivă, geneza statelor românești în epoca feudală apare, cum elocvent demonstrează Șerban Papacostea, ca un triumf al luptei poporului nostru pentru libertate și ca rezultat al „impletirii unor factori din domeniile cele mai variate: politice, economice, sociale, spiritual-cultural și bisericesc (...) Cercetarea acestora, precizează autorul, în varietatea și înrăpătrunderea lor a lărgit considerabil orizontul istoriografic în problema genezei statelor românești. Ea impune, însă, totodată, investigații laborioase și complexe, pe măsura complexității materiei cercetate” (pag. 6).

Studiile cuprinse în recentul volum analizează cu precădere unele aspecte ale fazei avansate a procesului de constituire a statelor românești și anume a doua jumătate a secolului al XIV-lea „cînd se definitivează limitele lor teritoriale istorice și cînd existența lor de sine stătătoare a fost consacrată prin instituțiile politice și bisericesti corespunzătoare” (pag. 7). Alte studii urmăresc unele din realitățile politice, economice și culturale consolidate în timpul constituirii statelor. Un studiu schițează cadrul de istorie generală a poporului nostru în secolele al XIV-lea și al XV-lea. În fine, un studiu inedit demonstrează atît procesul însuși al genezei statelor românești cît și marile etape ale interpretării sale de către știința noastră istorică.

Titlurile studiilor incluse în recentul volum sint, de altfel elocvente prin ele însele. Șerban Papacostea scrie despre **Geneza statelor românești: schiță istoriografică și istorică; Triumful luptei pentru neatinare; Intemeierea Moldovei și consolidarea statelor feudale românești; O întregire documentară la istoria intemeierii Moldovei; Intemeierea Țării Românești și a Moldovei și românii din Transilvania: un nou izvor; La începuturile statului moldovenesc. Considerații pe marginea unui izvor necunoscut; Domni români și regi angevini: înfruntarea finală (1370—1382); Statul românesc în secolele XIV—XVI. Rolul său în consolidarea entității poporului român; Începuturile politicii comerciale a Țării Românești și Moldovei (secolele XIV—XVI). Drum și stat; Întregiri la cunoașterea vieții bisericesti a românilor în Evul Mediu (secolul XIV); Conștiința romanității în Evul Mediu; Romania, Țara Românească, Valahia: un nume de țară; Relațiile internaționale în răsăritul și sud-estul Europei în secolele XIV—XV.**

Fiecare din aceste studii este un model de reinnoire și rigoare documentară, de abordare interdisciplinară a problemelor, dirijată în egală măsură de criteriile epistemice, metodologice și aplicative, de înțelegere unitară, procesuală a evoluției noastre etnice, de integrare a istoriei românești în contextul european.

Acostor calități li se adaugă o revelaătoare situație teoretică a autorului, care, în efortul de a desfrica „tehnică” respectiv sistemul de interpretare a cugetării medievale românești ajunge la următoarea concluzie demnă de a fi integral reprodusă: „Reducind, scrie Șerban Papacostea, la formulele ei esențiale această tehnică, a cărei înfățișare mai amănunțită necesită o investigație aparte, se pot desprinde trei trăsături principale ale tradiției realității istorice de către gândirea medievală în etapa ei elementară: **amalgamarea proceselor istorice succesive într-o unică desfășurare, fără distincție între diferitele straturi, ca în ruinele unei clădiri distruse de seism în care componentele diverselor etaje cu greu mai pot fi distinse unele de altele; personalizarea acestor procese, reduse la acțiunea decisivă a unui erou-citior care își realizează opera pe teren virgin și ale cărui fapte sint eventual învăluite într-o țesătură de miraculos și fabulos; integrarea realității actuale în trecut cu concursul mitului explicativ, tendință care sporește considerabil confuzia cronologică în înfățișarea procesului istoric.**

În condițiile create de impletirea acestor tendințe, istoricului care se avîntă în încercarea de a desface firele încleștate la extrem ale tradiției medievale nu-i stă la îndemînă decît o singură soluție, anume confruntarea acesteia cu realitatea istorică, reconstituită cît mai fidel cu putință, pe temelii documentației sigure. Din suprapunerea celor două planuri, cel al tradiției și al datelor istorice certe, se va desprinde, măcar parțial, raportul dintre realitate și ficțiune în tradiția medievală, chiar dacă succesiunile cronologice vor rămîne în anumită măsură cu-

HOBEMMA (sec. XVII) „Drum în pădure” Metropolitan Museum — New York

fundate în ceața confuziei de planuri caracteristică formulei arhaice de tratare a faptului istoric” (pag. 24—25; sublinierile lui Șerban Papacostea).

Pornind de la „documentația sigură” bazată, în special, pe noi surse, autorul oferă o imagine unitară a istoriei românești indiferent că evenimentele se desfășoară în Transilvania, Moldova sau Muntenia. Este un alt merit al studiilor reunite în recentul volum. Demonstrarea faptului că evenimentele mai importante desfășurate într-o anumită parte a teritoriului nostru etnic au consecințe imediate și durabile pentru întregul neam românesc este făcută prin corelarea unui mare număr de fapte istorice și aprofundată în cadrul unei viziuni globale, integratoare, conformă cu realitatea proceselor sociale, instituționale și naționale.

Deosebit de elocvent în acest sens este modul în care Șerban Papacostea discută în **Geneza statelor românești: schiță istoriografică și istorică** impactul produs în întregul organism etnic de participarea românilor din sudul Transilvaniei la expedițiile sud-carpatiche ale regatului ungar în primele decenii ale secolului al XIII-lea, de migrațiile atestate documentar din Transilvania la sud de Carpați, de instalarea abuzivă a unei căpetenii ungare în Țara Oltului în 1291, dată care corespunde îndeaproape cu „mutarea scaunului” lui „Negru Vodă” de la nord la sud de Carpați, de unificarea celor două voievodate românești sud-carpatiche, cel din Muntenia și cel din Oltenia, de ruperea legăturilor dintre Țara Românească și regatul ungar în ultimul deceniu al secolului al XIII-lea și de pierderea controlului de către acesta din urmă asupra ultimelor sale poziții transcarpatice — toate la un loc constituindu-se ca împrejurări și fapte istorice reale care coincid cu tradiția intemeierii noului stat de către un domnitor venit de la Făgăraș. Concluzia lui Șerban Papacostea este aceasta: „Apărută cea dintîi, organic dezvoltată prin reunirea «țărilor» arhaice amenințate în existența lor de expansionismul și stîndard confesional (catolic) al regiilor arpadieni și angevini, Țara Românească a înfrunghiat rezistența nu numai a unor entități teritoriale-politice dar și a unei națiuni în devenire. Progresiv dizlocată și anihilată înăuntrul arcului carpatic de progresele puterii regale și nobiliare ungare, viața politică românească și-a găsit refugiu și împlinirea în afara Carpaților, mai întîi în Țara Românească, apoi, în condițiile pregătite de aceasta, și în Moldova” (pag. 31).

E o concluzie care concordă cu aceea formulată de N. Iorga cînd scria că „Din transilvană cum fusese, ea (Țara Românească) a devenit transalpină, țară situată dincolo de creste” (idem); și cu cea a lui Gheorghe I. Brătianu care afirma: „Dar vechea noastră tradiție istorică, de este să-i aflăm nouă temelii și să-i redăm crezare, mai are un rost... Ea restituie Ardealului rolul său firesc de leagăn al satului, după cum cercetările filologice și lingvistice i-au restituit aceluia de leagăn al limbii și poporului român” (idem).

Acceși viziune a întregului spațiu românesc, fondată pe ceea ce este legic și organic în evoluția poporului nostru structurează demonstrațiile ample din celelalte studii. Acribia în utilizarea surselor se conjugă cu o severă atitudine critică și cu o înțelegere nuanțată a faptelor.

În special sursele noi li dau autorului posibilitatea să lumineze aspecte mai puțin cunoscute dar de o importanță cu totul deosebită din istoria noastră. Așa procedează, între altele, în studiul **La începuturile statului moldovenesc. Considerații pe marginea unui izvor necunoscut**, în care, pornind de la descoperirea recentă a unui document necunoscut din arhivele genoveze (Republica medievală a Genovei avea la mijlocul secolului al XIV-lea o întinsă rețea de așezări comerciale pe țărmurile nordic și apuscan ale Mării Negre) Șerban Papacostea ne oferă date noi, de o excepțională semnificație, în legătură cu dom-

nilorul Costea amintit în celebrul **Pomelnic de la Bistrița**. Aflăm astfel, datorită documentului genovez, că domnitorul Costea stăpînea în 1386 în Țara Românească din partea de sud a Moldovei (Țara de Jos, cum va fi numită în documentele moldovenești). Aceasta era, precizează Șerban Papacostea, „una dintre acele numeroase țări în cadrul cărora s-a desfășurat existența medievală a românilor înainte de constituirea Țării Românești a Moldovei” (pag. 102). Costea Voievod era contemporan cu domnitorul Petru al Mușatei (circa 1375 — circa 1391). Amintirea Țării Românești a lui Costea Voievod (care domnea într-un teritoriu întins aproximativ în ținuturile Tutovei, Covurluiului și Tecuciului) se va păstra nu numai în organizarea Moldovei, care va avea, în continuare, o Țară de Jos, cu o vornicie deosebită (cronicarul Grigore Ureche a fost mare vornic al Țării de Jos), ci și în însemnele domnești ale celor două coroane — aflate pînă în ziua de azi în secolul al XVI-lea, în tezaurul domniei la Suceava. Documentul din arhivele genoveze pune, de asemenea, într-o lumină nouă relațiile internaționale ale Moldovei între 1386—1387 și îndeosebi raporturile cu Hoarda de Aur, Țara Românească, Polonia, Genova și Marele cnezat al Moscovei și Vladimirusului. Este, într-adevăr, un document de o relevanță cu totul deosebită ale cărui semnificații istorice sint reliefate de Șerban Papacostea în cele mai mici amănunte.

Concluziile de ordin general formulate de Șerban Papacostea au, și ele, foaia evidenței. Iată, între altele, cum li apare rolul statului din secolele XIV—XVI în destinul poporului român: „Cu apariția statelor române, scrie el, în cursul secolului al XIV-lea (...) societatea românească a înfăptuit pasul ireversibil în direcția afirmării sale ca entitate autonomă, organizată politic de sine stătător. Apariția statului românesc feudal — centralizator (...) a asigurat poporului român un cadru propriu de organizare superioară, un cadru de afirmare a energiei sale, pe plan politic, economic, bisericesc și cultural. Statul medieval propriu a fost învelișul protector al entității etnice și spirituale românești în îndelungatul interval care separă sfîrșitul epocii migrațiilor și al dominației popoarelor stepei de vremea încheierii României moderne.

Constituirea Țării Românești și Moldovei a fost una din manifestările marelui proces istoric, care, cu mari decalaje cronologice și cu deosebiri de modalitate de la un caz la altul, a impus statul centralizator și unificator ca forță dominantă în viața popoarelor europene, în detrimentul atît al formelor de organizare imperiale și universaliste, cît și al forțelor fărîmitării, generatoare a unei multitudini de alcătuirii mărunte în cadrul aceluiași popor. Apariția acestui tip de stat, feudal — centralizator, cu tendința de a cuprinde integral sub puterea sa realitatea etnică pe care o reprezenta, a fost una din caracteristicile de seamă ale tranziției laborioase de la lumea medievală la cea modernă. Convergența lentă dintre stat și popor a dominat procesul constituirii națiunilor moderne” (pag. 131).

Asemenea concluzii explică relevanța studiilor lui Șerban Papacostea în domeniul atît de diferite precum istoria generală, istoria statului și a dreptului, istoria relațiilor internaționale, istoria militară, istoria ecleziastică, istoria instituțională și îndeosebi — istoria mentalităților.

Ele explică, de asemenea, locul aparte al acestor studii în cadrul actualelor cercetări de istorie medievală românească și europeană precum și interesul deosebit cu care ele sint receptate atît de specialiști cît și de publicul larg, preocupat de studiul trecutului nostru.

Mihail Diaconescu

Natura și prispa (despre claustromanie)

Pe lângă nevoia de hrană, nevoia adăpostului a fost una dintre problemele majore ale omului pe întreg parcursul evoluției sale. Ea a fost rezolvată divers, în funcție de condițiile climatice, de posibilitățile economice și de nivelul de civilizație pe care l-a atins comunitatea la un moment dat. Dar întotdeauna, indiferent de aceste condiții, omul a avut față de locuința sa o situație aproape, sau de-a dreptul, sacră. Ea a devenit dintr-o nevoie de primă instanță un sistem de referință al raportului cu natura și cu ceilalți oameni, paradigma comunității confortabile cu realul în accepția sa cea mai largă. Un spațiu cu implicații cosmogonice, un loc securizat, în care omul se simte în afara oricărei agresiuni potențiale, se simte „acasă”. Locuința este și un element de individualizare socială, semn al puterii economice, emblemă a unui anumit statut al individului în comunitate, expresia deplină a personalității sale. De aceea, a privi efortul omului de a se exprima prin actul construirii doar din punct de vedere tehnic și utilitar este insuficient și restrictiv, casa fiind perfectă armonizare a unor necesități primare cu planuri existențiale mult mai adânci; împăcarea abilității tehnice cu o viziune magico-simbolică. De la alegerea locului (și este cunoscut faptul că în mentalitatea tradițională locurile sunt bune sau rele) până la orientarea în funcție de punctele cardinale sau la articularea spațiilor este dezvoltat un întreg ceremonial. O informație, culeasă de Romulus Vuia, supune activitatea de a construi unei directe determinări manicheice: „Să nu faci casa cu fața către miazănoapte că atunci întoarcem dosul către Dumnezeu și se bucură dracii. Casa e bine dacă se face cu fața către răsărit și numai când n-ai încotro o faci cu fața în altă parte”. Casa reprezintă faptul concret al bunei instalări în lume pentru că este construită întotdeauna pe un „loc bun”, fiind ea însăși un „loc bun” după cum spune o altă informație: „Casa e așa, loc ferit, e loc sănătos. Locu casei e loc bun, cum să nu fie bun dacă știi tot ce-l în el? Locu ăsta-i loc bun, loc ferit” (Ernest Bernea).

O pondere esențială în complexul spațial și în plastica locuinței tradiționale o are prispa care asigură tranziția de la spațiul exterior la spațiul de locuire propriu-zisă. În ansamblul casei ea ocupă un loc important, desfășurându-se pe una, două sau chiar trei laturi ale clădirii. Ridicată față de nivelul solului, este ritmată de un șir de stâlpi din lemn cioplit care se înalță până la acoperișul a cărei extindere o sprijină. În multe cazuri stâlpii sînt împodobiți cu rozete sau motive geome-

trice, avînd în partea superioară elemente decorative din lemn cioplit ori traforat. Romulus Vuia leagă existența prispei de nevoia asigurării termoizolației și de facilitarea accesului în jurul casei „cînd era glod și omăt”. Argumente din sfera utilității, care să justifice necesitatea prispei, s-ar găsi destule dar nici unul nu rezistă unei analize mai amănunțite. Poate fi invocată termoizolația, poate fi invocată protecția peretelui de precipitațiile atmosferice etc., dar evoluția acestui element al arhitecturii tradiționale le invalidează printr-o logică elementară; toate aceste fenomene care par a explica rostul prispei se înscriu în ordinea obiectivă a naturii și acțiunea lor n-a încetat niciodată, ceea ce ar presupune, printr-un determinism simplu, păstrarea ei încă în actualitate. Ori, deși ele există, prispa a început să dispară. Plecînd de la ipoteza că orice fenomen se menține atîta timp cît se păstrează circumstanțele care l-au generat, sensul prispei trebuie căutat într-o cauzalitate mai adîncă. Scopul ei nu este de natură practică ci de natură spirituală. Psihologic, prispa indică o reacție de claustrofobie, rolul ei fiind de atenuare a rupturii spațiale prea bruște. Ea face trecerea de la exterior la interior suportabilă și chiar

O petală cade,
Umbră norului
întilnește primul om

Consianțin Abăluță

confortabilă. Jucînd rolul unui spațiu de reculegere, meditație și comunicare, prispa este spațiul metafizic al locuinței în situația în care țărănul tradițional păstrează un echilibru stabil între datele sale naturale și cele sociale. Mutarea interesului de pe comunitatea cu natura pe praxiul social, pe exploatarea economică a naturii, duce la estomparea dialogului existențial cu mediul și la degradarea acelei cauzalități interioare cu expresie în morfologia locuinței. Dispariția prispei nu este însă bruscă ci destul de lentă și cu vizibile gradări intermediare. În acest sens un rol important îl are și înnoirea materialelor de construcție care facilitează o mai mare libertate de manevră. Folosirea cărămizii duce, într-o primă etapă, la înlocuirea stîlpilor de lemn cu stîlpi de zidărie. Gracilității și dinamismului vertical ale stîlpului de lemn i se substituie masivitatea și ponderea gravitațională ale stîlpului de cărămidă. Ritmul devine mai greoi, iar raportul plin-gol se modifică în defavoarea golului. Spațiul capătă profunzime și prispa face un prim pas spre izolarea față de exterior. Arhitectura pierde ceva din aerisirea inițială devenind mai solidă și mai austeră ca expresie. Amplificarea plinului poartă deja în sine sugestia unei

posibile închideri. Și, într-o etapă ulterioară, prispei chiar i se adaugă un nou element — parapet de zidărie ridicat de la nivelul de călcare pînă la 80—100 cm. Această semiînchidere face din prispa un spațiu nou, schimbîndu-i atât importanța în ansamblul arhitectural cît și semnificația particulară. Din loc de comunicare și deschidere ea devine o zonă de semirecluziune care nu mai reprezintă factorul de dialog cu natura, ci prelungirea interiorului funcțional dincolo de planimetria instituționalizată de tradiție. Stîlpul își pierde funcția estetică rămînînd simple repere limitare ale unor cadre — goale deocamdată — care poartă în sine sugestia umplerii. Închiderea definitivă este iminentă și ea chiar se produce în etapa următoare. Nostalgia „deschiderii”, a spațiului de „respirație”, funcționează însă ca un factor de inhibiție în tentativa închiderii opace și se recurge la o soluție de compromis: stîlpii sînt omiși, lăsîndu-se doar zone de zidărie între care se fixează cadre metalice sau de lemn pentru fixarea geamului. Comunicării libere cu exteriorul îi este substituită transparența sticlei. Însă prispa își pierde prerogativele devenind „verandă” iar spațiul dintre stîlpi, altădată liber, se transformă într-un fel de glasvand exterior și intră definitiv în izolarea propriu-zisă a interiorului locuinței. Arhitectura capătă expresie monolitică, de un geometrism riguros, decăzînd de la un fenomen în osmotică relație cu natura la unul adîncat naturii, ba chiar polemizînd cu aceasta. Prispă devine astfel, prin transformare, din semnul unei claustrofobii, semnul unei agorafobii sau, oricum, al unei claustromanii. Confortul fizic și psihic al omului nu mai este condiționat de ideea cordialității cu natura ci de cea a refugiului în interior. Această rupere de exterior este una dintre cele mai importante mutații psihologice.

Privită retrospectiv, prispa apare mai mult ca element al unui limbaj ale cărui sensuri se pierd, așa cum s-a pierdut sensul unui alt limbaj esențial, acela al ornamenticii populare care, după cum se știe, decade de la retorica simbolică la repertoriul decorativ. Renunțarea la prispa este, în acest fel, posibilă pentru că ea n-a fost legată de o strictă utilitate ci de o anumită concepție spirituală, parțial ocultată. Alterarea echilibrului natural-social, în defavoarea naturalului, duce la ineficiența prispei ca receptacul al orizontului spațial și la sporirea crispătă a importanței interiorului. Însă pămîntat parcă, omul se retrage în sine și arhitectura tradițională evoluează inevitabil spre autism.

Pavel Șuşară

JACOB VAN RUYSDAEL (sec. XVII)
„Climitir”
Institutul de Arte — Detroit

francisc vinganu

Cu termometrul sub aripă

A intrat
și-a scos cuiele
din palme
și m-a îmbrățișat.
Adevărul
mi s-a înroșit.
L-am servit
cu rugămintă și vin,
dar el a insistat
să-i dau norocul
din degetul arătător.
Nu pot,
pasărea mea zboară
cu termometrul
sub aripa stîngă.

Plecarea destinului

Clocănește.
Deschid palma.
Intră.
Se așează
pe linia vieții.
Meditează.
Își șterge liniștea
de pe frunte.
Suspînă.
Ia soarele
sub braț
și pleacă.

Numai singurătatea este alta

Nu mi-a mai rămas
decît ceasul
pe peretele
poeziei,
pînă și toamna

este a copacilor.
Soarele
este același.
diagnosticul
este același
numai singurătatea
este alta.

În spatele diagnosticului

În spatele diagnosticului
soarele
îmi luminează ochii
cu o luminare,
oblectele
își sfiorăie cuiele
spre lăzi,
din spatele diagnosticului
Cristoase
îți trimite veștii
diamantine
și cheia destinului meu.

Mersul trenurilor

Ingenuncheat
în biserică
împreună cu lumina,
pe mașina de scris,
în fața
mersului trenurilor,
cu ochii aburiți
de lacrimi
Cristoase
nu pot să văd
nici o plecare

Descoperirea peisajului

a fost un timp al artelor, în care viziunea plastică era dominată de abstracțiuni — precum în preistorie — sau de reprezentări humaniforme, zomorfice, ori de sublimări ale acestora. Omul trăia mult în natură și nu simțea, se pare, nevoia evocărilor plastice ale ambianței celei mai firești a existenței sale. O explicație subiectivă, se înțelege, dar perfect posibilă. Elementele disparate ale cadrului peisager există, totuși, în arta antichității egiptene, ca să ne referim la probele cele mai des citate, dar ca piese de inventar cu semnificații nu o dată magice sau de reperare spațială și temporală. Dar toate acestea nu puteau însemna „peisaj”, în accepțiunea lui de azi. Nici artiștii Bizanțului nu au mers prea departe, descoperirea peisajului fiind aminată cam cu încă un mileniu. Pictura precreștină și, apoi, cea aflată sub înfrurirea bisericilor monoteismului ortodox sau catolic, au introdus — dincolo de canoanele compoziționale și de rafinamentul portretisticii bazate pe arhetipuri umane bine definite caracterologic și descriptiv, — **aluzia peisageră**. Pictura murală și unele compoziții iconice din această perioadă sînt înviorate de prezența, abia schițată, a citorva detalii de ambient natural, fie că este vorba de un fundal reliefat, de elemente vegetale, topomorfice (pietre, riuri, peșteri, cascade, poteci), sau de marcare a unor repere astrale și arhitecturale, convențional însemnate și fără o concordare cu realitatea propriu-zisă. Toate aceste componente, de **plan secund**, nu aveau altă menire, decît să dea o amploare mai susținută scenelor și personajelor din prim-plan, singurele purtătoare, ale

mesajului ce trebuia transmis privitorului. **Factorul comanditar** impunea această rigoare, care, multă vreme, a fost și o servitute adusă conceptului și orizontului pictural în sine. Oricît de mult am admira astăzi iconografia bizantină, cu toată strălucitoarea ei sublimare stilistică, ajunsă criteriu de virtuozitate prin repetare și reluare canonică de generații întregi de maeștri și discipoli plini de har, **presiunea realului** asupra viziunii fantastice a fost extraordinară. Și marii pictori, știuți ori neștiuți, ai primului mileniu nu au ezitat să introducă în cuprinsul lucrărilor lor semnele universului real în care trăiau. Detalii abia deslușite, puse sub lupa analizei foarte atente, ne dezvăluie, în micro-compoziții de rară delicatete, ici, câteva elemente de „statică”, colo imaginea unui colț din natură. Forța acelor detalii este, la unii, copleșitoare prin acuratețea deosebită a construcției plastice și prin precizia execuției. Respectul pentru reperul real este evident și asemenea mici „erezii” nu sînt altceva decît exercițiul de atelier, ascuns, al unei profesii ce-și are propriile ei rigori și cerințe, dincolo de orice poncife ce i se recomandă. Calendarele pictate, frecvente în epocă, sînt o pledoarie în acest sens. Apoi, multe dintre retablele altarelor monastice ori episcopale din întreg arealul Europei de Vest și Centrale sînt populate cu compoziții caracterizate de o asemenea **indrăzneală** a viziunii și „libertății” plastice. Mai tîrziu, în preludiul Renașterii, astfel de gesturi emancipante se înțetesc, pictura lui Giotto, Piero de la Francesca, Fra Angelico, Duccio di Buoninsegna și încă alții mai puțin cunoscuți în istoria artelor, fiind foarte

NICOLAS POUSSAIN (sec. XVII) „Peisaj cu Polyphem” Ermitaj — Leningrad

aproape de descoperirea peisajului ca gen de sine stătător. Calitatea de element de susținere și perspectivare a operei, a compoziției picturale a devenit, prin strădania acestor iluștri înaintași, un bun cucerit. Occidentul, prin aportul unei gândiri eclesiastice mai înclinată către **monumental** și **anecdotic**, avea să redea picturii canonică dreptul la perspectivă și la autohtonizarea parabolei biblice prin integrarea figurilor și a simbolurilor știute într-o ambianță naturală, arhitectonică, geografică foarte particulară și bine individualizată. Pictorii secolelor al XV-lea și al XVI-lea și-au permis chiar să răstoarne proporțiile reprezentării plastice, pictînd peisajul cu simțul realului, mixînd elemente din varii priveliști cu imagini închipuite sau numai idealizate, în care „grefau”, introduceau, aidoma actorilor într-o ambianță scenografiată, scenele de gen cerute de scenariul religios. Toată pictura unor Giorgione, Tițian, Botticelli, Rafael și ceilalți cuprinși în exultanta mișcare spirituală și artistică a Renașterii Vest-europene, incluzînd aici și contribuția unor Altdorfer și Dürer din spațiul germanic, demonstrează o asemenea îmbogățire interioară a picturii cu o dimensiune ce-i condiționează specificitatea. Dar peisajul încă nu a fost descoperit! Cel mai aproape de acest ideal, i-aș spune instinctiv, al picturii, a fost, în opinia noastră, El Greco. „Vederile” sale, cele din perioa-

da toledană îndeosebi, sînt destul de aproape de exigențele privitorului modern. Dar cei mai dezinvolți cuceritori ai peisajului, ca gen de sine stătător, sînt artiștii olandezi și flamanzi ai „secolului de aur” — intervalul XVI—XVII — care a dat lumii capodopere ale genului. Stau mărturie „**Peisajele olandeze**”, pictate de Philips Konningk (aici reproducem pe cel expus la Muzeul „Pușkin”) sau tablourile lui Vermeer, Hobbema, Van Goyen, Ruysdael, Van der Velde și alții alții, care au impus în ochii lumii virtuțile ilustrației peisagere concepută fără imixtiunile obișnuite ale imaginației combinatorii sau fabularii. Realul cîștigă „în acest firzlu al civilizației”, dreptul la existență. Formele se dezabstracționează, devin ceea ce sînt; omul redescoperă raiul pămîntean, armonia universului inconjurător. O face cu frenezie, renunțînd la sublimări, dar, cum vom vedea la pictorii francezi, italieni și spanioli, și chiar la flamanzi, în decadența Renașterii, cu nostalgia inscenărilor idilice sau imaginare. Dar peisajul fusese descoperit! Ceva mai tîrziu decît „natura statică”, alt argument al marii picturi europene, dar la vreme pentru ca arta penehului să progreseze în sensul și la dimensiunile pe care avea să le consacre de-a lungul secolelor istoria culturii.

Corneliu Antim

muzică

În dezbateri — creația muzicală contemporană

m-a surprins și bucurat insistența cu care o mai tînără poezie m-a constrîns (plăcută constrîngere!) la un scurt și concentrat „kurs” despre muzica contemporană. A existat o avangardă? Avangarde? Pot fi ele conectate cu cele literare? Deci, Cage ăsta era mai mult decît un compozitor trăznit (nu mai puțin!). Sînt sceptic în ce privește necesitatea unei noi avangarde?... De ce?... Foc concentrat. Mă răsplătește în final cu un pont ce încheie cam seaca mea „dizertație” într-o tonalitate „à la Satie”: vrei să știi cum poate fi „prelungit” arborele poetic cu două crengi — Dimov și Ivănescu (Mircea)?... Simplu. Se iau crenguțe înflorite și se înmulțesc prin „butășire”. Sînteți salvați, poezi! La treabă. Depășind gluma, se interesează de ultimele concerte de muzică contemporană. Aici vroiam să ajung. Mai sînt deci entuziaști din alt domeniu decît cel muzical care simt nevoia informării, dezbaterii pe teme larg culturale. Dar pentru asta trebuie să ai sprijinul mai ferm al Radioului, al Filarmonicii și mai ales al Televiziunii. Ultimele concerte ale formației bucuarestene Archaeus au beneficiat de doar cîteva afișe. De ce să nu existe unul și la Universitate, la Arhitectură etc. etc.? Nu se pot organiza concerte cu participarea unor scriitori, plasticieni?...

Nu cred că mai vechile „concerte-dezbateri” și-au epuizat toate resursele și că (prin „butășire”?) nu pot înflori din nou. Participanții la masa rotundă organizată de revista „Muzica” (nr. 2 și 3) — compozitori, interpreți, critici — încearcă să răspundă și ei la întrebările legate de prezentul și viitorul creației muzicale contemporane. În interiorul domeniului, din păcate, pe lângă observații (majoritatea)

corecte, mai sînt și voci care „distonează”.

Nu sînt îngrijorat de lipsa „consensului”, dar să afirm că „oricare muzician complet poate discerne în amănunt orice lucrare fără o deosebită specializare în domeniu”, mi se pare amatoristic și dăunător. Cu atît mai mult cu cît și alte „voci” de interpreți acreditează aceeași idee. Se poate face trecerea de la Mozart la Beethoven fără a-l studia pe acesta din urmă? Fără a observa un alt tip „gramatical”, dramatic? De la sine înțeles, că, mai aproape de noi, lucrurile se complică. Alte „coduri”, altă estetică. Nu trebuie ele cunoscute? La întrebarea „Ce ați făcut concret pentru muzica românească”, sînt interpreți care se ascund în spatele citorva clasici (Enescu, Jora, Drăgoi). Și mai departe?...

E nevoie de „pledoarii pentru muzica nouă”?... Un răspuns „rău”: „Nu. Mai bine: creatorii să-și asume riscul!” (Un profesor de plan). Stranie neînțelegeri. Ceea ce face profesorul cu elevul, descoperînd coerența unei piese, nu este o „pledoarie”? Nu tot asta face dirijorul (cel bun, se înțelege) în fața orchestrei? În sfîrșit și o propunere concretă (de ele este nevoie): înființarea unei clase de muzică contemporană la Conservator. Idee excelentă. Rămîne de văzut ce vor spune „sponsorii”.

Valentin Petculescu

FRANCESCO GUARDI (sec. XVIII) „Veneția, Piața San-Marco” Metropolitan Museum — New York

tele-imaginea

Cine va aduce vestea?

In fiecare seară tot omul se așează în fața televizorului cu inima strînsă — oare ce ni s-o mai fi întîmplat?

Dacă dreptunghiul luminiscent este ocupat de chipul sever, de vocea severă, de privirea severă, indescriptibilă a domnului Mircea Hamza de rău va fi. Asta înseamnă că undeva, pe undeva ticăloasa opoziție iar a pus ceva la cale. Asta înseamnă că inimioara noastră va ticăi speriată, poliția ori a încasat-o ori s-a pus pe ziaristi, în Uniunea Scriitorilor și dihonie sau catastrofă morală, locurile publice sînt invadate de destabilizatori ori pîrdalnică de Alianță Civică a mai învrăjbit sufletele celor doritori de liniște sau măcar consens.

Domnul Mircea Hamza, cu ajutorul severității și impenetrabilității imaginii sale ne viră frica în oase și preinfarctul în coșul pieptului numai prin simpla sa apariție. Oare tot el va anunța și începutul celei de a doua etape a liberalizării prețurilor?

Domnul Paul Șoloc este plăcut, atrăgător chiar privirii. Cîteva dintre cunoștințele mele, feminine, mi-au spus că de departe este cel mai „bine” domn din emisiunea de Actualități. În compania lui Florin Mitu nici nu-i de mirare. Privit cu atenție, domnul Paul Șoloc inspiră încredere. Pentru o anumită generație el ar putea să pară nonconformist, o vreme, poate și acum, dar nu se mai observă, pare că poartă părul mai lung, cum s-ar zice, plete ceea ce nu-l de ici de colo într-o Televiziune unde erau prohibiți, pînă și favoriții sau mustați. Domnia sa ne dă vestii din lumea întreagă și uneori chiar din lumea noastră. Profesional domi-

nînd cu autoritatea omului care „știe el ce ne spune”, e capabil să ne facă să-l credem că „asta este situația, n-are rost să vă mai faceți probleme că asta este”. Este printru puținii care a mai rămas din garda veche a Marineștilor și Popeștilor să ne citească pe mai departe știri verificate, de toată încrederea. Fiînd un om norocos nu cred că va fi desemnat să anunțe începutul celei de a doua etape a liberalizării prețurilor pentru simplul motiv că este destinat unei lungi cariere de prezentator Tv.R. Domnul Cornelius Roșianu este dezinvolt, participativ, ne face cu ochiul sau se indignează fiîndu-se în fața camerei de luat vederi. Este singurul crainic umanizat, domniei sale chiar păsîndu-l de ceea ce se întîmplă în țara asta. Țineți minte cum a prezentat el **Declarația de la Timișoara**? Țineți minte cum prezenta el evenimentele din Piața Universității? Dar pe cele de la Săpînța? Domnul Cornelius Roșianu este maestrul cunoscut și necunoscut al mesajului printre rînduri. Citeodată și el celui printre dinți! Să credem că el va fi cel desemnat să anunțe începutul celei de a doua etape a liberalizării prețurilor? N-aș crede. Nici unul dintre acești domni nu merită o asemenea pedeapsă, anume aceea de a-și lega imaginea proprie de cea mai proastă veste colectivă. De aceea cred că în respectiva seară își va face apariția pe micul ecran un crainic neașteptat dar cunoscut. Singurul capabil să ne anunțe solemn și emoționant o nenorocire. Singurul capabil să ne facă să aplaudăm colectiv o veste proastă pentru fiecare. Singurul care ne poate convinge de exact invers. Omul care m-a convins că singurul lucru bun care s-a întîmplat în 13 iunie 1990 a fost întreruperea emisiiei tv., că e spre binele și întărirea opoziției să nu mai apară la televizor. Este singura persoană care va reuși să strălucească și mai tare în vreme ce nouă ni se va întuneca în fața ochilor.

Eugen Uricaru

Julien Green, un secret al profeției

Pătrunde tot mai mult în literatură investigația autobiografică, scrutarea ființei morale a scriitorului în zonele rembrandiene, preocuparea pentru universul, genuin, nealterat și nedisimulat sub forme și dresaje sociale. Începerea publicării Jurnalului lui Julien Green a fost văzută ca semnul unei epuzări a imaginației romanesti, sau, cel puțin, o repliere a ei în favoarea unui efort de conștiință, într-adevăr, opera care precede jurnalul ne împiedică să urmărim viața creatorului ca pe oricare alta, fiecare gest sau detaliu părându-i-se semnificative. Psihanaliza ne-a corupt lectura: în orice atitudine de independență a copilului descifrăm un complex incipient, autorii însi speculând asupra unor complexe când își descriu viața.

Replierea în cuvânt, în meditație, îl transformă pe Green din observator al realului într-un fin analist al spațiului intim, care se identifică treptat cu spațiul scrisului. Viața autorului este chiar scrierea acestei vieți, faptul devine un argument de autenticitate în însăși ordinea creației. „Viața” în roman e cu atât mai profundă cu cât reușește să se transforme în scriitură, iar Green vede în jurnal nu neapărat o garanție a sincerității ci o metodă romanescă prin care accede la autenticitatea scriiturii. Nu atât „sinceritatea” cit autenticitatea jurnalului e importantă pentru roman — radioscopie a ființei reale și nu a existenței banale; a fi sincer când nu ești

profund nu înseamnă a fi autentic. Jurnalul poate să satisfacă dezideratul sincerității, dar nu acest fapt pare important; un roman încearcă o cale de acces spre alt mod de cunoaștere. Liant în schema romanescă, jurnalul se „metafizicizează”.

Green face o pledoarie pentru distincție mai puțin osificată între literar și neliterar, pentru modificarea raportului dintre document (în sens larg) și ficțiune. Insuficientă siesi, literatura tinde să anexeze noi teritorii extraestetice, tot ce punea în pericol autenticitatea scriiturii devenind condiție de credibilitate auctorială, pentru că de mult timp nu mai citim cărți, ci autori. Sinceritatea auctorială, care ajunge uneori până la cinism în relatarea experienței personale proiectată asupra lumii, îl situează pe Green la antipodu definiției date de Malraux condiției umane: „o grămăjoară de secrete”. Green se îndepărtează de tipul autobiografic tradițional și se apropie de pactul romanesc, dar evită, în ultimă instanță, să părăsească nararea propriei vieți. Se creează astfel o ambiguitate care este, în egală măsură, a naratorului și a cititorului. „Acest jurnal este o oglindă în care mă văd”, metafora lui Green justificându-se în autoscopica identificare spirituală, lipsită de patografic și hagiografic formalism narcisic. Însă naratorul, vorbind în persoana întâi, sporește atât de mult competența acestui eu încât trezește îndoielă nu asupra verosimilității faptelor, ci asupra i-

dentității lor cu istoria autorului, iar cititorul se lasă sedus de fluiditatea stilului, de forța acestui eu de a se îndepărta de sine și de a se analiza ca și când ar fi vorba de un personaj imaginar. Naratorul asumă total istoria, eu care povestește da o nouă identitate, aproape romanescă, personajului Julien. Convingerea cu care debutează Jurnalul invită cititorul la un pact de lectură, stipulând căutarea întregului prin respectarea condiției de sinceritate din partea autorului: „mă va ajuta, cred, să văd limpede în mine însumi. Să pun în paginile lui Jurnalului întregă mea viață cu o sinceritate și cu o exactitate absolute”.

Jurnalul lui Green, ca literatură a subiectivității, oferă o replică experimentalismului, refuzând cramponarea exacerbată într-o „practică semnificativă” impersonală, care ar duce la ruperea conotației de suportul ei material. Fenomen originar al epicii greeniene, Jurnalul reabilitează perspectiva auctorială: temporalitatea autorului începe să devanseze temporalitatea istorică (oricum, indeterminată) și se opune, astfel, oricărei forme de acapare a prezentului de către trecut, și invers. Georges Poulet a urmărit la Green, în *Études sur le temps humain*, „variația instantaneului”, a clipelor, discontinue prin natura lor, care oscilează între vid — plenitudine, condensare — expansiune. De aici necesitatea inserării lor într-o structurare posibilă a duratei, cu deschiderea unei perspective asupra viitorului, căruia scriitorul i-a conferit un caracter enigmatic. Numai viitorul poate asigura o deplină recunoaștere a trecutului, viitor-trecut apărând ca un cuplu de momente între care nu e posibilă o continuitate a misiunii. În opera lui Green, cele două experiențe, ale vieții afective (angoasfericire) apar „decupate” una pe fondul celeilalte și au drept consecință o suspendare a timpului: ambiguitatea sentimentului o atrage după sine pe aceea a duratei. „Punctul de plecare” este etapa esențială în studiul opereii, totul începe printr-o experiență și prin conștiința acestui scop. *Nisus formalis* — cum îl numește Georges Poulet —, urmează cogito-ului inițial al lui Green, în care se schițează universul său trăit imaginar.

Jurnalul semnifică de măsură ce scrie și scrie pe măsură ce există și-l asumă, opera lui Green stănd sub dependența unui destin trăit și în același timp a unui viitor imaginat. Scrierea opereii influențează viața creatorului: biografia lui se deschide, în urma actului de a scrie, spre un viitor tot atât de fabulos,

Astfel, Jurnalul recuperează un trecut (o viață), îmbogățește un prezent și modifică existența; eu care scrie transformă eu empiric, atingând sinele. Fiinta se înfățișează pe sine ca proces evolutiv, iar literatura este chiar această intuiție, căutare și aproximare: „Niciodată n-am fost exact omul jurnalului pe care îl scriu”, constată Julien, denunțând cano-nul literar al textului „personal”. Jurnalul său denotă o stare de criză, o recuperare a unei opere și o reflectare a modului de exprimare al literaturii ca sistem, formulind un tip de text a cărui interpretare metaforică se raportează la însuși domeniul de discours înțeles ca act de simbolizare. Racordul fragmentelor, elemente ale unui gest verbal, la nivelul discursului privit ca obiect în sine, desemnează enunțul ca act de vorbire în sine.

Green nota în Jurnal: „Unul dintre secretele adevăratului talent este acela de a vedea totul pentru întâia oară”. Artistul se află în zorii universului prin prospețimea adamică a ochiului, prin condiția de pinză de proiectie, experiențele dobândite prin sondaj devenind proiectări ale sinelui pe pinza rapace a cunoașterii celorlalți privitori. Tot în Jurnal, Green pretinde că artistul are un dar al profeției chiar și atunci când privește în urmă. Și totuși, nu se poate vorbi despre Green ca despre un înnoitor, Opera romanescă și Jurnalul, inspirate de o funciară voință de ordine, se încadrează — în termenii propuși de Julien Gracq și apoi preluați de critică — literaturii de continuitate, și nu celei de ruptură, contrastând ideea criticii de întimplare la apariția Jurnalului. Drum presărat cu revelații și aprofundări succesive, scrierea jurnalieră a contribuit la edificarea unei viziuni despre lume, cu ecouri directe în operă. Jurnalul nu se află sub semnul unui sondaj experimental, ci al unei căutări firești a conștiinței de sine, până în miezul proferic al sinelui.

Julien Green s-a instituit și rămâne scriitorul adevăratului eveniment care se consumă în interiorul autonomei lumi a literaturii. Scrișul său își schimbă vizibil înfățișarea și se istoveste în efortul de a sonda personalitatea în straturile adincl ale sinelui. Privirea laser spre profunzimi este un model pentru actualitate, o răgăsire a rădăcinii pătrate a propriei umanități. Trebuie să căutăm în noi însine umanitatea, iar scrișul lui Julien Green este o invitație.

Vasile Spiridon

JEAN-FRANÇOIS REVEL:

DESPRE MINCIUNA COMPLEXĂ

Când se încearcă un inventar al minciunii, nu se poate respecta un echilibru riguros între minciuna „de dreapta” și minciuna „de stînga”. Practic, nici n-ar fi posibil, fiindcă marfa de pe un talger e mult mai grea. Imparțialitatea aritmetică ar deveni, dacă ținem la ea cu tot dinadinsul, parțialitate morală, dat fiind că, în lumea de azi, minciuna de stînga este, în chip necesar, mult mai mare decît minciuna de dreapta.

Însuși termenul de „stînga” este o minciună. La origine, el îi desemna pe apărătorii libertății, al dreptului, bunăstării și păcii. El este utilizat astăzi de către majoritatea regimurilor despotice, represive și imperialiste, unde toți cei care nu aparțin clasei conducătoare trăiesc în sărăcie, în mizerie, chiar. În ciuda acestei situații, se vintură, de obicei, ideea că stînga ar fi nu această colecție de mastodonti totalitari, ce sufocă planeta, ci o subțire, fragilă și minusculă flăcăruiă a dreptății, tremurînd înaintea gigantului suflu stingător, de dreapta, omnipotent, omnipotent. Astfel încît, minciunile de dreapta sînt mult mai des denunțate, decît cele de stînga; numai ele trec drept singura primejdie veritabilă și unica înșelătorie scandaluoasă. Să continuăm a înfiera cu toată severitatea, pe care o merită, atîta timp cît vor mai fi prezente, apartheidul și pe generalul Pinochet, dar să nu pretindem că sînt subiecte ocolite, beneficiare ale unei tăceri complice, ori ale unei indulgențe vinovate, din partea informatorilor. Telespectatorul obișnuit este anunțat de 12 ori pe zi despre nelegiuirile sud-africane sau chilene. Dar nu e informat decît rapid și-n trecere asupra faptului că, în 1979, Afganistanul număra 14 milioane de locuitori și numai 7 sau 8 milioane în 1988. Niciodată nu vom rememora îndeajuns ororile Holocaustului inaugurat de nașiți, dar cită lume cunoaște și, mai ales, acceptă să evoce zilnic genocidul ucrainean de la începutul anilor '30, cînd au pierit, aproape la fel cînci sau șase milioane de oameni? Se detaliază atrocitățile din trecutul puterilor coloniale — foarte bine, dar mult mai des, față de atrocitățile din prezent, ale regimurilor „progresiste”, emanate după decolonizare. Întreaga planetă a fost prompt informată despre masele făcute de americani în satele viet-

nameze (al căror autori au fost, din fericire, condamnați — totuși — de chiar televiziuni, cite ziare au raportat cu aceeași insistență că, odată devenit comunist, în 1975, Vietnamul și-a împușcat 60 000 de oameni, în cele trei luni care-au urmat cuceririi Sudului de către armatele de la Hanoi, apoi încă 20 000 și că alți 300 000 au pierit, în anii următori, ca urmare a tratamentelor din lagărele de concentrare? Cunoșc ziaristi occidentali, fotografi, chiar, care s-au plimbat în Vietnam, în 1975 și 1976, și care n-au văzut altceva acolo — el, minunații! — decît un „popor fericit”. A, tabere de reeducare, da, desigur. La televiziunea franceză, echipa care a deținut, ani de-a rîndul, monopolul reportajelor cu Indochina, după anexarea Sudului de către Nord, și cu invadarea Cambodgiei de către Vietnam, era condusă de un fidel prieten al Hanoi-ului: Roger Pic. Desigur, acest monopol se datora în parte faptului că țările comuniste nu admit decît echipe numite dinainte a le servi propaganda. Dar nu acesta era singurul motiv al exclusivității. Preferințele ideologice sau incompetența resemnată a redacțiilor pariziene explică în egală măsură preponderanța, în programele de știri de pe toate canalele, a reportajelor grosolan falsificate și tendențioase, pe care, de altfel, presa stîngii non-comuniste nu le critică niciodată. Or, ea ar trebui s-o facă, dacă ea și-ar aplica într-adevăr prelinșul nou model de echitate față de orice fărădelege, indiferent unde s-ar petrece aceasta. Evocarea crimelor de stînga nu se face decît în citeva reviste specializate, în unele colocvii confidentiale, ai căror participanți se trezesc, adesea, clasați la ultra-dreapta. Așa că, asta este: falsificarea sau insuficiența informației folosesc mai mult stîngii, decît dreptei, reușind îndoit atunci cînd vin de la stînga, decît de la dreapta. Prin urmare, comunicarea cunoaște mult mai multe exemple de minciună de stînga, decît de dreapta. Se află la stînga, nu neapărat, și nu întotdeauna, mai multe crime, dar mai multe crime ascunse, ori atenuate, și care beneficiază de protecție contra informării. Cînd spun „de stînga”, atenție, nu cred nicidecum că autorii acestor crime și minciuni ar fi de stînga. Mă mulțumesc să-l numesc așa cum se numesc ei înșiși. Eu cred, mai degrabă, că ei uzurpă calificativul de „stînga”, fiind, deci, niște impostori. Iată de ce am scris mai sus că minciuna de stînga este „în chip necesar” mai abundentă, decît cea de dreapta. Cînd violezi permanent și

masiv, în practică, morala pe care te lauzi c-o slujești în teorie, ești constrins să acumulezi versiuni mincinoase asupra faptelor, mai multe chiar decît dacă te-ai declara pur și simplu cinic. Minciuna devine, atunci, supapa de salvare permanentă, adevărul devine primejdia principală, iar cei care-l dezvăluie devin adversarii cei mai periculoși, cei mai dușmăniți.

Am fost obligat să propun, în capitolele anterioare, citeva exemple, spre a dejuca violența ideii de paritate a minciunii între stînga și dreapta. Totuși, din partea unui om de stînga însuși admitea această paritate constituie, deja, o concesie, destinată să-i probeze buna credință mai mult decît să-i exprime credința profundă. Dar, chiar într-o atare simetrie piezișă se află stratagema cea mai înșelătoare. Într-adevăr, am mai zis-o, democrația, în cursul primei jumătăți a secolului XX, a încins și a neatizant marile totalitarisme de dreapta. Iar adevărul fir conducător al istoriei, în a doua jumătate a acestui secol, este succesul, înecunutat de secol, a mijloacelor prin care pretinsa luptă pentru stînga a servit drept fier de lance pentru promovarea tiraniilor, desfășurate tot ca o luptă pentru stînga. Ideologia de dreapta a ieșit discreditată din război, în vreme ce ideologia de stînga, dimpotrivă, a ieșit înfăsurată într-o imunitate care-a făcut-o aproape invulnerabilă, oricare i-au fost eșecurile și crimele. Dreapta arhaică, aceea care-și afirmă orgolios dreptul unei elite de a guverna autoritar, și cu profit pentru ea, ansamblul societății, s-a reîncarnat în clasele conducătoare ale țărilor socialiste. Dictatori fascizanți, militari sau civili, de tip latino-american, coreean, grec sau filipinez, nu au lipsit; dar nu s-ar putea spune că s-au bucurat de cel mai mic prestigiu în opinia publică, și nici de tratamentul de favoare al mass media. Politic, ei au fost puși în carantină, mai mult decît totalitarismele socialiste. În ce privește dreapta așa-zis „clasică” a democrațiilor, „conservatorii”, vreau să spun că această dreapta redutabilă, ce nu își exercita puterea decît atunci cînd alegătorii i-o îngăduiau, ea a adoptat aproape peste tot programele social-democrate. A vorbi de o întoarcere-n forță a ideologiei de dreapta aproape de înviorarea liberalismului economic de după 1980 înscamnă a folosi un pur slogan polemic. Neoliberalismul provine nu dintr-o bătălie ideologică, sau dintr-un complot preconcepuit, ci dintr-o banală și involuntară constatare a faptelor: eșecul economiilor de comandă, nocivitatea patentă a exceselor dirijismului și impasul evident al Statului-providență.

Dacă falsificarea informației, în vremea noastră, se află mai ales la stînga, acest fapt se datorează viziunii despre lume specifică stîngii, care nu se poate perpetua decît în penumbra. Pentru cel prin care această viziune despre lume prinde viață, moral, sau politic, material, ori intelectual — acceptarea luminii (adică analiza obiectivă a faptelor) ar fi una cu dispariția, iar înscmna să-și anuleze însăși sursa credinței și a influenței de care dispun. Și astfel asistăm, în istoria politică, jurnalistică și literară a stîngii, la o periodică întoarcere la inconsecvență. O inconsecvență imposibil de apărat, însă inevitabilă. În ce constă ea? În

discursurile socialistilor (sau ale „liberalilor” americani) revin frecvent referirile la cultul virtuților democratice, al valorilor constitutive ale societăților deschise, la respectul adversarilor, la pluralism. El au înălțurat odată pentru totdeauna, după cum afirmă, uniunea, contra naturii, dintre stînga și totalitarism. El au înțeles, zău așa, necesitatea de a se separa pentru totdeauna, stînga autentică de practicile stalinismului, care le-a pătat într-adevătaș reputația. Există chiar comunisti care-și asumă sarcina de a reface un partid comunist fără de comunism, vindecat ca printr-o magie de viciele pe care chiar el, partidul, le-a întemeiat. Acești catari efemeri se prăbușesc repede, cel mai adesea în stînga non-comunistă, al cărei jurămint solemn de a repudia oricare barbarie totalitară revine pe așii în ritm ciclic. Acest jurămint îl servește drept nouă lege fundamentală și de nedintit. Cauza este, s-ar părea evidentă: pentru noua stînga renovată — mai multă minciună pioasă, în serviciul propriei ideologii, mai multă minciună oficială în slujba propriului partid, mai multă minciună vicioasă, împotriva dușmanilor. Adevăr, probitate, demnitate: termeni care înalță, de-acuma, ca niște metereze inexpugnabile, între stînga regenerată și tentația sectară, cultul falsului [...].

Stînga non-comunistă se fălește c-a înțeles faptul că economia de piață, asortată cu diversele corecții, la rigoare, s-a dovedit a fi singura cale posibilă. Și totuși, în fața fiocărei situații concrete, toate reflexele sale o împing în sensul contrar acestei pretinse convingeri. Ea se comportă ca un doctor, care se jură pe toți zeii că știe foarte bine principiul după care arsenicul face mai degrabă rău organismului uman, dar care, în fața fiecărui pacient, se grăbește să prescrie și să administreze doze masive de arsenic, denunțîndu-l, în același timp, drept otrăvitor public pe cei care l-ar împiedica să continue așa. În principiu, se blamează socialismul foamei și al reprimării și se laudă democrațiile, fiindcă acestea au creat societățile cele mai bogate și mai puțin injuste ale istoriei, indiferent „care le-ar fi imperfecțiunile. Însă, în realitate, în diagnosticul individual și concret, pas cu pas, chiar conducătorii rezultați din atari democrații sînt calificați ca reacționari, de către stînga, în vreme ce tiranii totalitari sînt prezențați drept filantropi progresiști. [...] Stînga știe că socialismul a eșuat, dar asta nu o face să-i trateze cu mai puțină sălbăticie drept reacționari pe cei cu vederi liberale. De ce? Socialistii au devenit liberali „pragmatici” și, în consecință, vor să-l „alunge” pe adevărații liberali, dar fără a-și legitima propria-le convertire. Ei trebuie, atunci, să găsească, totuși, un semn distinctiv pentru a-și marca diferența, și atunci îl proclamă din principiu ca fiind de dreapta pe toți ceilalți, în numele ideii că numai ei, socialistii, au descoperit liberalismul „cu chip uman”. Reacționați, socialistii mențin iluză unei identități culturale, împingîndu-i cu forța pe centristi — către dreapta.

Traducere de Dan C. Mihăilescu

(din *La connaissance inutile*, 1986, cap. „Du mensonge complexe”).

SALVATORE QUASIMODO

Ajunge-o zi
să cumpănească lumea

Spiritul moartea visul
tăgăduiesc speranța. În noaptea asta
la Brașov, în Carpați, printre copaci
străini, caut în timp
o femeie iubită. Zăduful erapă
frunza plopilor iar eu
îmi spun cuvinte pe care nu le știu,
răstorn brazda-amintirii.
Un jazz intunecat, italice cîntări
trec preschimbate peste culoarea
irisilor.

Glasul tău s-a pierdut
în murmur de fîntini :
ajunge-o zi să cumpănească lumea.

Din natura diformă

Fuge frunza simetrică din natura
diformă, ancora n-o mai
reține. Iarnă-i acum, ba nu,
fumegă-un foc aproape de Naviglio.
La focu-acela, noaptea,
cineva poate trăda, poate nega
pămîntul de trei ori. Cît de virtuasă-i
menghina, dacă aici, de ani (ce ani !)
privești

stelele tulburi plutitoare-n canale
fără repulsie, dacă-ndrăgești pe unul
dintr-ai humei, dacă lemnul verde
trosnește și arde geometria
chirchitei frunze încălzindu-te.

Oboi scufundat

Avară suferință, reține-ți darul
în ceasul meu, acesta,
al jinduitelor uitări de sine.

n oboi înghețat silabisește iar
bucurie a frunzelor perene,
necunoscute, obstruind amintirea ;

în mine se-nsercază :
apa apune
pe miinile-mi ierboase.

Aripi se leagănă pe cerul pal,
fugare : migrează inima
iar eu sint landă,

și zilele moloș.

Zăpadă

Coboară seara : iarăși ne părășiți,
o, umbre dragi ale țărîni, arbori,
dobitoace, oameni sărmani închiși.
în hațna de soldați, mame
cu pîntecul uscat de lacrimi.
Și zăpada ne luminează de pe pajîșiți

ca luna. O, morții-aceștia ! Bateți
în frunte, bateți pînă la inimă !
Măcar să urle cineva-n tăcere,
în cercu-acesta alb de îngropați.

STEFANO DI GIOVANNI SASETTA (sec. XIV) „Procesiunea Magilor”
Metropolitan Museum — New York

Naufragiat,
la lumina-ți

Naufragiat, la lumina-ți mă nase
seară de ape limpezi.

Arde văzduhul lin
de transparente frunze.

Desprîns dintre cei vii,
inimă provizorie,
sint limită deșartă.

Cumplitu-ți dar
de vorbe, Doamne,
îl ispășesc continuu.

Trezește-mă din morți :
cu toți și-au luat moșia
și pe femeia lor.

Tu privitu-m-ai înlăuntru,
în bezna trupului :
nici unul n-are disperarea-mi
în suflet.

Sint un om singur,
un singur infern.

Dar dacă dragostea
te cuprinde

Nu uita că trăiești printre animale
cați psiicelle șobolanii
smoliți ca femeia lui Solomon, teribil
cimp de luptă cu stîndardele-n vînt,
nu uita ciinele cu limba și coada
de-armonii ai irealului nici gîșterul
mierlotul
privigheloarea vipera trîntorul. Ori îți
place să crezi
că trăiești printre bărbați candizi și
femei

virtuoase ce nu cunosc
șipătul broastei în călduri, verde
ca ramul cel mai verde-al singelui.
păsările te privesc din copaci, frunzele
știu că Mîntea a murit
pe vecie, relievele-i duhnesc a zgîrciri
arse a plastic degradat : nu uita
că ești un animal dibaci și lunecos
ce se zbate incandescent și vrea totul
aici

pe pămînt înainte de ultimul șipăt
cînd trupul e cadență de amintiri
pălinde
iar sufletul grăbește spre sfîrșitul etern :

amintește-ți că poți fi cel dintîi în
zidire
doar dacă dragostea te cuprinde pînă-n
străfund.

În românește de Mihai Banciu

moda, altfel

Nu există împărat
fără poliție secretă

Nu există Poliție Secretă, ea
aparține întotdeauna PUTERII, deci se
știe cui aparține și, adesea, și din cine
este formată. E întotdeauna formată
din preținși „oameni de încredere”.
Cum se ajunge la această apreciere, la
această selecție... Dumnezeu cu mila !
Căci Poliția Secretă servește PUTE-
REA, e plătită de PUTERE, acționează
pentru PUTERE, MINTE pentru PU-
TERE și e „secretă” pentru biata
gloată.

Nunta „Napoleon III și Eugenia”
fost păzită de Poliția Secretă. Nunta a
reușit, cu toate anecdotele ei ! Necesita-
rea era să apară cei care să o gărdeze
și în viitor. Cine au fost ei ? Bineînțe-
les că cei mai mulți au fost dintre cei
care fuseseră, care erau dinainte de...
Și s-au alcătuit la fel dar altfel, în se-
cretul secretelor lor. De la spălătoreasă
la General (funcție în armată !), cei din
jurul PUTERII au fost în Poliția Secre-
tă. Și așa s-a format securitatea acelor
impuri, celebrul Corp CENT-GARDES.
Descriere : cei mai vigilenți și de-
votați oameni, înalți și bine făcuți, ară-
dînd superb în uniformă de gală, min-
dri călare, iscusii la sabie”. Pentru că
epoca voia să întrecă pe cele prece-
dente în splendoare, în fast și alte ilu-

zii politico-sociale. Imense sume de
bani au fost acordate satisfacerii orgo-
liului și mai ales „cînstei” (adică cre-
ditei) membrilor din CENT-GARDES.
Erau atît de secreți încît la baluri și la
banchete oficiale atrăgeau atenția mai
tuturor doamnelor, spre enervarea so-
șilor aristocrați. Cozi lungi, albe, de
cal, atîrnau din coifurile lor de oțel
polisat, coifuri cu pene de trei culori
și plăcuțe de alamă purtînd coroana și
inițialele imperiale. Purtau tunici al-
bastre ca cerul, cu gulere roșii, tivite cu
aur. Șipci de alamă erau bătute pe cui-
răsele lor de oțel strălucitor (...) în care
te puteai vedea la fel de clar ca într-o
ogîndă. Epoletii și eghileții erau aurii,
mănușile lor cu manșetă întoarsă erau
din piele de vițel, alb-gălbui, panta-
lonii, perfect strînși pe coapse, pînă la
genunchi, din piele albă de cerb. Iar
sclipitoarele lor cizme — ridicate pînă
deasupra genunchilor, în față, pînă la
încheietura lor, în spate, à la chevali-
ère. Cînd se eliberau din „serviciu”,
deci în orele „libere”, erau la fel de
eleganți, la fel de înalți, la fel de bine
făcuți. Nu e de mirare că acești body-
guards erau admirați de toate parizi-
encele aceluia timp, indiferent de sta-
rea socială.

Au fost vremuri grele pentru Tuile-
ries. Toată lumea era suspicioasă, fie-
care îl suspecta pe cealalt, suspiciu-
nea și senzația de a fi urmărit plutea
în aer (ca în Jurnalul Nadejdei Mandel-
stein). Marea armată de servitori
care asigurau „pasărea albastră a fe-
ricirii”, ce trileua la palat, urmărea
„cu ochii în patru” și era urmărită „cu
ochii în opt” : qui vive, oficiali, doam-
ne de onoare ale Împărătesei sau ale

Curtii, servitorii, urmăritorii ai bucătă-
riei, ai hranei, ai farfuriilor, ceștilor,
paharelor, urmăreau și erau urmăriți.
Existau și paznici de noapte, devotați,
devotați și iar devotați. Păi, cum
altfel ?

La unul dintre balurile de la Tuile-
ries, Poliția Secretă n-a identificat (sub
o mască) o jurnalistă, de origine mexi-
cană, care căuta subiecte de scandal la
Curtea Franței, pentru o revistă new-
yorkeză. Dar le-a găsit, săraca ! N-a
mai apucat să le comercializeze, căci
a dispărut fără urmă. După acest bal,
înainte de a dispărea fusese des văzută
în compania unuia dintre cei „100” de
frumoși — „un veritabil Porthos, în al-
cătuire și putere”, Victor Prévost.

Viața lui a început în 1836 ; bolnav
de bulimie, a crescut ca uconic al unui
măcelar și a ajuns cel mai formidabil
mascul din Poliția Secretă. În orele
„libere”, bineînțeles. La palat era un
exemplu de răbdare și blîndete. Împă-
răteasa Eugenia Interzicea Micului
Prînz Imperial să mănînce bomboane
primite de la Curteni ; într-o zi, ne-
avînd ce face cu ele, vlăstarul, cu răb-
dare infantilă și imaginație imperială,
a virît, una cite una, o cutie întreagă,
în cizmele personajului de mai sus,
care, în ziua aceea, era de serviciu, ca
ușier. Și ușierul n-a clîntit ! În 1869,
cînd a „părăsit” Corpul de Gardă, afa-
cerea cu dispariția jurnalistei era de
mult uitată. Dar moda polițistului „de
bine” nu trecuse, numai funcțiile sale
se schimbaseră, la început sergent-de-
ville iar mai tîrziu, după căderea im-
periului, a fost RE-botezat în gardien
de la paix. Și uite așa, și-a tot făcut
datoria de polițist și bărbat bine, me-

reu a superb — looking animal, chiar
și la patruzeci de ani, făcînd cuceriri
printre femei, cum zice biata cronică.
Dar nu patima pentru femei l-a pier-
dut. Nici a beției, nici cea a jocurilor
de noroc. Nici credința pentru Poliția
Secretă. Nu ! Un NU hotărît ! Îi plă-
ceau bijuteriile... ! Imens îi plăceau bi-
juteriile... ! Drept care i-a dat în cap
unui bijutier, venit la el acasă cu în-
credere, l-a rețezat capul și ca specia-
list — își petrecuse ucenicia la un mă-
celar — l-a tranșat cu meticulozitate și
la împrăștiat în afara zidurilor Parisu-
lui, dintr-un coș. O fostă „cunoștință
feminină”, care „bîntuia” pe-acolo, deși
era o seară întunecoasă, l-a recunoscut
și... lacomă, poate și înfometată, a
„cules o bucată de carne, pe care un
măcelar expert a recunoscut-o ca fiind
carne de om. Bărbatul cel frumos a
fost arestat și a recunoscut foarte mul-
te crime picante, cu femei decapitate,
ciopîrțite etc. din cariera lui din CENT-
GARDES. Dar a fost un gentleman,
pînă în ultima clipă, știa ce înseamnă
un secret și a păstrat secretul dispari-
ției jurnalistei americane cu care se
simțise foarte bine. A fost ghilotinat.
Așa era moda. Dar poate că și cei din
Poliția Secretă au sentimentele lor,
mîndria lor... Pe ei nu-i tulbură eri-
mele, îi deranjează însă atentatele, nu
bănuiesc niciodată de unde vin...
Corina Cristea

VÁCLAV HAVEL

În 1982, Samuel Beckett îi dedică lui Václav Havel — pe vremea aceea în închisoare, — piesa *Catastrofa*, prezentată la Festivalul de teatru de la Avignon în cadrul seriei consacrate inițiatorului Chartei 77. În anul următor prima piesă scrisă de V.H. după eliberarea din temniță, este *Confuzia*, o sfidare adresată de autor publicului, o sfidare, „mută” ca aceea a Protagonistului, a cărui privire exprimă însă, răspunsul. O sfidare cu atât mai imperativă cu cât autorul dăduse deja răspunsul. Nu în piesă, printr-un act de „justiție poetică”, ci prin propriul său sacrificiu.

CONFUZIA

sau
„TREABA LUI, ÎL PRIVEȘTE”

— piesă într-un act —

în românește de Jean Grosu

PERSONAJELE :

Xiboi
Împăratu
Primul deținut
Al doilea deținut
Al treilea deținut

La ridicarea cortinei, în stînga scenei o ușă în dreptul căreia stau înghesuți PRIMUL, AL DOILEA și AL TREILEA DEȚINUT; în fruntea lor, ÎMPĂRATU. Toți rași în cap, mai mult sau mai puțin tatuși — cel mai mult ÎMPĂRATU. În uniformă vîrgată de pușcăriași se uită toți patru țintă la XIBOI. În partea dreaptă a scenei, trei paturi metalice suprapuse — pe ultimul stă în capul oaselor XIBOI, și el ras în cap și în uniformă de pușcăriaș, dar netatuat. E boboc și-i privește oarecum speriat pe cei patru înghesuți în fața ușii. Pauză prelungită, încordată.

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Se spune că ți-ai aprins după ce a sunat deșteptarea (scurtă pauză)

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATU-LUI) : Și-a aprins, l-am văzut cu ochii mei.

ÎMPĂRATU (spre al DOILEA DEȚINUT) : Adevărat ?

AL DOILEA DEȚINUT : Adevărat.

ÎMPĂRATU : Tu nu știi cînd se strigă adunarea pentru haleala de dimineață ? (scurtă pauză).

PRIMUL DEȚINUT : Știe — zece minute după deșteptare.

ÎMPĂRATU (spre al DOILEA DEȚINUT) : Știe ?

AL DOILEA DEȚINUT : Cum să nu știe ? ! Tuturor bobocilor li se spune.

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ascultă, puștiule. Ca să fie clar. Între deșteptare și haleala de dimineață avem zece minute. În timpul asta e musai să ne înțolim, cine vrea poate să se și spele, să se pișe, nimeni nu-l împiedică, e dreptul fiecăruia, și cine are chef poate să înceapă să-și facă și patul, e mai bine așa, cu rîndul, ca să nu ne încurcăm unul în picioarele altuia. Se înțelege că deschidem și geamurile ca în timpul potolului să iasă duhoarea bășinilor slobozite în timpul nopții. Așa-i regula aici, așa a fost, și așa rămîne. Clar ? Pe urmă toată lumea își pregătește gamela, își trage cipilica și așteaptă apelul. În clipa aceea e mu-

sai să ieșim buluc din celulă și, fără zăbavă, ne încolonăm pe coridor. Dacă pierdem încolonarea, gaborul ne mină înapoi și așteptăm alt apel. Deci, ca să fie clar și să n-avem vorbe : nimeni nu-și poate îngădui să-și pună palma-n cur, să nu fie gata, să nu-și găsească gamela sau să zăbovească strivindu-și chiștocul, și din pricina lui s-o cacarism cu toții. E la mîntea cocoșului, nu ? Că doar n-o să ne întoarcem toți să așteptăm alt apel din pricina unui neisprăvit. Clar ? Cine nu vrea să înțeleagă, îl facem noi să înțeleagă, pricepi ?

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATU-LUI) : Toți pricepem și înțelegem și toți facem așa...

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI) : Și dacă pică pe aici vreun fute-vînt, care-și închipuie că-i merge șusta și se cacă pe toate, se înșeală ! Asta poate face cel mult o dată...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Deci, ca să fie clar : între deșteptare și haleală avem treabă pe ruptele. N-avem timp de căcănării. Și cu atât mai puțin de pufăit. Nu-l în obiceiul nostru — pe scurt, nu ține. După haleală e altceva, toată lumea poate să-și aprindă, dacă are ce — atunci e timp destul, și pe nimeni nu deranjează. Dar înainte de potol, să fie clar, nu se fumează ! Așa-i regula în ogeacul nostru, așa a fost de cînd lumea, și așa rămîne. Cele douăzeci de minute, pînă ne întoarcem de la haleală, poate rezista fiecare, fără probleme. (spre al DOILEA DEȚINUT) : Am dreptate ?

AL DOILEA DEȚINUT : Clar...

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATU-LUI) : Toți rezistăm...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ce mai tura-vura — scurt pe doi : înainte de haleală la noi nu se fumează.

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATU-LUI) : Cu atât mai mult cu cît în timpul asta aici se aerisește ca să iasă...

ÎMPĂRATU (spre XIBOI) : Sigur, și asta... Dar, mai cu seamă, avem aici oameni care — scurt pe doi — nu suportă mirosul de fum cînd se trezesc. Nu le place, le cauzează, le face rău la bojoci... și, scurt pe doi, nu vor așa ceva... E clar ?

(XIBOI) : Tace, strînge doar din umeri, descumpănit)

PRIMUL DEȚINUT (răcnește) : Ai auzit ce-a spus împăratu ? (XIBOI, tace, strînge doar din umeri, descumpănit) : Pe cine-l prindem cu chiștocul în gură după deșteptare i-l smulgem cu mestecătoare cu tot !

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ce fac în

alte celule, îi privește, e treaba lor. Aici, după deșteptare, nu se fumează. Asta-i valabil pentru toată lumea, și în primul rînd pentru boboci ! Asta am vrut să-ți spun, camarade. Și ține mîntea că nu ți-am spus-o doar în numele meu, ci al tuturor (spre al DOILEA DEȚINUT) : Este ?

AL DOILEA DEȚINUT : Clar.

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATU-LUI) : Așa gîndim cu toții.

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Toți s-au prins că pufăi dimineața, și pe chestia asta au ieșit vorbe. Destule, ca să zic așa. Dar eu le-am spus că ești nou și încă nu știi ce și cum. Și vorbele au încetat. Azi, mă rog, treacă de la noi, ți-a mers, dar pe viitor ține mîntea că încă nu s-a întîmplat ca un boboc să vină să ne învețe alte obiceiuri... Așa ceva nu ne interesează. Ți-o spun, ca să știi și să n-avem vorbe.

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATU-LUI) : De cînd mă aflu aici nimeni n-a avut curajul să fumeze înainte de potol.

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Mă rog, chiștocul de azi ți-l trecem cu vederea. Dar să fie clar, pentru prima și ultima oară... Pricepi ? (XIBOI strînge din umeri descumpănit).

AL DOILEA DEȚINUT (se răstește la XIBOI) : Ce te bunghești așa, puț-bleagă ? N-ai auzit ? Împăratu te-a întrebat ceva ! (pauză).

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Cum bine vezi, deocamdată nu facem caz de povestea asta. De-acum însă, știi ce și cum, și vezi, ai grijă să te conformezi, ca să n-avem vorbe. (pauză mai îndelungă) : Mda, și dacă tot veni vorba, ar mai fi ceva. De miine îți aranjezi patul ca toată lumea. Dacă alții pot, o să poți și tu. Nu ne interesează ca din pricina unui fute-vînt să pierdem în fiecare zi cite un punct și pe urmă tot ogeacul să plătească oalele sparte, fiindcă un șobolan proaspăt venit nu știe să-și facă patul așa cum prevede regulamentul. Dacă nu te prinzi și nu-ți bagi mîntea în cap, și miine n-o să-l aranjezi ca toți ceilalți, toată seara o să stai să înveți...

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI) : La nevoie, ți-l desfacem și de zece ori...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Pătura trebuie să se vadă doi centimetri de jur împrejur — gulerul cearsafului la nivelul mîncătoare și așa mai departe... Te învață ei, băleții...

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATU-LUI) : Las pe mine... Am eu grijă de el...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ai înțeles ? (Pauză) : Toți s-au deprins, te deprinzi și tu. Clar ?

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI) : Tu n-ai auzi pulă-bleagă. Ciripește ceva cînd te întrebă împăratu, te-n cur să te fute !

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATU-LUI) : Vreun greu de cap ? Vreun dangalac ?

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Ai frecat azi dimineață spălătorul ? (pauză) : Săptămîna asta ești de serviciu, te ocupi de curățenie și răspunzi de toate. Și dacă-ți închipui c-o să dai rasol, hîrș-hîrș, cu mătura, te înșeli al dracului. Sub pat ștergem frumos cu cirpa, mai ales în colțurile de jos, unde gaborii se uită cu lanterna — praful se șterge peste tot, spălătorul se spală, se freacă, se lustruiește — la fel și latrina. Azi a fost ceva de groază, ai avut baftă că peste zi n-a dat pe-aici nici un gabor. Altfel o pizdeai. Diseară însă, înainte de inspecție, controlez totul, personal. Sintem un colectiv babilan, toți sintem egali, nimeni nu face excepție. Cu atât mai puțin un boboc care își mai aprinde și un chiștoc azvîrlit de nu știi cine în fața porții !

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI, răcînd) : Și mai dă-te jos, în pizda mă-ti, cînd îți vorbește împăratu, puț-bleagă ! (XIBOI rămîne neclintit pe patul lui și zîmbește descumpănit. Pauză încordată. Al DOILEA DEȚINUT vrea să-l tragă jos, dar ÎMPĂRATU îl oprește).

ÎMPĂRATU (spre al DOILEA DEȚINUT) : Stai ! (Pauză, apoi spre XIBOI) : Uite ce, băiete, dacă-ți închipui cumva, c-o să-ți faci de cap aici din prima zi, și-o să te joci cu noi făcînd pe împăratu, atunci află că în ogeacul asta nu faci purici. Așa că... gîndește-te bine... Pe aștia de teapa ta îi avem în buzunar și mai cunoaștem și alte metode ca să le venim de hac — asta ar trebui să-ți fie clar ! (Pauză).

PRIMUL DEȚINUT (ÎMPĂRATU-LUI) : Asta-i pidosnic rău de tot...

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Și jos din birlog, s-aude ! ? ! (Pauză, XIBOI nu se cîlîtește).

AL DOILEA DEȚINUT (răcnește) : N-ai auzit ? (Pauză XIBOI, nu se cîlîtește).

ÎMPĂRATU (lui XIBOI) : Uite ce, flăcăule, mie nu-mi place să fiu luat peste pulă ! Pricepi ? ! Cu mine nu-ți merge !

PRIMUL DEȚINUT (lui XIBOI) : Hai repede, jos și cere-i iertare împăratului (Pauză. XIBOI nu se cîlîtește, zîmbește doar, descumpănit).

AL DOILEA DEȚINUT (lui XIBOI, răcînd) : Ascultă bă, cîrnat afumat, căcăstoare imputită ! (se repede și-l trage pe XIBOI de picioare, acesta cade la pocea. Al DOILEA DEȚINUT îi arde un șut în fund, după care revine și se alinază lîngă ÎMPĂRATU. XIBOI se ridică încet și se uită nedumerit la cei prezenți. Pauză mai îndelungată).

AL TREILEA DEȚINUT (cu vocea scăzută) : Băieți... (Pauză, toți își îndreaptă privirea spre XIBOI).

ÎMPĂRATU (fără să se întoarcă să adresează DEȚINUTULUI 3) : Ce s-a întîmplat ? (Pauză — toți se holbează la XIBOI).

AL TREILEA DEȚINUT (cu vocea scăzută) : Asta-i altă nație de om — ungur sau cam așa ceva...

(Toți se uită întrebător la ÎMPĂRATU — pauză încordată).

ÎMPĂRATU (după un timp, cu vocea scăzută) : Treaba lui, îl privește... (înaintează spre XIBOI încet, cu o privire prevestitoare de rele. Cei trei deținuți îl urmează și ei cu pas domol — îl încercuiesc toți patru pe XIBOI și se strîng tot mai mult în jurul lui. Cortina).

bridge

Atenție la detalii !

În evola de echilibru a jucătorului de bridge — despre care am vorbit altă dată, pe larg — se traduce uneori, mai ales la jucătorii buni, printr-o atenție deosebită acordată detaliilor, fie ele de comportament în timpul jocului,

fie de joc propriu-zis. Orice schimbare de tonalitate și orice ezitare, cît de mică, în licitație sau în manevrarea levatelor, sînt iute sesizate de un jucător echilibrat care va găsi în ele semnificații ce scapă, în genere, celorlalți. Asta ajută, fără îndoială, la o mai justă evaluare a situațiilor de joc, dar ajută, în primul rînd, la evitarea unor erori de ordin tactic. De multe ori echilibrul ține loc de fier și-l face pe cel care-l are să reziste ispitei — atît de frecvente printre bridge-iști — de a lichida repede conturile unei partide. Sigur că puterea de observare a detaliilor nu poate înlocui puterea de observare a întregului, însă nici nu e incompatibilă cu aceasta. Aș spune

chiar că una din consecințele echilibrului e accesul la întreg prin detalii. Un jucător needucat în spiritul echilibrului e tentat să privească fiecare detaliu ca pe un întreg, trăgînd de aici concluzii cu valabilitate nesigură, cînd nu de tot false, despre raporturile dintre detaliile succesive ale unei partide. Dimpotrivă, un jucător echilibrat studiază detaliul ca detaliu, încercînd să-l descopere cu rezezițiune legăturile cu detaliul următor și întocmînd mental un fel de hartă a întregului din detalii. În felul acesta șansa adversarului de a-l surprinde scade considerabil. E curios, poate, că, deși e într-o pronunțată dependență de temperament, deci de partea cea mai puțin modificabilă a ființei

jucătorului, echilibrul e și o calitate educabilă. Nu știi exact cum și prin ce se face această educație, dar e limpede că ea este posibilă, de vreme ce printre jucătorii realmente echilibrați pot fi întîlniți și colerici și sangvini și melancolici. S-ar putea ca unul dintre efectele echilibrului — atenția acordată detaliilor — să se întoarcă formativ asupra propriei cauze. Pare complicată această supoziție, drept pentru care voi reveni cîndva asupra-i. Oricum, oricînd poate să verifice dacă acordînd o atenție sporită detaliilor nu devine, prin exercițiu, mai echilibrat. Leopold Bloom, eroul lui Joyce, a verificat și nici măcar nu era jucător de bridge...

Laurențiu Ulici